

1982/83:100

Torsdagen den 17 mars fm.

Kl. 12.00

1 § Justerades protokollet för den 9 innevarande månad.

2 § Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Undertecknad anhåller om tjänstledighet från riksdagsuppdraget under tiden den 6 april–den 5 maj för arbete med kommittéuppdrag i finansdepartementet.

Stockholm den 15 mars 1983

Bo Södersten

Denna anhållan bifölls av kammaren.

Talmannen anmälde att *Bo Krogvig* (s) skulle tjänstgöra som ersättare för Bo Södersten.

3 § Svar på fråga 1982/83:303 om tillsättningen av professuren i energiushållning vid Lunds universitet

Anf. 1 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Margit Gennser har frågat mig vilken hänsyn jag avser att tillmäta informell information utanför den i högskoleförordningen fastlagda formella ordningen vid tillsättning av tjänst som professor.

Behörighets- och befordringsgrunder för bl. a. professorstjänster liksom proceduren för tillsättning av sådana tjänster finns relativt detaljerat angivna i högskoleförordningen. Det är regeringens uppgift att med utgångspunkt i dessa regler bedöma de handlingar som föreligger i varje ärende och sedan på grundval av en sådan bedömning fatta beslut om tillsättning.

Varje medborgare har både frihet och rätt att till regeringen framföra sin uppfattning om ett ärende som denna skall avgöra. Detta sker normalt i form av skrivelser till regeringen. Alla sådana handlingar, även sådana som är

Torsdagen den
17 mars 1983

*Om tillsättningen
av professuren i
energiushållning
vid Lunds univer-
sitet*

adresserade till ett visst statsråd eller en viss tjänsteman, är allmänna och diarieförs. De kan således inte betecknas som informella. Detta är en grundläggande del av offentlighetsprincipen. Huruvida en sådan skrivelse innehåller uppgifter som bör påverka utgången av ett ärende är en annan sak. Självfallet kan jag inte här föregripa min egen och regeringens prövning av ett enskilt tillsättningsärende.

Anf. 2 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag tackar för utbildningsministerns svar.

Det är positivt med ett klart uttalande om vikten av att man håller på den formella gången vid tillsättningsärenden. Det är ett nödvändigt uttalande. Tillsättning av professorer skall bygga på vetenskapliga meriter samt pedagogiska och, i vissa fall, andra särskilt väsentliga meriter.

Vetenskapliga meriter kan inte politiker bedöma. Vetenskapliga meriter skall bedömas av de sakkunniga. De är utnämnda för att göra just detta. Tjänstetillsättningsnämnden, och i det här fallet styrelsen eftersom det rörde ett överklagande, prövar sammanvägningen av de sakkunnigas bedömning.

Att politiker i sin ställning som företrädare för ett eller annat offentligt organ – som Nils Yngvesson i egenskap av ordförande i SSK – försöker påverka eller uttala sig för en viss sökande bör inte förekomma. I detta ärende agerar han inte som enskild medborgare, utan som officiell person. Sådant bör inte förekomma, om vi eftersträvar objektivitet vid tillsättningen av vetenskapliga tjänster. Jag hade önskat att utbildningsministern i detta hänseende hade varit fastare i sitt uttalande.

Politiserade vetenskapliga utnämningar är av ondo. "Lysenkovetenskap" måste vara ett memento i detta sammanhang.

Jag hoppas att politiker utanför det här huset drar lärdom av det skedda och att vi slipper se brev liknande det Nils Yngvesson skrev som SSK-ordförande. Jag hoppas också att utbildningsministern icke tar hänsyn till dessa handlingar – Caesars hustru får som bekant inte ens misstänkas.

Anf. 3 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Det uttalande som här har gjorts om begränsning av vissa individers möjlighet att påverka regeringen, nämligen de som har ett politiskt förtroendeuppdrag, är något förvånande. Demokratin bjuder att regeringen är öppen för och tar kontakter, tar emot brev och synpunkter från alla personer som vill påverka. Att man har ett politiskt förtroendeuppdrag kan inte vara diskvalificerande för detta.

Anf. 4 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Nils Yngvesson gjorde inte uttalandet som enskild person. Han skrev på SSK:s papper, och han gjorde sina bedömningar som SSK:s ordförande. Han hade alltså mycket väl kunnat skriva "bästa hälsningar till Lena Hjelm-Wallén" som enskild person, men då skulle han ha använt sitt eget brevpapper. Här är han alltså officiell person.

Anf. 5 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Det är en mycket underlig tolkning av offentlighetsprincipen som Margit Gennser gör. Självfallet har också officiella personer rätt att uttala sin åsikt till regeringen.

Anf. 6 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag anser icke att officiella personer skall lägga sig i professorsutnämningar. Allra helst skall de inte göra det om de från början inte lagt fram ärendet inför sin styrelse utan gjort det efteråt. Som privatperson kan man göra sådana här saker, men officiella personer har mycket mera makt bakom sina ord. Politiserade tillsättningar av professors-tjänster skall vi akta oss för – man har sett i andra länder vad det kan leda till.

Anf. 7 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Man måste mycket noggrant understryka alla människors rätt att ta kontakt med regeringen, brevledes eller på annat sätt, och framföra sin åsikt. Officiella personer som företräder något organ kan inte vara diskvalificerade att göra detta. En annan sak är vilken hänsyn regeringen i sitt beslut tar till dessa åsikter, men den frågan diskuterar vi inte i dag.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1982/83:305 om folkhögskolornas kurser för arbetslös ungdom

Anf. 8 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Sören Häggroth har frågat mig om regeringen har för avsikt att öka antalet elevveckor för kurser för arbetslös ungdom vid folkhögskolorna.

Riksdagen har bemyndigat regeringen att i den mån arbetsmarknadsläget så påkallar anordna vissa kurser för arbetslös ungdom under budgetåret 1982/83. Regeringen medgav i förordning den 3 juni 1982 att särskilda kurser för arbetslös ungdom får anordnas vid folkhögskolorna under läsåret 1982/83 och omfatta sammanlagt högst 4 000 elevveckor. Detta antal elevveckor har under tidigare läsår ungefärligen motsvarat det faktiska behovet av sådana kurser.

I den rådande arbetsmarknadssituationen har flera skolor än tidigare funnit det vara angeläget att anordna kurser för denna utsatta grupp ungdomar. Skolöverstyrelsen har mot den bakgrunden hemställt att regeringen medger en utökning av antalet elevveckor för kurser för arbetslös ungdom.

Regeringen har genom beslut i dag medgivit att ytterligare elevveckor får disponeras för kurser för arbetslös ungdom.

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

*Om folkhög-
skolornas kurser
för arbetslös ung-
dom*

Torsdagen den
17 mars 1983

*Om förslaget till
ny tjänste-
organisation inom
högskolan*

Anf. 9 SÖREN HÄGGROTH (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min fråga.

Jag är nöjd med svaret. Jag är övertygad om att också skolöverstyrelsen är nöjd med svaret liksom folkhögskolorna, men framför allt de arbetslösa ungdomar som nu ges möjligheter att via folkhögskolorna få ta del av den här typen av kursverksamhet. Jag har själv erfarenhet av sådan verksamhet. Det har visat sig vara av stor betydelse för ungdomar att ha genomgått en sådan kurs. Det framgår också av de erfarenheter som SÖ har gjort av verksamheten.

Jag skulle vilja fråga: Finns det, när det gäller det medgivande som regeringen gjort i dag, någon specifikation vad gäller antalet elevveckor?

Anf. 10 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Vi kommer naturligtvis att närmare precisera beslutet, men i stort sett går vi med på vad SÖ har föreslagit. Det innebär alltså att de folkhögskolor som har begärt kurser – det är en sammanräkning av deras önskemål – kommer att bli tillgodosedda.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1982/83:307 om förslaget till ny tjänsteorganisation inom högskolan

Anf. 11 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jörgen Ullenhag har frågat mig om regeringen avser att vidta några åtgärder för att förverkliga lärartjänstutredningens förslag.

Lärartjänstutredningens betänkande (SOU 1980:3) Lärare i högskolan lades fram i mars 1980. Remisstiden gick ut i oktober samma år.

När den nuvarande regeringen tillträdde i oktober 1982 hoppades vi att det tvååriga beredningsarbetet i de borgerliga regeringarnas regi skulle ha lagt en grund för ett förslag, kring vilket det skulle vara möjligt att snabbt nå enighet. Dess värre visade sig detta inte vara fallet. Under budgetarbetet i höstas var det inte möjligt att avsätta tid för det komplicerade arbetet med de tjänsteorganisatoriska frågorna. Jag avser emellertid att nu fortsätta övervägandena och diskussionerna kring lärartjänstutredningens förslag.

Jag vill gärna utnyttja detta tillfälle att klargöra att jag anser att en reformering av tjänsteorganisationen för lärarna inom högskolan är synnerligen angelägen, inte minst i perspektivet av att de närmaste årens ekonomiska läge kommer att ställa stora krav på ett smidigt och effektivt utnyttjande av högskolans samlade personalresurser. Det är min förhoppning att en proposition i dessa frågor skall kunna presenteras för riksdagen vid nästa riksmöte.

Anf. 12 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret på min fråga.

En utgångspunkt för lärartjänstutredningens arbete är en internationell jämförelse, som gjordes med hjälp av några forskare med erfarenhet av universitetstjänstgöring utomlands. Särskilt studerades förhållandena i Danmark, Norge, Storbritannien, Förbundsrepubliken Tyskland och Förenta staterna. I de länderna har man inte som i Sverige någon kategoriuppdelning av lärartjänsterna, med tjänster avsedda för forskning och utbildning och tjänster avsedda företrädesvis eller helt för utbildning. Där har man också, jämfört med svenska förhållanden, genomgående större frihet att på institutionsnivå bestämma tjänstgöringens omfattning och inriktning.

Mot bakgrund av den internationella jämförelsen föreslog lärartjänstutredningen – med stor politisk enighet, vill jag gärna understryka – ett internationellt anpassat system kännetecknat av en stor lokal frihet och ökad trygghet för enskilda tjänsteinnehavare. Det föreslagna befordringssystemet utformades så att goda insatser inom forskning och utbildning skulle premieras.

Utredningens förslag fick i sina huvuddrag ett brett stöd i remissomgången. Det var nu inte så konstigt. Behovet av en tjänsteorganisatorisk reform inom högskolan har varit stort ända sedan högskolereformen genomfördes i slutet av 1970-talet. Den förra regeringen kom också långt i arbetet på en proposition avseende högskolans lärartjänster. Utbildningsministern vet att det förelåg ett förhandlingsunderlag färdigt under den förra regeringens tid. Den nya socialdemokratiska regeringen sade att den skulle lägga fram en proposition i december förra året – det anmälades också för riksdagen. Men sedan ändrade man sig av någon anledning under hösten och uppsköt det hela. Det har skapat en betydande osäkerhet ute på universiteten och högskolorna om vad som egentligen gäller. Nu säger utbildningsministern – och det tycker jag är bra – att det är hennes förhoppning att vid nästa riksmöte, alltså då ett år senare, kunna presentera ett förslag. Jag vill bara uttrycka den förhoppningen att regeringen den här gången står fast vid vad den sagt och inte liksom tidigare ändrar sig.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på frågorna 1982/83:292 och 297 om lägre begynnelselöner för ungdomar

Anf. 13 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Bengt Wittbom har frågat mig om regeringen och den socialdemokratiska riksdagsgruppen står bakom mitt uttalande om lägre ingångslöner för ungdomar.

Christer Eirefelt har frågat mig på vilket sätt jag är beredd att medverka till att ett försök med lägre ingångslöner för ungdomar kommer till stånd.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Nr 100

**Torsdagen den
17 mars 1983**

*Om lägre
begynnelselöner
för ungdomar*

Torsdagen den
17 mars 1983

*Om lägre
begynnelselöner
för ungdomar*

Bakgrunden till de två frågorna är en intervju i tidningen Köpmannen. Jag har där framfört en tanke om att arbetsmarknadens parter borde kunna diskutera frågan om ungdomslönerna och medverka till ett försök i ett par län för att se vilka effekterna blir. Skälet till att jag anser att ett sådant försök vore av värde är att jag som industriminister ofta möter påståendet att om bara ingångslönerna vore lägre skulle fler ungdomar få jobb. Detta påstående framförs ofta, främst från företagarehåll. Jag har också vid ett flertal tillfällen mött frågan vid samtal med arbetslösa ungdomar och föräldrar till arbetslösa ungdomar. De sammankopplar ungdomsarbetslösheten med ungdomslönerna.

Jag vill här liksom i intervjun emellertid understryka att det är arbetsmarknadsparternas sak att fundera över om de vill ta upp frågan eller ej. Men jag kommer som industriminister att ta upp de frågor jag vid skilda tillfällen möter i överläggningar och kontakter med såväl industrins organisationer som fackliga organisationer och som rör förhållanden i näringslivet.

Jag har således inte uttalat mig om önskvärdheten av lägre ungdomslöner. Jag har framfört uppfattningen att det vore av värde om frågan ytterligare belyses. Det ankommer, som jag nyss nämnde, på arbetsmarknadens parter att själva avgöra om de vill undersöka om det ligger något i påståendena att tusentals nya jobb skulle kunna skapas för arbetslös ungdom om ingångslönerna vore lägre.

Anf. 14 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Jag får tacka industriministern för svaret på min fråga och samtidigt konstatera att industriministern nu tyvärr backar en aning.

Vi trodde ett tag i moderata samlingspartiet att vi hade fått en ny om än något ovanlig bundsförvant i vårt jobb med att försöka komma till rätta med de grundläggande orsakerna till den trendmässigt växande ungdomsarbetslösheten. Vi hoppades att industriministerns nyvunna insikt om ingångslönernas stora betydelse i sammanhanget skulle bli bestående och inte, som tydligen är fallet, bara vara ett tillfälligt in hopp för att lugna opinionen i det egna partiet.

Jag vill peka på en del i tidningsintervjun med industriministern som inte berörs i svaret men som jag tycker är väsentlig i sammanhanget. Industriministern sade följande: Varför inte diskutera sig fram till en rimlig lösning?

Vi inser också från moderata samlingspartiets sida – något annat har vi aldrig hävdat – att det naturligtvis inte bara är nivån på ingångslönerna för ungdomar som är avgörande för om vi skall kunna bryta den nuvarande utvecklingen utan att det också är flera andra grundläggande faktorer som måste angripas. Just därför har vi i riksdagen lagt fram förslag om en rimlig lösning, nämligen förslag om ett lärlingsutbildningssystem, som tar sig an dels ingångslönerna, dels de andra grundläggande orsaker till problemen som finns.

Jag vill fråga om industriministern från den utgångspunkten för det första

*Om lägre
begynnelslöner
för ungdomar*

är beredd att revidera sin uppfattning om riksdagens och politikernas möjligheter att vara med och diskutera fram rimliga lösningar på det här området, för det andra är beredd att i princip ge sitt stöd till lärlingsutbildningssystemets möjligheter att lösa problemet med den stora ungdomsarbetslösheten.

Det finns naturligtvis opinion för detta i landet. Det vet industriministern och jag lika väl båda två. Det har vi märkt i moderata samlingspartiet i samband med att vi lade fram vårt förslag till lärlingsutbildning. Många är de socialdemokrater som har dels kontaktat oss direkt, dels i pressen gett uttryck för att man tycker att det här verkar vara en rimlig lösning. Många är också de arbetsförmedlare, kommunalpolitiker och andra som inser betydelsen av att vi gör någonting åt ungdomslönerna. Vi måste försöka hitta nya vägar för att ungdomarna skall komma in på arbetsmarknaden.

Min fråga till industriministern blir således: Är industriministern beredd att ge sitt stöd till det förslag till lärlingsutbildningssystem som moderata samlingspartiet lagt i riksdagen och som kommer att behandlas av kammaren inom kort?

Anf. 15 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret.

Vi är överens på en punkt, nämligen att ungdomslönernas storlek inte är något som regeringen avgör utan skall skötas av arbetsmarknadens parter. Men det hindrar ju inte att vi som politiker har både ansvar och möjligheter att påverka också i frågor där vi inte har att fatta de direkta besluten. Man kan väl förmoda att det var just förhoppningar om industriministerns möjligheter att påverka som gjorde att den här delen av intervjun väckte så stor uppmärksamhet och föranledde både applåder och bu-rop.

Men därutöver finns det ju faktiskt också politiska vägar att nå det här målet. Vi har från folkpartiets sida verkat för en rad sådana åtgärder: bättre lärlingssystem och ungdomsgarantin – för att nämna ett par exempel.

Kännetecknande är att de här olika förslagen tyvärr har motarbetats från såväl LO som socialdemokraterna.

Från näringslivets organisationer har det ofta påtalats att fler ungdomar skulle få arbete om man hade lägre ingångslöner. Man har inte utlovat några underverk, och det tror jag är realistiskt. Det finns nämligen flera samverkande orsaker till ungdomarnas svårigheter på arbetsmarknaden i dag.

När den totala efterfrågan på arbetskraft är svag, är det de som står i begrepp att gå ut i arbetslivet som drabbas först. Och det gäller i hög grad våra ungdomar.

En annan faktor som gör det allt svårare att få foten innanför fabriksporten eller kontorsdörren är den snäva intressopolitik som tyvärr präglar vårt samhälle. Organisationerna värnar helt enkelt om dem som redan finns i medlemsregistret – andra må klara sig bäst de kan.

Över huvud taget är det svårt för våra ungdomar att få en chans att visa vad de duger till. När de väl fått den chansen, klarar de sig i regel alldeles utmärkt.

*Om lägre
begynnelslöner
för ungdomar*

Jag menar alltså att våra höga ingångslöner är ett reellt hinder för nyanställning av ungdomar, och jag tror att bl. a. arbetsmarknadsministern och SSU har fel när de så kategoriskt hävdar motsatsen.

Inte minst för det lilla företaget är det oftast säkrare att välja en person med arbetslivserfarenhet än att ta en 18–19-åring, som kommer direkt från skolan och som man måste vara beredd att själv utbilda för det aktuella arbetet. Valet blir med andra ord lätt, eftersom lönen praktiskt taget är densamma.

Om man kopplar det till något som jag tror att industriministern och jag också är överens om, nämligen att en stor del av näringslivets expansion kommer att ske i små och medelstora företag, blir det här problemet speciellt viktigt att komma till rätta med.

Herr talman! Det är därför min förhoppning att industriministern inte backar utan vidhåller sin uppfattning att det här bör provas.

Anf. 16 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag har inte backat från min uppfattning, utan jag har här upprepat det jag sade i intervjun. Jag har också betonat här såväl som i intervjuuttalandet att denna fråga är en fråga för arbetsmarknadens parter.

Jag har fört fram en tanke om att man kunde göra ett försök i ett par län med lägre ingångslöner för ungdomar. Syftet har jag klart angivit i intervjun och här, nämligen att försöken skulle testa påståendena att lägre ungdomslöner innebär att mängder av ungdomar skulle få jobb. Men det är arbetsmarknadens parter som får ta upp denna fråga och avgöra om sådana försök skall komma till stånd. Men jag anser att det för både debattens och den allvarliga frågans skull – det gäller ju ungdomsarbetslösheten – vore av värde om arbetsmarknadens parter ville göra ett försök på detta område.

Utgångspunkten för mitt sätt att resonera har varit att problemen i Sverige på sysselsättningsområdet är så stora och ungdomsarbetslösheten så allvarlig. I detta för nationen allvarliga läge måste alla möjligheter att komma till rätta med problemen provas. Därför menar jag att man måste samverka för att hitta lösningar. Då är det inte alltid säkert att gamla beprövade metoder hjälper.

Mot denna bakgrund tycker jag att det vore värdefullt om parterna satte sig ner och diskuterade om man skulle kunna pröva lägre ingångslöner på försök i ett par län för att testa de påståenden som jag ofta har mött, nämligen att lägre ingångslöner skulle möjliggöra att tusentals ungdomar skulle få arbete, men framför allt få ett fotfäste på arbetsmarknaden, och sedan få möjligheter att stanna kvar i arbete inom industrin eller inom andra företag.

Här har nu från olika håll visats intresse för detta. Inte minst innebär det avtal som Metall nyligen träffade med Verkstadsföreningen att man under 1983 skall pröva ett system med lärlingslöner. Jag vill även undersöka om detta försök stämmer in på verkligheten – att jobben för ungdomar skulle komma till stånd lättare med dessa lärlingslöner som Verkstadsföreningen

och Metall har kommit överens om. Det var precis den typen av försök jag avsåg med mitt uttalande.

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

Anf. 17 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Det är alldeles utomordentligt tillfredsställande att få industriministerns försäkringar om att han inte backar och att han kommer att fortsätta arbetet med att skapa opinion för t. ex. sänkta ingångslöner för ungdomar.

Jag skulle vilja rekommendera industriministern att ta ett samtal med sina partikolleger i utbildningsutskottet i riksdagen, som härömdagen förvägrade arbetsmarknadsutskottet möjligheter att realbehandla och yttra sig över moderata samlingspartiets förslag till lärlingssystem. Vårt förslag innebär just en sådan ytterligare belysning av grundorsakerna – och förslag till möjliga lösningar vad gäller ungdomsarbetslösheten – som industriministern tar upp i sitt svar.

Vi tycker att det är märkligt att den öppna attityd som industriministern visar inte på något sätt har visat sig bland hans partikamrater i riksdagen. Från moderata samlingspartiets sida är vi också beredda att samverka så långt som möjligt för att få bukt med ungdomsarbetslösheten. Jag hoppas att industriministern lyckas övertyga sina partikamrater om att de borde skaffa sig samma inställning som industriministern har.

Anf. 18 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Den utgångspunkt som industriministern nu redovisar tycker även jag är alldeles utmärkt.

När det gäller ungdomslönernas betydelse för sysselsättningen kan det inte vara på annat sätt än att det finns ett direkt samband. Jag tycker knappast att det behövs något försök.

Som företagare tvingas man vara ytterst försiktig med nya anställningar just eftersom lönekostnaderna är så höga. Speciellt i det lilla företaget anställer man för att få ett preciserat arbete utfört, och kostnaden får inte bli högre än att den går att ta ut. Det finns inga marginaler för det.

Det är självklart att om man får i stort sett samma lönekostnad för ungdomar som inte har någon arbetslivserfarenhet alls som för den som kanske har arbetat flera år i yrket och har ett dokumenterat kunnande, då blir inte valet svårt för arbetsgivaren.

Men en kanske allvarligare spärr är att man drar sig för att göra de nyanställningar som kanske i och för sig inte är nödvändiga, men som man skulle kunnat göra som en framtidsinvestering eller för utbildning om inte kostnaden hade varit för hög. Jag tycker att detta är så självklart att det egentligen inte skulle behöva diskuteras.

Anf. 19 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag menar att det behövs försök och vill poängtera att mina uttalanden i den här frågan skall knytas samman med en försöksverksamhet i ett par geografiskt avgränsade områden, t. ex. län. Vi vet inte om lägre

*Om lägre
begynnelselöner
för ungdomar*

Torsdagen den
17 mars 1983

*Om lägre
begynnelslöner
för ungdomar*

ungdomslöner skulle innebära att fler ungdomar anställdes. Erfarenheterna från andra frågor där det gjorts uttalanden med innebörden att fler människor skulle anställas om lagstiftningen ändrades, är inte särskilt positiva. Men jag anser likväl att en försöksverksamhet skulle ha det goda med sig att vi då får de påstående testade som ofta förs fram om att lägre ingångslöner under en begränsad tidsperiod skulle innebära att fler ungdomar anställdes.

Min uppfattning är alltså att i första hand en försöksverksamhet bör komma till stånd, och naturligtvis skulle den förhoppningsvis leda till att ungdomar fick jobb och fotfäste på arbetsmarknaden. Men vi skulle också få prövat om det ligger något i de påståenden som ofta förs fram t. ex. från småföretagarhåll.

Anf. 20 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Det är bra att industriministern vidhåller uppfattningen att det åtminstone borde komma till stånd en försöksverksamhet. Men industriministern vägrar tydligen att ta upp en diskussion utifrån lärlingsutbildningsförslagets utgångspunkter, och då får jag precisera mig: Är industriministern beredd att medverka till att försök med lärlingsutbildning – som också innebär lägre ungdomslöner och dessutom har en mängd andra fördelar – kommer till stånd i ett antal län? Min andra fråga är: Anser inte industriministern att – oavsett om vi fattar beslut om lönerna i riksdagen – det har någon betydelse för opinionsbildningen och den vidare utvecklingen av den här frågan vad riksdagen samt riksdagens partier och politiker säger? Om svaret blir jakande, måste en väsentlig del av industriministerns fortsatta ansträngningar för att åstadkomma någonting på detta område bli att missionera också i hans eget parti om det rimliga i sänkta ingångslöner.

Anf. 21 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Jag har självfallet ingenting emot att man börjar med att göra ett försök. Och jag tror att det vore mycket värdefullt om industriministern kan medverka till att få till stånd ett sådant.

Liksom Bengt Wittbom tror jag att den kanske viktigaste åtgärden är att komma fram till en bra lärlingsutbildning – det har vi inte i dag. En av de främsta orsakerna till det är att de mindre företagen – som säkert är bäst lämpade att ta hand om lärlingar – inte har råd att göra det. De statliga bidragen är för låga för att täcka arbetsgivarnas merkostnader.

Jag tycker alltså att en effektiv lärlingsutbildning är det bästa sättet att uppnå det resultat som vi gemensamt eftersträvar.

Anf. 22 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag vill upprepa än en gång att jag i intervjun och här i svaret klart har understrukit att om sådana försök skall göras, så bestämmer arbetsmarknadens parter formerna. Det är de parterna som avgör om det skall bli något försök och hur det i så fall skall utformas. Om inte arbetsmarknadens parter finner något intresse för detta, faller ju hela frågan.

Och då är det inte mer att diskutera när det gäller den frågan, eftersom detta är ett område som tillhör arbetsmarknadens parter.

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

Anf. 23 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Jag måste återkomma igen – jag tror nämligen att det vore bra om vi fick ett svar från industriministern på den fråga som jag har upprepat ett antal gånger.

Industriministern talar ändå om en rimlig lösning. Då frågar jag: Anser industriministern att ett försök med lärlingsutbildning i några län skulle kunna betecknas som en rimlig lösning för att se om t. ex. lägre ingångslöner för ungdomar får de effekter som inte bara företagare utan väldigt många människor tror.

Jag vill också säga: Det är klart att det är arbetsmarknadens parter som har att träffa avtal om lönerna. Men riksdagen och regeringen skulle faktiskt kunna ta initiativ som också berör detta, t. ex. genom att man kallar till sig parterna för att diskutera formerna för ett lärlingssystem, som självfallet också måste innehålla samtal om lönenivåerna i ett sådant system.

Jag vore tacksam om jag fick ett svar från industriministern vad gäller lärlingssystemet.

Anf. 24 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag upprepar igen, och sedan får herr Wittbom notera ytterligare en gång, att mitt uttalande har gällt lägre ingångslöner för ungdomar, om de därmed skulle kunna få fotfäste på arbetsmarknaden, och en försöksverksamhet som arbetsmarknadens parter har att avgöra. Något ytterligare uttalande har jag inte gjort i frågan och kommer inte heller att göra det.

Min avsikt är icke heller att i den utomordentligt allvarliga fråga som ungdomsarbetslösheten är för många ungdomar och deras föräldrar och anhöriga söka en politisk träta om denna definitionsfråga.

Anf. 25 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Nej, jag vill inte ha någon politisk träta med industriministern. Tvärtom vill vi försöka åstadkomma här i riksdagen precis den samverkan som industriministern talar om för att komma till rätta med grundorsakerna till den trendmässigt växande ungdomsarbetslösheten.

Jag vill för protokollet konstatera att socialdemokraterna i riksdagen, t. ex. genom att inte vilja remittera vårt förslag till lärlingssystem till arbetsmarknadsutskottet för yttrande, inte har ställt upp på samverkanslinjen.

Slutligen vill jag säga, herr talman, att jag förstår att industriministern till varje pris vill undvika att tala om det lärlingssystem som socialdemokraterna avvisar och som är utformat av moderata samlingspartiet. Vi vet ju att det finns en stark opinion också inom det socialdemokratiska partiet för förslaget, och industriministern vill naturligtvis inte oroa denna opinion.

*Om lägre
begynnelselöner
för ungdomar*

Torsdagen den
17 mars 1983

*Om upphandling-
en av datateknik
för skolan*

Anf. 26 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag vill lugna herr Wittbom – det är inte alls fråga om detta.

Men när jag lyssnar på ytterligare ett inlägg från herr Wittbom, börjar jag undra om han verkligen är intresserad av sakfrågan, ungdomsarbetslösheten. Hans fortsatta argumentering på den här punkten ger mig alltmer intrycket att han nu fortsätter debatten i förhoppningen att hitta sprickor inom arbetarrörelsen som han kan gotta sig åt. Det måste väl ändå vara så att sakfrågan, nämligen ungdomsarbetslösheten, är det väsentliga för oss.

Jag har framfört mitt förslag. Jag står för det förslaget. Jag har upprepat det här i kammaren i dag. Det vore värdefullt om arbetsmarknadens parter ville pröva frågan om lägre ingångslöner för ungdomar på försök, för att få testa den uppfattning som finns på företagarkåll, att här väntar tusentals jobb åt ungdomar, bara vi får ett lämpligt system för inträde på arbetsmarknaden.

Anf. 27 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Det är just sakfrågan vi är intresserade av. Och det är just därför som vi söker redovisa att det finns en bred opinion ute i landet för ett lärlingsutbildningssystem som innebär att vi tar itu med problemet med de alltför höga ungdomslönerna.

Som industriministern vet, befinner sig moderata samlingspartiet i opposition. Det är alldeles självklart att vi då på alla sätt försöker påverka majoriteten och dem som har regeringsansvaret att åtminstone diskutera lärlingsutbildningsförslaget – vilket man ju inte har velat göra – därför att vi tror att detta är ett förslag som vi i samverkan gemensamt skulle kunna sätta i sjön. Vi tror att det påtagligt skulle kunna bidra till lägre ungdomsarbetslöshet.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1982/83:306 om upphandlingen av datateknik för skolan

Anf. 28 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Christer Eirefelt har frågat utbildningsministern vad hon ämnar vidta för åtgärder så att bestämmelserna för statlig upphandling följs och normala konkurrensregler inte sätts ur spel i samband med upphandlingen av datorer till gymnasieskolan.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Styrelsen för teknisk utveckling (STU) har fått regeringens uppdrag att i samverkan med Svenska kommunförbundet och skolöverstyrelsen upphandla en prototypomgång datorer – inkl. mjukvara och läromedel – att provas i några skolor i landet. Upphandlingen avser 75 datorenheter, som kommer

att placeras ut i 15 skolor. Leverans kommer att ske i september 1983 och omfatta prototypläromedel och prototyputrustning för sammanlagt 2,4 milj. kr.

Upphandlingen är ett första led i Teknikupphandlingsprojektet Datorn i Skolan – TUDIS – som syftar till att ta fram en ny dator speciellt anpassad för skolans behov och med ny programvara och nya läromedel.

Upphandlingen är upplagd som en förhandlingsupphandling, vilket ofta är en lämplig upphandlingsform vid teknikupphandling. Efter en första utvärdering av prototyperna har kommunerna option på beställning av en förserie på ytterligare 350 enheter till samma styckepreis. TUDIS-projektet skulle därmed vara avslutat vid halvårsskiftet 1984, då vanlig serieupphandling kan ta vid.

Enligt de uppgifter jag inhämtat har de bestämmelser som gäller för statlig upphandling till fullo följts. Några konkurrensregler har inte satts ur spel. Tvärtom har det varit fråga om en extrem konkurrensupphandling med många anbudsgivare.

Anf. 29 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Jag tackar industriministern också för det här frågesvaret. Det är sannerligen stor spännvidd mellan ämnesområdena.

Det finns egentligen två orsaker till att jag velat fästa uppmärksamheten på den här teknikupphandlingen för gymnasieskolans datorundervisning, som alltså STU har gjort på uppdrag av regeringen.

Dels tycker jag att det generellt finns anledning att peka på de risker för godtycke och avsteg från normala konkurrensregler som den här typen av upphandling innebär.

Dels tycker jag att just det här projektet har en del minst sagt tveksamma inslag.

När det gäller den generella delen av min fråga, vill jag först ha sagt att jag inte tar avstånd från den här formen av teknikupphandling som sådan.

Jag tror tvärtom att det är ett bra sätt att stimulera den tekniska utvecklingen.

Vad vi måste göra är alltså att hitta former för upphandlingen som inte ger utrymme för att gå vid sidan av de regler vi har.

Det exempel jag har tagit upp, TUDIS-projektet, visar, såvitt jag kan förstå, att den risken är uppenbar.

När jag har försökt sätta mig in i hur upphandlingen har gått till, har jag fått anledning att notera åtminstone fyra frågetecken.

För det första har STU konstruerat det vinnande anbudet genom att ta skilda delar från tre olika anbudsgivare. Och det har man gjort utan att de andra företagen fått motsvarande chans att diskutera. Enligt uppgift hörde de över huvud taget inte ett ord från STU sedan de lämnat sin offert.

Upphandlingsbestämmelserna säger uttryckligen att anbud och anbudsgivare skall behandlas objektivt och likvärdigt. Kan man verkligen säga att det har skett i det här fallet? Jag tycker alltså inte det.

För det andra hemligstämplades den kravspecifikation som ingick i

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

*Om upphandlingen
av datateknik
för skolan*

*Om upphandling-
en av datateknik
för skolan*

anbudshandlingarna ända till dess man hade tecknat avtalet. Det motsvarar inte heller den öppenhet som upphandlingsbestämmelserna anger. Det är faktiskt anmärkningsvärt att kravspecifikationen i en offentlig upphandling är hemligstämplad. Det kan knappast motsvara vad industriministern anser vara "en extrem konkurrensupphandling".

För det tredje har STU föreskrivit att skoldatorn TUDIS skall arbeta med ett praktiskt taget okänt programspråk, och därmed utestänger man automatiskt flera tänkbara leverantörer.

Den fjärde och sista, men inte minst viktiga punkten, är vad det här innebär för kommunernas inköp i framtiden. Riskerar man inte med det här förfaringssättet att låsa fast hela skoldatorutvecklingen till denna enda STU-dator? Och hur går det då med den fria konkurrensen? Det skulle förvåna mig, industriministern, om inte också Kommunförbundets handläggare har en del frågetecken i sina anteckningsblock.

Anf. 30 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag borde möjligen ha haft med följande i mitt svar. Jag ber att få ta med det i min replik i stället.

Av misstag hemligstämplades kravspecifikationen på STU under en enda dag. I den frågan måste herr Eirefelt ha fått en felaktig uppgift. Att det var ett misstag bekräftas av att samtliga intresserade anbudsgivare och skolor då redan fått tillgång till kravspecifikationen.

Vidare är det viktigt att påpeka att i anbudsförfrågan var det klart uttalat att anbud kunde lämnas på såväl hela projektet som på delar av det. I det valda alternativet är Esselte Studium huvudleverantör med två svenska innovationsföretag som underleverantörer. Dessa båda företag svarar för datorutrustning och programvara och Esselte Studium för de nya läromedlen i anslutning till huvudprojektet.

De båda innovationsföretagen offererade endast datorutrustning och programvara men refererade i anbudet till Esselte Studium vad gäller läromedel. De båda förstnämnda företagen, de två svenska innovationsföretagen, var enligt de uppgifter jag har klart överlägsna sina konkurrenter både tekniskt och prismässigt vad gäller datorutrustningen och programvaran. Att i nedsättande ordalag tolka förfaringssättet som att STU konstruerat det vinnande anbudet förefaller helt orimligt. Jag tycker dessutom att detta projekt, TUDIS-projektet, hittills är ett utmärkt exempel på hur man genom teknikupphandling kan ta fram en bättre och mer anpassad produkt. Det finns således ingen orsak att vidta några åtgärder med anledning av det skedda, utan vi kan lära av detta för framtiden i stället.

Anf. 31 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Problemet, industriministern, är ju att konkurrenterna inte fick samma chans att förhandla. När det gäller kravspecifikationen är det faktiskt så att den hemligstämplades den 10 maj och att hemligstämpeln inte hävdes förrän den 22 december 1982. Det rör sig alltså ingalunda om några enstaka dagar.

Industriministern berörde inte frågan om vad detta kommer att betyda för kommunerna i framtiden. Förutom risken för avsteg från konkurrensreglerna – vilket jag alltså menar att vi måste vara synnerligen observanta på, eftersom de riskerna på sätt och vis finns inbyggda i detta förfaringssätt – tycker jag att den här kopplingen till statsbidraget är den viktigaste delfrågan. Det kan ju inte vara riktigt att statsbidraget nu knyts till just detta system. Inte minst viktigt är att vi har kommuner som redan har köpt ett annat märke. När de skall komplettera sina system måste de kunna göra detta utan att styras av statsbidraget. På denna punkt finns det en oro ute i kommunerna, vilken jag tycker är förståelig.

Det vore värdefullt om industriministern redan nu kunde säga, att någon sådan styrning och begränsning av konkurrensen inte kommer att ske.

Anf. 32 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag lovar att undersöka uppgiften om kravspecifikationen, eftersom herr Eirefelt nu upprepar sin uppgift och jag har tillgång till en annan uppgift. Den uppgift jag har tillgång till, och som jag nämnde här för en stund sedan, är att kravspecifikationen av misstag hemligstämplades på STU under en enda dag. Att det var ett misstag, menade jag, bekräftas av att samtliga intresserade anbudsgivare och skolor då redan fått tillgång till hela kravspecifikationen. Men eftersom dessa uppgifter föreligger, lovar jag ändå att göra en noggrann undersökning rörande vad som har förevarit på denna punkt.

Jag upprepar att man för att tillgodose läromedelsbehovet tog kontakt med såväl Esselte Studium som Liber, vilka är de främsta alternativen på läromedelssidan. Men Liber avböjde dock enligt uppgift att medverka i ett projekt tillsammans med de båda svenska innovationsföretagen. Då blev Esselte Studium det enda återstående alternativet. Att i nedsättande ordalag, vilket jag upplevde att herr Eirefelt gjorde, tolka detta som att STU har konstruerat det vinnande anbudet, förefaller helt orimligt.

Anf. 33 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Jag tycker att det, inte minst för statusen på den framtida teknikupphandlingen, vore värdefullt om vi kunde få till stånd en sådan undersökning när det gäller t. ex. kravspecifikationen. En sådan undersökning borde kanske omfatta den här TUDIS-upphandlingen i dess helhet. Jag har redan sagt att jag tycker att teknikupphandling är bra och därför bör stimuleras. Detta hindrar inte att vi måste vara mycket observanta när det gäller risken för konkurrenssnedvridning. TUDIS-projektet visar med all önskvärd tydlighet att det finns sådana risker. Dessutom kan man faktiskt, herr industriminister, ifrågasätta om detta är en teknikupphandling i vanlig bemärkelse. En så detaljerad specifikation som är aktuell här verkar ju tvärtom styrande för utvecklingen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Torsdagen den
17 mars 1983

*Meddelande om
interpellationssvar*

*Om utformningen
av journaler inom
barnhälsovården*

8 § Meddelande om svar på interpellation 1982/83:73

Anf. 34 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Jag vill anmäla att Karin Ahrlands interpellation 1982/83:73 om beredskapslagringen av engångsmateriel för sjukvårdens behov på grund av min arbetsbelastning inte kommer att besvaras inom stipulerad tid. Jag har kommit överens med Karin Ahrland om att interpellationen skall besvaras den 25 mars 1983.

9 § Svar på fråga 1982/83:309 om utformningen av journaler inom barnhälsovården

Anf. 35 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Margareta Palmqvist har frågat om jag är beredd att vidta åtgärder så att onödiga uppgifter inte följer med barnens journaler till skolhälsovården.

De nuvarande blanketterna för mödra- och barnhälsovårdsjournalerna fastställdes av socialstyrelsen 1981. Mödrahälsovårdsjournalen omfattar fyra olika blanketter. En kopia av blankett 1, som innehåller uppgifter om tidigare sjukdomar, graviditeter m. m., följer med barnet till barnavårdscentralen. Från medicinsk synpunkt är det naturligtvis angeläget för barnhälsovården att få vetskap om eventuella sjukdomar hos modern, förlossningskomplikationer m. m. som kan ha betydelse för barnets hälsa. Ju tidigare man kan upptäcka sjukdomssymtom hos barnet, desto tidigare kan man sätta in en adekvat behandling och därmed förebygga senare komplikationer eller handikapp. Exempel på detta är vissa ärftliga ämnesomsättningsrubbningsar, där det är mycket viktigt att börja behandlingen så tidigt som möjligt.

Innan barnhälsovårdsjournalen lämnas över till skolhälsovården sker en gallring. Endast sådana uppgifter som det är av betydelse för skolhälsovården att känna till lämnas vidare. Uppgifter som kan vara till nackdel för barnet lämnas inte ut. I tvivelaktiga fall skall enligt socialstyrelsens anvisningar föräldrarna tillfrågas. I sådana fall skall alltid omsorgen om barnet vara vägledande. Personalen inom skolhälsovården tillhör medicinalpersonalen och står under särskild tillsyn av socialstyrelsen. Verksamheten inom skolhälsovården är på samma sätt som annan hälso- och sjukvård underkastad sekretesslagens bestämmelser.

Av vad jag har sagt framgår att det finns föreskrifter som skall skydda barnens och föräldrarnas integritet. Jag utgår från att dessa tillämpas på ett riktigt sätt. Några åtgärder från min sida anser jag inte vara påkallade f. n.

Anf. 36 MARGARETA PALMQVIST (s):

Herr talman! Först ber jag att få tacka för svaret.

Det var naturligtvis med en viss besvikelse som jag lyssnade till det här

svaret. Innan jag bestämde mig för att ställa min fråga till statsrådet, hade jag kontakt med flera personer som på olika sätt arbetar med det blankettsystem som frågan gäller. Samtliga tyckte att det är mycket angeläget att systemet blir föremål för en översyn nu. Det dröjer några år, innan de första nya journalerna kommer till skolhälsovården. Med varje årskull barn tillkommer 70 000–90 000 nya journaler, och bland barnen finns det många vilkas föräldrar har svårt att bevaka sina rättigheter.

Man kan tycka att de restriktioner som finns borde räcka. Men just dessa barn kanske har föräldrar, som inte kan begära uppgifter och inte har klart för sig vilka rättigheter de har. Det förutsätter att man vet dels att information förs över från mödravården via barnavården till skolhälsovården, dels att man har rätt att begära att vissa uppgifter inte får lämnas ut. Den som saknar dessa kunskaper är helt beroende av personalens omdömesförmåga.

Exempelvis invandrare som inte kan vårt språk torde ha mycket svårt att bevaka sina rättigheter. Därför borde all onödig information rensas ut. Informationssystemet skall tillgodose barnets behov. Underordnat detta mål skall systemet sedan vara lättillgängligt, vara lätt att tyda och enhetligt m. m. för att tillgodose personalens behov av underlag i sitt arbete med att stödja barnet.

Enligt min mening borde det ske en automatisk utgallring av vissa uppgifter, t. ex. vid övergången från barnavårdscentralen till skolans hälsovård. Men enligt socialstyrelsens anvisningar skall, såvitt jag kan tolka dem, det omvända förfarandet tillämpas. Om det inte finns något som av personalen kan bedömas vara till men för barnet, kan t. ex. första delen av mödravårdscentralens journal följa med till skolan. Jag skulle önska att man gjorde precis tvärtom, att man plockade bort den delen och endast i de fall där det finns särskild anledning med hjälp av föräldrarna begär att få ut mödravårdsjournalen till skolan. Jag hoppas att statsrådet är beredd att på nytt ta upp dessa frågor.

Anf. 37 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Som jag sade i mitt svar till Margareta Palmqvist är dessa blanketter fastställda av socialstyrelsen så sent som 1981. Jag sade i svaret också att omsorgen om barnet skall vara vägledande, när barnhälsovårdens personal går igenom journalen för att se om det finns någon uppgift, som kan skada barnet om skolhälsovården får kännedom om den.

Anledningen till att barnhälsovårdens journaler lämnas ut till skolhälsovården är naturligtvis att man vill upprätthålla en kontinuitet när det gäller vården av barnet. Om personalen bedömer att en viss uppgift kan vara känslig, skall, som jag sade förut, föräldrarna lämna sitt medgivande.

Margareta Palmqvist har pekat på olika svårigheter för föräldrarna. Jag vill framhålla att förfarandet hela tiden sker under sekretess. Personalen har fått utbildning om sekretesslagstiftningen. Jag har inte fått in några rapporter om att det skulle vara några problem eller att personalen inom skolhälsovården inte iakttar sin tystnadsplikt. Det har inte framkommit vid de kontakter som

Torsdagen den
17 mars 1983

*Kommunala
frågor*

vi har haft med skolöverstyrelsen.

Jag vill till Margareta Palmqvist säga att jag, om det skulle uppstå några problem, naturligtvis är beredd att överväga vilka initiativ till åtgärder som jag kan ta.

Anf. 38 MARGARETA PALMQVIST (s):

Herr talman! Jag tackar för denna försäkran. Det är klart att jag inte har några klagomål på personalen. Jag utgår från att den personal som är inblandad i denna verksamhet följer de bestämmelser som gäller. Men det kan ändå vara svårt att följa dem. Jag tycker därför att det är angeläget att man underlättar personalens arbete så mycket som möjligt.

Vill man ha en fortlöpande information – och det behöver man – från det barnet är ett litet foster och fram till dess att det slutar skolan, hinner det bli väldigt många som har med barnet att göra. Det är alltså många personer för varje barn som vi har att ställa krav på att de följer gällande bestämmelser. Om vi kan på något sätt kan underlätta för den personalen, tycker jag att vi skall ta de möjligheterna. Men jag är tacksam för att statsrådet är beredd att följa de här frågorna även i fortsättningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1982/83:128 till justitieutskottet

11 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1982/83:2225–2227 till jordbruksutskottet

1982/83:2228 yrkandena 1 och 3 såvitt avsåg propositionens hemställan
punkt 11 till arbetsmarknadsutskottet

i övrigt till näringsutskottet

1982/83:2229 yrkande 1 såvitt avsåg propositionens hemställan punkt 11 till
arbetsmarknadsutskottet

i övrigt till näringsutskottet

1982/83:2230 yrkande 1 såvitt avsåg propositionens hemställan punkt 11 och
yrkande 2 till arbetsmarknadsutskottet

i övrigt till näringsutskottet

1982/83:2231 yrkande 1 såvitt avsåg propositionens hemställan punkt 11 till
arbetsmarknadsutskottet

i övrigt till näringsutskottet

12 § Kommunala frågor

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1982/83:21 om kommunala
frågor.

Torsdagen den
17 mars 1983

*Kommunala
frågor*

Herr talman! I föreliggande betänkande från konstitutionsutskottet behandlas ett antal motioner, som i huvudsak berör den kommunala kompetensen, kommunalrätten i övrigt samt den kommunala demokratin. Till betänkandet har fogats inte mindre än 14 reservationer och ett par särskilda yttranden, vilket vittnar om betydande skillnader i synsättet på ifrågavarande kommunalpolitiska frågor. Min avsikt är att något beröra fyra av de sex reservationer som utskottets moderata ledamöter ställt sig bakom. Andra företrädare för vårt parti kommer senare att ta upp de övriga.

I reservation 1 har de borgerliga partierna samfällt anslutit sig till motionskrav om rätt för kommunerna att införa vårdnadsersättning. Det är förvånansvärt att de socialistiska partierna intar en så trångsynt ställning i den här frågan.

Vi torde alla vara överens om behovet av en god barnomsorg och det berättigade i att det görs särskilda insatser för barnfamiljerna. Men härifrån till den ensidiga satsningen på daghemmen är steget förvisso långt. Alldeles uppenbart har denna fört med sig betydande orättvisor barnfamiljerna emellan och på ett effektivt sätt stoppat allt vad valfrihet heter. Vissa barnfamiljer gynnas av omfattande subventioner på skattebetalarnas bekostnad medan andra inte får något i det avseendet utan enbart får vara med och betala. De familjer som önskar ordna sin barnomsorg på annat sätt än genom de kollektiva daghemmen göra sig inget besvär att söka stöd från samhället. Alternativa vårdformer tolereras inte från de socialistiska partiernas sida. Ordet valfrihet tycks för dem vara ett okänt begrepp.

Med bästa vilja i världen kan man inte påstå att den ensidiga satsningen på daghemmen varit lyckosam. Trots ambitiösa kommunala insatser till enorma kostnader har problemen hopat sig och svårigheterna ökat. Inser man verkligen inte från socialdemokratiskt och kommunistiskt håll att det är hög tid att tänka i andra banor, att skapa alternativen och åstadkomma en reell valfrihet? Verkligheten har ju visat, att daghemmen ingalunda är allena saliggörande för att klara behoven på det här området.

Det är min fasta övertygelse att man inom ramen av oförändrade kostnader skulle kunna vidga omfattningen av barnomsorgen genom att införa alternativa vårdformer. Man skulle skapa rättvisa och valfrihet för barnfamiljerna att ordna vården av sina barn på det sätt som de själva – och inte samhället – finner vara lämpligt.

Kommunal vårdnadsersättning är en sådan vårdform som enligt vår mening bör provas och ges möjlighet till. Utskottsmajoriteten har ingen förståelse för detta. Man hänvisar till att regeringsrätten genom dom fastslagit att lagstiftningen måste ändras för att det skall bli möjligt att införa en dylik vårdnadsersättning. Någon sådan lagändring vill majoriteten inte medverka till.

Det är detta jag tycker är så trångsynt. Så låst är man i sina daghemspositioner att man inte vill medverka till att ge kommuninnevånarna möjlighet att i vanlig demokratisk ordning själva avgöra om de vill införa vårdnadsersättning eller inte.

Reservation 2 gäller den kommunala kompetensen i näringspolitiska frågor.

Som framgår av utskottsbetänkandet har så sent som föregående år framlagts ett betänkande "Kommunerna och näringslivet" av vilket det framgår hur det förhåller sig med den kommunala kompetensen på området. Av redogörelsen framgår att huvudregeln är att kommunen inte skall stödja enskilda företag. Däremot finns goda möjligheter för kommunerna att genom förberedande åtgärder främja näringslivet och företagens insatser.

Kommunerna har också möjligheter att ingripa när det gäller nödsituationer, t. ex. om det inträffar en allvarlig kris inom näringslivet. Detsamma gäller om någon serviceinrättning av betydelse för kommunen skulle försvinna genom någon särskild åtgärd. Då har också kommunerna rätt att ingripa.

Gällande rätt ger alltså kommunerna omfattande möjligheter att verka på här ifrågavarande område. Något behov av att ytterligare utvidga dessa befogenheter föreligger inte. Så sent som föregående år framlades det av mig åberopade utredningsbetänkandet Kommunerna och näringslivet angående den kommunala kompetensen på näringslivets område. Det måste därför vara en överlappsgärning att nu åter göra en dylik översyn.

Reservation 3 behandlar det kommunala serviceansvaret. Från moderata samlingspartiet har vid upprepade tillfällen föreslagits att kommunallagen skall ändras så att kommunerna ges möjlighet att begränsa sitt serviceansvar inom områden för fritidsbebyggelse och därmed också få rätt att tillämpa en annan avgiftsersättning.

Under senare år har det blivit allt vanligare att fritidshus i närheten av tätorter omvandlats till permanentbostäder. Detta har för vissa kommuner medfört betydande svårigheter med anledning av likställighetsprincipen i den kommunala kompetensen, vilken föreskriver att kommunens medlemmar skall behandlas lika så att ingen gynnas eller missgynnas i förhållande till någon annan. Samma krav på service ställs därmed i de områden där fritidshusen övergått till permanentbostäder som i för permanentbebyggelse planerade områdena när det gäller t. ex. skolskjutsar, vatten och avlopp, elförsörjning och bibliotek.

För att komma till rätta med de problem som här uppstår har många kommuner valt att begränsa byggrätten. Detta inskränker allvarligt den enskildes rätt och frihet att ordna sina bostadsförhållanden på det sätt han själv finner vara ändamålsenligt. Vi moderater anser därför kommunernas tillvägagångssätt vara mindre lämpligt och förordar i stället att man söker lösa problemen genom att begränsa det kommunala serviceansvaret.

Bestämmelserna i kommunallagen om lika behandling av kommuninvånarna bör därför i det här hänseendet ändras så att det skapas möjlighet att i den översiktliga planeringen avgränsa områden för fritidsbebyggelse med ett begränsat kommunalt serviceansvar. Den enskilde får därmed möjlighet att själv avgöra om han vill ordna sina bostadsförhållanden på dylika villkor, i full vetskap om att han ej äger rätt att senare ställa krav på en med andra kommuninnevånare fullt jämförbar service.

Så slutligen några ord om reservation 13 om kommunalt partistöd.

De gällande reglerna för såväl det statliga som det kommunala partistödet beslutades av riksdagen 1972 och bygger på den överenskommelse som träffades av partierna i 1971 års partistödsutredning. De har således existerat i mer än tio år, och redan av det skälet finns det nu anledning att göra en översyn av dem. Denna bör främst gälla stödets konstruktion. Uppenbart är att de nuvarande beräkningsgrunderna är mindre tillfredsställande. Det innebär att bidrag utgår till varje parti som är representerat i fullmäktige med samma belopp för varje plats som partiet har. Ett stort parti med talrik fullmäktigerepresentation gynnas alltså på ett påtagligt sätt i jämförelse med ett litet parti med få representanter.

Ofråkomligt är emellertid att utgifterna för partierna till betydande delar är lika stora. Försändelser till hushållen blir t. ex. inte billigare därför att partiet är litet, ej heller annonseringen i dagspressen, för att ta ett annat exempel. Rättvisan kräver därför att det bör utgå ett för alla partier lika stort grundbidrag, kompletterat med ett mandatbidrag. Så är förhållandet när det gäller det statliga partistödet, och så bör det också vara när det gäller det primär- och landstingskommunala.

Vi moderater hemställer därför om en översyn av partistödet. Den bör bygga på den kartläggning av det offentliga stödet till partierna som riksdagen begärde förra året. Särskild uppmärksamhet bör ägnas frågan om ett för alla partier lika stort grundstöd som komplement till stödet per mandat.

I det här sammanhanget vill jag också uttala att jag inte finner skäl föreligga att nu även införa ett kyrkokommunalt partistöd. Förhållandena i de kyrkokommunala kommunerna är avsevärt mer komplicerade när det gäller partigrupperingarna än i de borgerliga kommunerna. Därtill kan ifrågasättas det lämpliga i att i dessa tider ytterligare belasta de kommunala kostnaderna med nya åtaganden.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2, 3 och 13.

Anf. 40 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Kommunerna är de grundläggande delarna i vårt demokratiska styrelsesystem, och de har ju undan för undan fått allt större uppgifter. Den stora betydelse som kommunerna har och det intresse som visats för den kommunala verksamheten manifesteras på sitt sätt av det stora antal motioner som tas upp i det betänkande som kammaren nu behandlar. Från centerns sida fäster vi mycket stor vikt vid den kommunala självstyrelsen, vilket bl. a. kommer till uttryck i en omfattande partimotion till årets riksdag med förslag till en rad reformer. Delar av denna partimotion behandlas i det nu föreliggande betänkandet.

Det bör dock understrykas att de viktiga och övergripande aspekter på den kommunala demokratin som innesluts i våra krav på skilda valdagar och förlängd mandatperiod inte är med i det nu aktuella paketet. Dessa krav, som vi motiverat utförligt dels i partimotionen, dels i en särskild och omfångsrik

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

*Kommunala
frågor*

motion från centern, kommer att behandlas till hösten i samband med andra frågor som rör vår författning. Jag vill dock redan nu särskilt poängtera att vi anser att skilda valdagar och längre mandatperioder är mycket viktiga inslag i vår strävan att vitalisera, förstärka och bygga ut den kommunala demokratin. Och jag hoppas att dessa frågor skall kunna lösas på det sätt som vi angett från centerns sida.

I det betänkande som vi nu behandlar gäller den första delen krav på förändringar av den kommunala kompetensen. Den senare delen av betänkandet tar upp frågor som rör formerna för och tillämpningen av den kommunala demokratin. Jag skall här för min del, herr talman, hålla mig till den förra delen. De kommunaldemokratiska frågorna i den senare delen kommer att tas upp av Sven-Erik Nordin.

Med den kommunala kompetensen – dvs. vad man i kommunerna har rätt att göra och inte göra – förhåller det sig så, att den på vissa områden är mycket vid, på andra ganska snäv. Det är dels en lång historisk tradition, dels konkreta lämplighetsavvägningar som kommit att bestämma dessa gränser. Gränserna kan förändras genom ändringar i kommunallagen eller genom direkta föreskrifter i speciallagstiftning. Om var dessa gränser skall sättas kan det råda delade meningar, vilket märks på det betänkande som nu föreligger. Reservationerna är ganska många. Men det är också så att det finns ett slags skymningsland, där det ibland är svårt att konkret avgöra vad som faller in under den allmänna kommunala kompetensen i särskilda fall. Detta är åtminstone till dels en följd av den mångfasetterade verksamhet som kan bedrivas i kommunerna.

För denna skymningszon har man som rättesnöre att lita till de utslag som kommer genom att särskilda kompetensvister förs upp till regeringsrätten och avgörs där. Dessa utslag blir i hög grad prejudicerande. Jag skall inte här närmare diskutera om detta kan anses vara en tillfredsställande ordning eller ej. Det finns skäl som talar såväl för som mot. Om man är missbelåten med regeringsrättens tolkning finns dock alltid möjligheten för riksdagen att lagstiftningsvägen precisera vad som skall gälla.

Samtidigt har, som redovisas i utskottsbetänkandet, rättspraxis i stort kommit att följa vissa allmänna principer, vilket ger kompetensdragningen en viss stadga och en betydande grad av förutsebarhet. En av dessa principer är likställighetsprincipen, enligt vilken kommunens medlemmar skall behandlas lika, så att inte vissa medlemmar obehörigen gynnas eller missgynnas i förhållande till andra. Ibland stämmer dock utslag i konkreta ärenden rätt illa med de ångivna allmänna principerna.

Det jag här sagt har betydelse för den fråga som behandlas i början av betänkandet och som gäller barnomsorgen.

Barnomsorgen är sedan länge en viktig kommunal angelägenhet. Det utgår statsbidrag till verksamheten, men trots detta är kostnaderna för barnomsorgen en mycket tung post i den kommunala budgeten. Finansieringen sker till mycket stor del genom kommunalskatten, som alla får vara med och betala. Men den förmån som den kommunala barnomsorgen utgör kommer långtifrån alla barnfamiljer till del. Det gäller alla dem som av nöd-

tvång eller fri vilja ordnar sin barnomsorg på annat sätt.

I en del kommuner har man ansett att detta stämmer dåligt med likställighetsprincipen – en grupp barnfamiljer gynnas ju på en annan grupps bekostnad. Och man har menat att viss vårdnadsersättning borde utgå även till dem som ordnar vårdnaden av sina egna barn på annat sätt. En kommun, Robertsfors, beslöt för några år sedan att en sådan vårdnadsersättning skulle utgå. Detta beslut undanröjdes dock av länsstyrelsen, och regeringsrätten fastställde länsstyrelsens beslut. Man kan naturligtvis diskutera om detta utslag överensstämmer med den likställighetsprincip som skall vara en av grunderna för rättspraxis. Men nu finns detta utslag, och det gör att den enda möjligheten att generellt ge kommunerna rätt att bestämma om någon typ av vårdnadsersättning till föräldrar som själva ordnar barnomsorgen är att föreskriva detta i lag.

Denna fråga har tagits upp i bl. a. två centermotioner. Man vänder sig mot den begränsning i den kommunala kompetensen som uppkommit genom regeringsrättens utslag, och man anser att starka rättviseskäl talar för att kommunernas befogenheter uttryckligen vidgas härvidlag. Detta anser vi från centerns sida är ett rimligt krav, som dessutom stämmer väl med den likställighetsprincip som jag tidigare nämnt. Företrädarna för socialdemokraterna och kommunisterna i utskottet vill dock, av någon anledning, inte gå med på detta, och för den skull finns det en reservation. Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 1.

Vad det gäller är således att i likhet med vad som är fallet på andra områden av den kommunala verksamheten ge kommunerna möjlighet att på bästa vis tillgodose att de gemensamma resurserna på ett rättvist sätt kommer alla berörda till godo. Det är således en fråga om kommunala angelägenheter.

Jag vill understryka att det här förslaget om den kommunala kompetensen på barnomsorgens område givetvis inte påverkar vår inställning i fråga om den statliga vårdnadsersättningen. Vårt krav på det området kommer vi att med kraft driva vidare. Det nu aktuella förslaget om en vidgning av den kommunala kompetensen ligger helt i linje med vår allmänna, principiella syn på barnomsorg och vårdnadsersättning, där vi menar att rättvisa och valfrihet skall vara de grundläggande utgångspunkterna.

Om den andra reservationen som centerpartisterna och de övriga borgerliga företrädarna har avgett skall jag fatta mig kort. Socialdemokrater och kommunisterna i utskottet vill att kommunerna på olika sätt skall få ökade befogenheter inom näringsverksamheten. Den genomgående motiveringen är att man därmed skulle kunna göra kraftfullare insatser för sysselsättningen. Detta är naturligtvis i sig ett mycket behjärtansvärt motiv. Det är dock ganska oklart varhän den socialistiska majoriteten syftar. Argumentationen i motionerna går rätt mycket fram och tillbaka. Som utskottets genomgång visar har kommunerna redan möjlighet att på olika sätt driva sysselsättningspolitik och också att med mera generella medel främja näringsverksamhet. Däremot har det inte ansetts lämpligt att kommunerna direkt går in i varuproduktion, utöver vissa avgränsade servicefunktioner. Men det bör väl

Torsdagen den
17 mars 1983

*Kommunala
frågor*

– om det skall vara något syfte med motionerna på den socialistiska kanten – vara just detta som majoriteten avser. Detta vänder vi reseranter oss emot. Vi tycker att den avgränsning som nu finns är lämplig just på detta område.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall också till reservation nr 2.

Anf. 41 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Konstitutionsutskottets betänkande behandlar en rad motioner i kommunala frågor, och jag vill kommentera några av de frågor där folkpartiet har en annan uppfattning än majoriteten.

Först gäller det den kommunala kompetensen i frågor om vårdnadsbidrag. Det är angeläget att kommunerna har en så långtgående kompetens som möjligt inom de områden där kommunerna har ansvaret för samhällets insatser. Ett sådant område är barnomsorgen. Kommunerna arbetar under olika förutsättningar, och speciellt i glesbygdsområden kan förtroendevalda uppleva att rättvisan mellan olika befolkningsgrupper bäst gagnas av, förutom den traditionella barnomsorgen, att också kommunalt vårdnadsbidrag kan utbetalas. Den rättigheten har inte kommunerna nu. Det är så att de lokalt förtroendevalda har den bästa möjligheten att bedöma behoven inom den egna kommunen. Vi diskuterar inte i detta betänkande barnomsorgen som sådan utan kommunernas kompetens inom området. Från folkpartiets sida anser vi det angeläget att frågan om kommunernas rättigheter på området utreds i positiv anda, och jag yrkar sålunda bifall till reservation 1.

Motionerna om kommunernas hantering av de näringspolitiska frågorna gäller också den kommunala kompetensen. Näringslivet är till skillnad från barnomsorgen ett område där det enligt liberal uppfattning inom marknads-ekonomins ram är felaktigt att ge kommunerna för stor kompetens. Kommunerna har frihet att vidta generella åtgärder, men de får med vissa begränsningar inte stödja enskilda personer eller enskilda företag. Enligt folkpartiets uppfattning är det självklart att kommunerna inte skall bedriva direkt näringsverksamhet.

I en rad socialdemokratiska motioner och vpk-motioner föreslås en utredning om att den kommunala kompetensen bör vidgas så att kommunerna aktivt kan påverka sysselsättningen inom det egna området. Det måste då konstateras, som tidigare har sagts här i debatten, att kommunerna redan nu har stora befogenheter att aktivt arbeta för sysselsättningen. Kommunerna kan bygga ut företagsbyar, hyra ut lokaler och vidta en lång rad åtgärder som kan främja näringslivet. Många kommuner har utanför gällande lagstiftning i ärenden som inte överklagats stött enskilda företag. Det finns visserligen exempel på sådana satsningar som lokalt kan bedömas vara lyckade och som skapat varaktig sysselsättning i svårt utsatta kommuner. Det finns dock kanske ännu fler exempel på misslyckanden och satsningar på företag som redan från början haft bristfälliga förutsättningar. Många kommuner har förorsakats stora förluster. När det nu också från regeringen

*Kommunala
frågor*

sågs att de direkta stödåtgärderna till enskilda företag skall minska, att den s. k. akutmottagningen skall stängas, innebär beslut om ökad kompetens för kommunerna att de kommunalt valda förtroendemännen får ett mycket starkt lokalt tryck på sig att gå in med kommunalt stöd i stället för de statliga myndigheterna. De regler som finns i dag är, som jag tidigare har sagt, tillräckliga. Näringslivet måste så långt som möjligt arbeta på marknadsekonomens grund. Jag yrkar bifall till reservation 2, som innebär avslag på de motioner som föreslår en utredning om ökad kommunal kompetens.

Den förändring av den kommunala verksamhetens organisation som införandet av kommundelsnämnder och lokala organ innebär är en reform som faktiskt kan hänföras till de största förändringar som genomförts sedan den kommunala självstyrelsen infördes i vårt land. I vissa fall innebär den faktiskt större förändringar i kommunernas struktur än de stora kommunsammanläggningarna.

Jag tänker då på att man sammanför tidigare skilda förvaltningar, exempelvis skolstyrelse, socialnämnd och fakultativa nämnder som fritidsnämnd och kulturnämnd, till en enda nämnd. Detta innebär att det blir samma grupp förtroendevalda som inom sitt område har ansvaret för exempelvis skolfrågor och ärenden som hör till socialtjänsten. Vi har ibland diskuterat huvudmannaskapet för förskolan. Ja, där ligger nu vissa kommuner före och lägger ansvaret under samma nämnd. Detta innebär givetvis problem inom de områden som har speciallagstiftning.

Det gäller också principiella frågor som kommuninvånarnas rätt till likformig behandling. Även om nämnderna f. n. majoritetsmässigt tillsätts enligt de grupperingar som gäller i resp. fullmäktige kan och måste tolkningarna av de kommunala riktlinjerna bli något olika inom skilda delar av samma kommun.

Denna utveckling går snabbt i landet. Vissa kommuner har kommit ganska långt, och andra står i startgroparna för att genomföra en ny organisation.

I detta läge är det viktigt att det forskningsarbete som bedrivs omedelbart följs upp så att kommunerna undviker att göra dyrköpta erfarenheter. Det räcker inte med en referensgrupp inom civildepartementet, utan det begränsade forskningsarbete som bedrivs bör följas upp av en arbetsgrupp med företrädare för de politiska partierna. Det är viktigt att forskningsresultaten snabbt kommer ut och kan nyttiggöras i den låt mig säga rent av lavinartade utveckling som kan förutses.

Kommundelningar har förekommit under senare år när kommuninvånarna så önskat och praktiska förutsättningar förelagat. Enligt folkpartiets uppfattning är det viktigt att denna utveckling får fortsätta. Signalerna om större restriktivitet är oroväckande.

Direktval av kommundelsnämnder är en komplicerad fråga. Den bör utredas. Jag är medveten om att det finns problem exempelvis med olika majoriteter inom delar av samma kommun. Det viktigaste med kommundelsnämndsreformen är emellertid att öka det lokala inflytandet och minska människornas avstånd från de politiska organen. Då kan direktval innebära

Torsdagen den
17 mars 1983

*Kommunala
frågor*

en vitalisering av demokratin. Reservationen innebär att förslag läggs fram för att komma under bred diskussion. Enligt folkpartiets synsätt är detta angeläget.

Jag yrkar bifall till reservation nr 9.

Motionen om kooperativ verksamhet är intressant ur flera aspekter. Den är enligt folkpartiets uppfattning för snäv. Ideella insatser kan kanaliseras också på annat sätt än genom kooperativ verksamhet. Exempel på detta är sociala stiftelser och direkta föreningsengagemang. Det viktiga, som också motionen tar upp, är att den enskilda människans idealitet tas till vara på ett bättre sätt.

Beträffande kyrkokommunalt partistöd är folkpartiets principiella inställning i frågan stat-kyrka väl känd. Vi anser att det kyrkliga arbetet främjas bäst om kyrkan blir fri och sambandet med staten upphör. Under nuvarande förhållanden är det emellertid angeläget att de grupperingar som är verksamma i de kyrkliga organen får möjlighet att föra ut sina synpunkter om det kyrkliga arbetet. Jag yrkar sålunda bifall till reservation 12 om kyrkokommunalt partistöd.

Slutligen, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 5 och 13. Beträffande reservation 13 vill jag säga att det är angeläget att utredning görs om en utformning av det kommunala partistödet som i högre grad tar hänsyn till de grundkostnader som varje parti har. Som vanligt i sådana sammanhang bör en sådan utredning arbeta under breda parlamentariska förhållanden.

Anf. 42 TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu uppsatts.

Anf. 43 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Att begreppet kommunala frågor är vidsträckt vittnar konstitutionsutskottets betänkande i någon mån om. Det är skiftande frågor som där behandlas.

Den kommunala kompetensen berörs i några avsnitt. De borgerliga driver sin linje om vårdnadsersättning. Det vore viktigare att slå vakt om den kommunala barnomsorgen, vars utbyggnad nu är i fara.

Den kommunala kompetensen i näringspolitiska frågor har fått ökad aktualitet av flera skäl. Mot kraven från borgerligt håll om ökad privatisering växer det fram uppfattningar om att kommuner och landsting bör vidga sin verksamhet, bl. a. för att klara sysselsättningsfrågorna. Vi har i en vpk-motion förordat en ändring av kommunallagen, så att insatser på detta område blir lagliga. Även i några socialdemokratiska motioner aktualiseras liknande spörsmål.

Utskottet instämmer med motionärerna i att det är önskvärt med en översyn av den kommunala kompetensen på det näringspolitiska området och noterar att frågan nu skall bli föremål för en utredning. Därmed besvaras motionerna. Den ståndpunkten kan godtas, men det finns anledning att betona att frågan inte får fördröjas onödigt utan bli behandlad så snart som möjligt. De borgerliga har dock, som vi hört här, reserverat sig och anser inte

att det är befogat med en utvidgning av den kommunala kompetensen i fråga om sysselsättningspolitiska åtgärder. Det kan vara betecknande för deras syn på dessa vitala problem.

Vpk har också motionerat om en särskild lagstiftning för kommunala bolag. En betydande del av den kommunala verksamheten bedrivs i bolagsform. Aktiebolagslagen är dock utformad på ett sätt som inte svarar mot demokratiska krav. Vi menar därför att det behövs en särskild lagstiftning för denna verksamhet. Utskottet vill dock inte biträda motionsyrkandet utan hänvisar till utredningsbetänkandet om kommunalföretaget. Denna utredning har inte, såvitt jag förstår, angett någon lösning på de problem som tagits upp i motionen. Viss ökad insyn föreslås, men de genomgripande förändringar som behövs saknas. Vi har i motionen exemplifierat problemen med händelserna i Växjö häromåret i samband med oljeskandalen. Det skulle säkert gå att ge åtskilliga exempel på behovet av ändrad lagstiftning på detta område.

Ytterligare ett par frågor rörande den kommunala kompetensen behandlas i betänkandet. Den ena gäller frågor med utrikespolitisk anknytning. Engagemang i kommuner för en kärnvapenfri zon har uppkallat en motionär som vill snäva in möjligheterna härvidlag. Till detta vill jag säga att det inte är begränsade utan ökade möjligheter till ställningstaganden i freds- och solidaritetsfrågor som kan vara motiverade. Detta har jag markerat i ett särskilt yttrande, samtidigt som jag biträtt utskottets ställningstagande till motionen i fråga.

Den andra frågan gäller ersättning av kommunala medel för barns rättegångskostnader i mål av allmänt intresse. Denna fråga kommer att tas upp i ett särskilt inlägg senare av Eva Hjelmström.

När det gäller utskottets behandling av lokala organ i kommunerna kan sägas att frågan om direktvalda kommundelsorgan länge stått till debatt utan att problem om dessa organs kompetens osv. blivit helt klarlagda. Det är möjligt att den försöksverksamhet med kommundelsnämnder som pågår i några kommuner kan ge bidrag till den fortsatta debatten. Det finns dock en viss skillnad mellan en decentralisering av nämndorganisationen och direktvalda kommundelsorgan. Det är tydligt att debatten måste gå vidare, innan tiden är mogen att förverkliga tanken på direktvalda kommundelsorgan.

Låt mig slutligen ta upp frågan om det kommunala partistödets utformning. Det finns säkert skäl för en översyn av gällande regler. Vissa grundkostnader är lika för alla partier oavsett storlek. Detta talar för en konstruktion med visst grundbelopp och mindre mandatbaserat stöd. Förra året uttalade konstitutionsutskottet och riksdagen att det tillkommer regeringen att ta initiativ till överläggningar med de politiska partierna rörande partistödsfrågorna. I dagens betänkande står utskottet fast vid meningen att översynen av det kommunala partistödet inte bör ske isolerad från andra partistödsfrågor, men utskottet markerar att det ankommer på regeringen att i samråd med de politiska partierna ta initiativ till en sådan utredning, som utskottet finner angelägen. Detta är viktigt. Man kan också

Torsdagen den
17 mars 1983

*Kommunala
frågor*

säga att frågan tar små steg framåt från år till år.

Till utskottsbetänkandet har jag fogat två reservationer, nämligen nr 4 om ersättning av kommunala medel för barns rättegångskostnader och nr 7 om särskild lagstiftning för kommunala bolag. Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationerna 4 och 7 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 44 YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Det utskottsbetänkande som vi nu behandlar rör egentligen tre olika avsnitt: den kommunala kompetensen, ett antal kommunalrättsliga frågor i övrigt samt, som det har påpekats, kommunaldemokratiska frågor. Betänkandet innehåller ju ganska många reservationer, och jag skall göra ett försök att ge en socialdemokratisk kommentar till dessa.

Det gäller först den kommunala kompetensen i fråga om vårdnadsersättning. Här vill man alltså ha en utvidgning av kompetensen. Samtliga borgerliga ledamöter har enat sig om en reservation där man kräver att riksdagen skall presenteras ett förslag som öppnar möjlighet för kommunerna att besluta om ersättning till föräldrar för vård av egna barn.

Utskottsmajoriteten är inte beredd att förorda en sådan lagändring. Vi har redan fått en kommentar om detta av Hans Nyhage. Han säger att det är en trångsynt inställning. Då vill jag bara påpeka att två utredningskommittéer har aviserat att de kommer att redovisa material under detta år. Socialministern kommer att tillsätta en arbetsgrupp för att bearbeta det materialet. Vi vill, herr Nyhage, först se resultatet av det arbetet, innan det kan vara dags att på nytt ta ställning till denna fråga.

Så gäller det näringspolitiska åtgärder. Det finns en gemensam borgerlig reservation som motsätter sig en utvidgning av kompetensen i fråga om näringspolitiska åtgärder. I ett antal s- och vpk-motioner har nämligen föreslagits en sådan utvidgning av kompetensen att kommunerna mer aktivt kan påverka närings- och sysselsättningspolitik inom sina områden. Från socialdemokraterna anser vi att de förutsättningar som nu gäller är alltför begränsade. Det skall vara en uttalad sysselsättningskris eller bortfall av enskild service, som betraktas som särskilt viktig, innan kommunen kan ingripa. Vi vet att många kommuner i dag har uppenbara svårigheter, kommuner med enföretagsorter som själva måste söka finna någonting konstruktivt. Deras problem är inte lika andra kommuners. Vi anser att en översyn av kompetensen på detta område är mycket viktig. Eftersom Hans Nyhage gjorde en så hård betygssättning av oss i ett tidigare avsnitt, ber jag att få återgälda det i det här avsnittet. Jag tycker att hans inställning är mycket trångsynt. Vi har noterat regeringens löfte om en utredning i detta avsnitt, och denna anser vi vara betydelsefull.

Moderaterna ensamma har en reservation när det gäller begränsat serviceansvar, i vilken man pläderar för kommunernas möjligheter att i den översiktliga kommunala planeringen avsätta områden för fritidsbebyggelse, där serviceansvaret skall kunna begränsas.

Vi ser en rad kommunala bekymmer förenade med den lösning som reservanterna önskar. Socialdemokraterna är dess bättre inte ensamma om

den åsikten.

Ett avsnitt i betänkandet rör kommunallagens särbestämmelser för Stockholm. I den nu gällande kommunallagen finns det vissa särbestämmelser för Stockholms kommun. Utskottets majoritet har den uppfattningen att det inte är önskvärt att kommunallagen i så stor omfattning som f. n. innehåller sådana särbestämmelser. Det bör vara möjligt att öka enhetligheten och överskådligheten i kommunallagen. Moderaterna och folkpartiet har en gemensam reservation och talar bl. a. om att särregleringen har lång hävd. Det kan ju ändå inte vara ett vägande skäl för att särregleringen skall bestå oförändrad även i framtiden.

Regeringen skall pröva olika möjligheter till ökad enhetlighet, lika väl som den skall pröva Stockholms kommuns särskilda önskemål.

Eftersom det då är aktuellt med en prövning av den särreglering som gäller Stockholm, avstyrks också centermotionen om proportionella val av nämnder där. Det får bli föremål för prövning.

När det gäller den kommunala demokratin sägs det i en centermotion, 1982/83:1127, beträffande verksamheten med lokala organ i kommunerna att den måste fortsätta med kraft.

Utskottsmajoriteten ser i och för sig positivt på den omfattande försöksverksamheten. Det socialdemokratiskt styrda Örebro är ju ett bra exempel. Men utskottsmajoriteten menar att man måste avvakta ytterligare erfarenheter innan man går längre.

När det gäller kooperativ verksamhet vill utskottet avvakta det översynsarbete som pågår i civildepartementet och anser inte att det är någon mening med att på nytt gå till regeringen med en uppmaning i den här frågan.

Beträffande det kyrkokommunala partistödet finns det från centern och folkpartiet en gemensam reservation om ett kyrkokommunalt partistöd. Utskottet pekar på det faktum att de kyrkliga kommunerna inte är enhetliga på samma sätt som de borgerliga kommunerna. Partiförhållandena kan vara ganska annorlunda. I många församlingar finns inte ens kyrkofullmäktige inrättat. De här redovisade skälen gör att vi avstyrker förslaget.

När det gäller det kommunala partistödet anser moderaterna och folkpartiet att det är otillfredsställande med det nuvarande sättet för beräkning. Man vill, som det har angivits, ha ett grundstöd och därutöver ett stöd per mandat.

Från socialdemokratiskt håll har vi – liksom tidigare – pekat på just sammankopplingen mellan partistödet på statlig och kommunal nivå som gjordes i 1972 års partistödsbeslut. Vi anser att en allmän översyn bör föregås av överläggningar mellan de politiska partierna. Vi vet att civildepartementet ägnar uppmärksamhet åt den frågan och att en kartläggning pågår. Detta var, kort sammanfattat, våra synpunkter på reservationerna. Alla borgerliga motioner har inte lett till reservation, utan några är enhälligt avstyrkta av utskottet, t. ex. förslaget om generalklausul till skydd för medborgarna och förslaget som rör kommunal budgetering och revision innefattande valbarhetsvillkor. Dessa enhälliga avstyrkanden noterar jag med tillfredsställelse.

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

*Kommunala
frågor*

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet 1982/83:21.

Anf. 45 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Jag vill gärna vidhålla att jag tycker det är trångsynt att inte kunna låta kommunerna och deras invånare i vanlig demokratisk ordning själva besluta om vårdform för de egna barnen. Den kommunala barnomsorgen finns ju där. Men vad det gäller här är att skapa alternativ inom barnomsorgen. Jag är övertygad om att denna skulle få mycket vidare omfattning om vi fick fram det alternativ som ligger i en kommunal vårdnadsersättning. En sådan skulle vara till nytta och glädje för kommunens invånare och enkannerligen för barnfamiljerna.

När det gäller den kommunala kompetensen i näringspolitiska frågor föreligger det en redogörelse för kommunernas befogenheter på området. Av den framgår att det är statens och inte kommunernas uppgift att tillgodose näringslivets behov av direkt stöd från samhällets sida. Kommunerna har andra möjligheter att medverka, på sådant sätt som jag nyss redovisat i mitt anförande. Möjligheterna för kommunerna att verka på detta område är alltså stora redan nu, och eftersom det gjordes en översyn så sent som föregående år kan det väl nu knappast föreligga skäl för att göra en ny översyn, som socialdemokraterna begär.

Beträffande en begränsning av det kommunala serviceansvaret visar verkligheten att det finns betydande bekymmer på detta område. Åtskilliga fritidshus omvandlas till permanenta bostäder, och så kommer motsvarande krav på service som beträffande permanentbebyggelsen. Att detta har skapat problem för kommunerna är uppenbart, och det har inte gått att komma fram till en tillfredsställande lösning. Kravet beträffande en begränsad bebyggelse fungerar inte bra utan skapar orättvisa och ger inte den enskilde invånaren möjlighet att ordna sina bostadsförhållanden som han själv vill – och det är vad vi är ute efter. Vi tycker ändå att man borde kunna pröva det här för att se om inte bättre förhållanden kan skapas.

Vad gäller partistödet är det väl ändå uppenbart att partierna har gemensamma grundkostnader som är lika för alla. Då förstår jag inte varför man inte skulle kunna utforma partistödet på det sättet att det utgick med ett grundbidrag och därutöver ett mandatbidrag. Då åstadkommer man ju rättvisa partierna emellan – så är det inte nu.

Anf. 46 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Jag vill göra några kommentarer i fråga om den kommunala vårdnadsersättningen. Ganska uppenbart är detta något som naturligt faller inom den kommunala verksamheten, eftersom kommunerna redan är så hårt engagerade i barnomsorgen.

Som jag ser det innebar det utslag som kom från de rättsliga instanserna – om jag nu skall våga kritisera dem – en insnävning i vad som borde kunna betraktas som en rätt självklar kompetens. Men nu finns detta ställningstagande, och för att bryta upp det krävs det lagstiftning.

Jag lade märke till att Nils Berndtson, som annars brukar tala sig varm för likhet och rättvisa, mycket snabbt gick förbi frågan om vårdnadsersättning.

Jag lade också märke till att Yngve Nyquist var mycket mjuk och undvikande i sina formuleringar. Jag tänker inte trappa upp själva ordvalet – det finns ingen anledning. Men när han hänvisar till att dessa frågor är under utredning, är det väl inte korrekt. Den familjeekonomiska kommittén kommer, så som den nu ser ut och med de direktiv som den har, inte att ta upp den här frågan. Om det hade varit så, kunde vi självfallet ha nöjt oss med en hänvisning till den utredningen.

Jag skulle vilja avsluta med att ställa en principiell fråga till både Nils Berndtson och Yngve Nyquist. Tycker ni verkligen att den nuvarande fördelningen av förmåner och kostnader på barnomsorgens område inom kommunerna är rättvis och väl förenlig med likställighetsprincipen? Det tycker inte jag, och det tycker inte alla de barnfamiljer runt om i landet som så gravt missgynnas med den nuvarande ordningen.

Anf. 47 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja fråga Yngve Nyquist, i anslutning till vad som sades om den kommunala kompetensen på näringslivsområdet: Är det verkligen rimligt att öka den kommunala kompetensen på näringslivsområdet, när staten skall minska sina insatser i så betydande utsträckning på detta område? Är det inte så att detta kommer att innebära en övervältring av ansvar från stat till kommun – i frågor där de kommunalt förtroendevalda måste få mycket, mycket svårare att stå emot lokala opinioner?

Anf. 48 YNGVE NYQUIST (s) replik:

Herr talman! Jag tror inte att det är fråga om en övervältring av kostnader, och än mindre av något annat.

Det är ju på det sättet att våra kommuner har mycket skiftande problem i dagens läge när det gäller den ungdomsarbetslöshet som vi tyvärr har. Om kommunerna själva får möjlighet att ta initiativ och pröva nya vägar, tror jag att det vore välbetänt.

Jag tror inte att de ungdomar som är arbetslösa i dag är nöjda med resonemanget att det är staten som skall svara för detta och att kommunerna inte skall göra någonting. De kan ju själva se uppslagsändrar som borde tas till vara i kommunerna. Att låta kommunerna ge dem denna vidgade möjlighet tror jag därför bara är bra.

Anf. 49 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! 1969 var ett olyckligt år för de svenska kommunerna, för självstyrelsen och för den kommunala demokratin. Det var det år då beslut fattades om den tvångsvisa sammanläggning av våra kommuner som sedan ägde rum 1971 och 1974. Dessförinnan hade nödvändiga sammanläggningar ägt rum, främst på frivillighetens väg och under medverkan från medborgarna i de flesta fall. Den våldsamma urbaniseringsprocessen hade tvingat

Torsdagen den
17 mars 1983

*Kommunala
frågor*

fram en förändring, vars nödvändighet insågs av flertalet medborgare.

Just den tvångsvisa sammanläggningen på 1970-talet, som både moderaterna och centerpartiet motsatte sig, anförts av Gunnar Myrdal som exempel på den olycksaliga "tidsanda" som kommit att sätta sin prägel på de närmast föregående decennierna. Det är särskilt intressant att ta del av Gunnar Myrdals synpunkter i hans nyligen publicerade arbete *Hur styrs landet*, eftersom det väl inte torde vara oriktigt att betrakta honom både som en socialdemokratins "grand old man" och som en av dess ideologer. Därtill kommer hans anseende som vetenskapsman och det perspektiv som han anlägger, såväl tidsmässigt som internationellt.

Myrdal är kritisk mot mycket som drivits fram av socialdemokraterna under senare tid. Han är kritisk mot den tidsanda som enligt hans korrekta bedömning karakteriseras av storskalighet och centralisering på område efter område. Särskilt under 1960-talet var det nästan som om man här i landet angripits av någon sorts elephantiasis. Ju större, desto bättre, – jag höll på att säga desto vackrare – var en tyvärr alltför ofta omfattad bedömning.

Den tvångsvisa kommunsammanläggningen på 1970-talet motiverades, som Myrdal riktigt anmärker, i allt större utsträckning av s. k. effektivitets-skäl, allt medan de mänskliga värdena mer och mer sköts åt sidan. "Men", konstaterar Myrdal, "när lagstiftarna så löpt linan ut, har de tydligen fått kalla fötter. Flera nya utredningskommittéer har börjat ge utrymme åt en obestämd oro för vad man kommit att sammanfattande, fastän oklart, kalla 'den kommunala demokratin'".

Myrdal fortsätter: "Det trängande behovet av en utvärdering vittnar om hur slarvigt förberedda sammanslagningsbesluten och en hel del efterföljande beslut varit."

Men hur skulle då 1930- och 1940-talens socialdemokrater ha handlat i samma situation? Myrdal svarar: "En sak är jag säker på: att vi inte som sista gången skulle ha gått till väga tvångsvis utan att fråga befolkningen. Vi hade den tiden ett annat demokratibegrepp än 'beslutsfattarna' i vårt nu korporativt styrda samhälle."

Mot den här bakgrunden var det inte förvånande, att människorna på många håll runt om i landet hälsade den första borgerliga trepartiregeringens deklaration 1976 med stor tillfredsställelse. I regeringsförklaringen slogs det fast, att regeringen var beredd att seriöst pröva ansökningar om kommunindelningar för att rätta till hafsverket från 1969. Jag hade själv förmånen att i en av dessa pionjärkommuner, Vadstena, få vara med om både att leda rebellrörelsen och att sedan bygga upp den nya kommunen. Sällan har jag i politiska sammanhang mött en sådan entusiasm från människorna som under dessa år.

Herr talman! I årets budgetproposition hävdar civilministern, i bil. 15, att önskemål om ändringar i den gällande kommunindelningen bara framförts från ett fåtal kommuner. Och endast sju kommuner har delats under de borgerliga regeringarnas tid. Detta är i och för sig riktigt. Nästan aningslöst ger civilministern förklaringen i nästa mening: "I flertalet fall fattades

beslutet mot kommunfullmäktiges, länsstyrelsens och kammarkollegiets uppfattning.”

Detta är förvisso inte hedrande, varken för kommunfullmäktige, länsstyrelser eller kammarkollegium. I samtliga fall har det funnits en klar folkmajoritet för en delning, men de beslutande instanserna har så dåligt stått i samklang med folkopinionen att de gått emot det av flertalet i de berörda kommundelarna omfattade kravet på frihet och självständighet. Detta är ett vittnesbörd så gott som något om hur svårt det är för en folkopinion i en del av en kommun att göra sig gällande. För att lyckas driva igenom en kommundelning fordras såväl kunskap om hur man bör gå till väga, hur olika instanser skall matchas som mycket av energi och andra resurser.

I vårt storebrorssamhälle – det korporativa och storskaliga samhälle som Myrdal talar om – är det inte så lätt för medborgarna att komma till tals, och särskilt inte om de inte har erfarna kommunalpolitiker, som är beredda att stå upp för dem, utan i stället i all sin ensamhet tvingas att kämpa mot bristande förståelse i såväl kommunfullmäktige som länsstyrelse och kammarkollegium.

Jag är helt övertygad om att det runt om i landet, i många kommunelar, finns en opinion för en förändring av den kommunala indelningen – inte bara i de fyra kommuner där ansökningar om delning konkretiserats och inlämnats. Men människorna vet inte hur de skall gå till väga i vårt genombyråkratiserade samhälle.

Herr talman! Centermotionerna beträffande den kommunala demokratin är av stort intresse. Särskilt gäller detta partimotionen 1127. Det är lätt för oss moderater att instämma i flertalet av de synpunkter som anförs. Det finns inte minst anledning att fästa avseende vid tanken på en vidgad användning av kommunala folkomröstningar som en lämplig form för att utvärdera medborgarnas intresse i vad gäller större kommunala investeringar och de skattemässiga konsekvenserna av dessa. Kanske är detta en bättre form än omröstningar om kommunalskattens höjd.

Samtidigt gäller det dock naturligtvis att se till att inte folkomröstningsinstitutet missbrukas, så att kommunerna tvingas genomföra folkomröstningar i ärenden som i ekonomiska eller andra avseenden är bagatellartade.

Som en viktig punkt tar centermotionen upp fortsatt kommunaldemokratisk forskning. Ja, självfallet måste vi fortsätta forska. Av budgetpropositionen framgår dock att även regeringen är inne på denna linje. Nya utredningsdirektiv aviseras för kommunaldemokratiska kommittén.

I likhet med centermotionen anser vi att det är illavarslande, då det i budgetpropositionen av föredraganden talas om största restriktivitet i vad gäller indelningsändringar mot en berörd kommuns vilja. Det är på nytt storskalighetens och centraliseringens företrädare som talar. Vi vill klart deklarera, så som också sker i vår reservation, att kommunaldemokratiska skäl mycket väl kan motivera att en kommun delas. Vi vill alltså inte nöja oss med att som center- och folktopartireservanterna bara säga, att kommundelning i sådana fall inte bör uteslutas som en möjlig metod. Men det är

Torsdagen den
17 mars 1983

*Kommunala
frågor*

nyansskillnader oss emellan.

I motionen, liksom i center- och folktopartireservationen, efterlyses förslag till lagstiftning om direkta val till lokala organ. Det är möjligt att detta är en utväg i framtiden. Men frågan är ytterligt komplicerad, och vi är inte beredda att i dagsläget gå så långt. Först bör en utvärdering ske av den försöksverksamhet som nu pågår, och där Örebro, Eskilstuna och Umeå är av särskilt intresse. Erfarenheterna är dock ännu ganska små. Örebro startade sitt försök med kommunaldelsnämnder i hela kommunen, alltså i full skala, så sent som den 1 januari i år.

De kommunaldemokratiska frågorna, herr talman, är av största betydelse. Vi vill slå vakt om möjligheterna för människorna i olika kommundelar att återvinna sin frihet och självständighet, om de så önskar. Vi kommer också att med största intresse följa den försöksverksamhet med lokala organ som nu pågår på olika håll.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation 8 av Anders Björck m. fl.

Under detta anförande hade ledningen av kammarens förhandlingar för en stund övertagits av andre vice talmannen.

Anf. 50 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Det har nu gått ganska exakt sex år sedan riksdagen fattade beslut om en ny kommunallag och riktlinjer för kommunal demokrati.

1977 års kommunallag hade som motiv att stärka medborgarnas inflytande. Ett exempel på detta är kommunallagens bestämmelser att alla kommunala styrelser och nämnder skall kunna väljas proportionellt. Det minoritetsskydd som därmed infördes skulle vara den yttersta garantin för att majoriteten inte skulle missbruka sin makt.

Kommunal demokrati skall ju inte vara ett vackert slagord blott – den skall vara en levande realitet. Men den nya kommunallagen rymde redan vid tillkomsten en betydande skönhetsfläck – ja, inte bara det utan också en betydande demokratisk orättvisa. Genom att behålla särbestämmelserna för Stockholms kommun, särskilt då med avseende på borgarrådsinstitutionen, stoppade man möjligheterna att begära proportionella val av ledamöter i alla styrelser och nämnder i Stockholm utom de specialreglerade.

Här kan man inskjuta frågan varför inte konstitutionsutskottet under den långa behandlingen vintern 1976–1977 av prop. 1975/76:187 inte gjorde rent hus med undantaget för Stockholm. Intresset fanns förvisso, i all synnerhet som grundtanken i lagförslaget var att uppnå en enhetlig kommunallag för både landsting och primärkommuner utan några undantag. Men som bekant hade kommunaldemokratiutredningen inte berett denna detalj, och utskottet fick nöja sig med att begära en särskild utredning av problemen i Stockholm. Utredningsarbetet är nu avslutat, och enligt min mening är tiden inne att stifta en kommunallag gällande för hela landet.

Minoriteten i Stockholms fullmäktigeförsamling måste få samma rättigheter som minoriteterna i Sveriges övriga kommuner har. Varför då uppskjuta

frågan ytterligare? Kan jag få ett svar från utskottsmajoriteten, t. ex. från Yngve Nyquist, på frågan varför demokratin är mindre viktig i Stockholm?

Jag noterar vidare att moderaterna och folkpartiet i sin reservation anser att drätselnämnden och borgarrådsberedningen har haft en särskild betydelse för en kraftfull politisk ledning i Stockholms kommun. Det är möjligt, men det har skett på bekostnad av minoritetens rätt. Så ser den kommunala demokratin ut i konservativ tappning. Herr talman! Att kunna begära proportionella val är en grundläggande demokratisk rättighet. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 6.

Vad sedan gäller frågan om kommundelningar kan man notera att det tydligen går en ideologisk skiljelinje mellan de socialistiska partierna och de icke-socialistiska partierna. Enligt de socialistiska partierna var den tvångsmässigt genomförda storkommunreformen bra för den kommunala demokratin. På annat sätt kan man inte tolka den nonchalans som under åren har visats de lokala opinionerna. Vi har under årens lopp fått åtskilliga bevis på detta.

I fjol ville ju de socialistiska partierna t. o. m. rikta dechargeanmärkning mot Fälldinregeringen för att den tillgodosatt lokala krav på delning av storkommuner. Regeringen Palme fullföljer nu den socialistiska restriktiviteten beträffande kommunal demokrati genom att avisera en skärpning av praxisen när det gäller att tillmötesgå lokala krav på kommundelning. Enligt centerns mening måste man vara öppen för att hitta de bästa lösningarna i det enskilda fallet. Delningar av kommuner är en metod. I de flesta fallen blir det naturligtvis tal om andra metoder för främjandet av kommunal demokrati, exempelvis inrättande av lokala organ i kommunerna. Här noterar jag att det finns en ljumhet hos moderaterna. De talar varmt för de här tankarna, men de yrkar på de här punkterna avslag på vår motion om den kommunala demokratin och om den försöksverksamhet som vi anser bör vidareutvecklas.

Lokala organ med beslutsbefogenheter har kunnat inrättats sedan 1980. Denna försöksverksamhet bör, enligt vår mening, drivas vidare fram till ett slutsteg. Detta slutsteg bör omfatta möjligheter till direkta val av de lokala organen. Svårigheter med dessa direkta val finns, men de skall inte överdrivas. Enligt min mening kan man inte lägga in dessa val på den nuvarande gemensamma valdagen. Det finns gränser för vad valförrättare hinner klara av! Men om vi i framtiden får skilda valdagar för riksdags- och kommunalval kan frågan lösas. Det finns också andra lösningar. Man kan förlägga valet av lokala organ till samma dag som kyrkofullmäktigevalen, särskilt om denna valdag förläggs till ett annat år än då de allmänna valen hålls.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 9.

Jag vill också passa på att yrka bifall till reservationerna nr 10 och nr 11, som jag inte skall gå närmare in på. Låt mig dock få understryka betydelsen av att man också i den kommunala verksamheten utnyttjar möjligheterna att låta den enskilda människan få uppleva ett personligt engagemang. Det

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

*Kommunala
frågor*

utvecklar både människorna och kommungemenskapen. Pensionärskooperativ, som vi har skrivit om i vår motion, är ett bra exempel på detta.

Vad slutligen gäller frågan om partistöd möter vi här ett årligt återkommande debattämne. Det tog som bekant rundlig tid, innan vi över huvud taget fick ett partistöd. Sedan kom debatten om konstruktionen. Partiöverenskommelsen år 1971 om konstruktionen av partistödet var en kompromiss, men även om den kan kritiseras, som alla andra kompromisser, har den i stort sett fungerat bra. I vissa fall ger den förstås besynnerliga utslag. Med tio års erfarenheter som grund är det därför på tiden att en översyn kommer till stånd.

Centern hävdar för sin del bestämt att frågan måste bringas till en snar lösning. Vi är öppna för en diskussion om konstruktionen. Proportionerna mellan grundbidrag och mandatbidrag kan självfallet diskuteras. Samtidigt är det ofrånkomligt att det finns ett samband mellan statligt partistöd och kommunalt partistöd. Ett samband i så måtto att den svenska demokratin och vårt parlamentariska system sedan lång tid är grundade på förekomsten av rikspartier, som täcker hela landet och som svarar för betydelsefulla informationsinsatser ända ned till den kommunala nivån. En ny konstruktion av det kommunala partistödet får inte heller leda till att partier genom fraktionsuppdelningar tillskansar sig orättmätigt höga kommunala bidrag.

Problem finns alltså, men de är ju till för att lösas. Låt oss få en lösning så snabbt som möjligt.

Centern har till detta riksmöte återkommit med förslag om att möjligheter öppnas för de kyrkliga kommuner som så vill att utge stöd till de partier som är representerade i kyrkofullmäktige. Motiven är parallella med motiven för det kommunala partistödet. Det behövs information också om kyrkliga frågor. Det behövs stimulans till valdeltagande också när det gäller kyrkofullmäktigevalen.

Utskottet avstyrker vår motion, men vi har folkpartiets stöd. På vilka argument stöder då utskottet sitt avslagsyrkande? Jo, man säger att de kyrkliga kommunerna är långt mindre enhetliga än borgerliga kommuner. Det är inget starkt argument. Just på grund av den mindre enhetliga partistrukturen kan det vara befogat med ett särskilt kyrkokommunalt partistöd. Tillhör det kyrkokommunala partiet inte ett riksparti, får det ju ingen hjälp från riksorganisation och distrikt i samma utsträckning som andra partier.

I ett stort antal församlingar har man inte kyrkofullmäktige, säger utskottet. Men det kan väl inte vara utskottet obekant att det i fortsättningen blir ett tvång att införa kyrkofullmäktige i fler församlingar än nu. Det beslutet fattade vi i fjol.

Slutligen: Vi föreslår ju inte något tvång att införa kyrkokommunalt partistöd. Vi vill bara att man överväger att öppna möjligheten att ge denna rätt. I den nya lagen om kyrkliga kommuner är grundtanken den att man så långt det går skall göra kyrkliga kommuner jämställda med borgerliga kommuner, dvs. ge dem ökad självständighet och ökat svängrum.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 12 och 14.

Anf. 51 YNGVE NYQUIST (s) replik:

Herr talman! I raden av frågor kring det kommunala arbetet har vi våra positioner. Det är inte så lätt att övertyga varandra. Att jag tar till orda nu beror på att Sven-Erik Nordin ställde en fråga direkt till mig.

Både Sven-Erik Nordin och jag fanns med i konstitutionsutskottet, när den nya kommunallagen antogs. Karl Boo var då ordförande, och utskottet hade borgerlig majoritet. Vi är väl helt på det klara med de svårigheter som fanns beträffande den särreglering som man fick fastställa för Stockholms kommun.

Man är nu beredd att försöka lösa en del av problemen och nå en bättre enhetlighet. Därom är vi nog överens, Sven-Erik Nordin och jag. Men då är det väl lämpligt att man även ser på de proportionella valen utan att bryta ut den frågan i förväg. Jag tror att Sven-Erik Nordin är så praktisk att han inser detta.

Anf. 52 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Jag skulle mycket väl kunna ta Yngve Nyquists ord till mitt hjärta och säga att det här är en direkt fortsättning på det resonemang som vi förde i konstitutionsutskottet vintern 1976-1977. Jag vill minnas att både Yngve Nyquist och jag då var anhängare av tanken på att man inte skulle ha några särbestämmelser för Stockholm.

Men det som gör mig orolig och det som bekymrar mig djupt är att när socialdemokraterna avstyrker vår motion, som vill slå vakt om minoritetens rätt, ger man inte ett enda ord på vägen i sitt yttrande. Man säger ingenting om betydelsen av minoritetens rätt i den kommunala demokratin i Stockholm. Man talar bara om att det naturligtvis vore på tiden att avskaffa vissa särbestämmelser, men om minoritetens rätt säger man ingenting.

Det är en brist i den socialdemokratiska skrivningen i utskottet. Det är å andra sidan ett bevis för att vi tydligen här står ensamma i fråga om att hävda minoritetens rätt i Stockholms kommunfullmäktige.

Anf. 53. ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! I Statens offentliga utredningar 1981/82:53 behandlas förslagen beträffande Stockholms kommunala styrelse som avgivits av kommunalrättsutredningen. Utredningens förslag har fått en olycklig utformning vad beträffar två institutioner i Stockholm som har och länge har haft stor betydelse för en effektiv politisk ledning i Stockholms stad. Det gäller som ni förstår borgarrådsberedningen och drätselnämnden. Förslagen behandlas också i en motion av Margareta Andrén och Hadar Cars.

Vid utskottsbehandlingen har moderaternas och folkpartiets representanter framhållit att särregleringen i Stockholm av den kommunala styrelsen har lång hävd. Yngve Nyquist sade alldeles nyss att detta var ett inte särskilt tungt vägande skäl. Det var bara ett av skälen. Det viktigaste skälet, Yngve Nyquist, är att det är en effektiv arbetsform till bättnad för politiken i Stockholm.

I remissyttrande har Stockholm under bred enighet avvisat förslaget om

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

*Kommunala
frågor*

Torsdagen den
17 mars 1983

*Kommunala
frågor*

avskaffande av nämnda institutioner. Bara vpk har sagt nej, alla andra partier har sagt ja och vill behålla den rådande ordningen. Därför, Sven-Erik Nordin, är det tydligen jag som talar även för centerns företrädare i Stockholm från den här talarstolen i dag.

Utskottets majoritet anser det inte önskvärt med särbestämmelser i så stor utsträckning som nu gäller, säger man och utgår från att regeringen under den fortsatta beredningen prövar olika möjligheter för att förena särbestämmelser för Stockholm med större enhetlighet i kommunallagen. Därmed avstyrker majoriteten motionen. Risk för att Stockholm förlorar borgarrådsberedningen resp. drätselnämnden, två väl fungerande institutioner, föreligger alltså klart, herr talman.

Vi reser vanter har svårt att förstå att ett avskaffande av Stockholms särbestämmelser på något sätt skulle kunna ligga i andra kommuners intresse. Kan verkligen det politiska arbetet i kommunerna landet runt främjas av att Stockholm inte får behålla borgarrådsberedningen och drätselnämnden även i fortsättningen? Eller skall enhetligheten drivas för sin egen skull?

Herr talman! Vi hoppas verkligen att riksdagen skall undvika en så olycklig utveckling, och jag yrkar bifall till reservation 5 i konstitutionsutskottets betänkande 1982/83:21.

Anf. 54 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Elisabeth Fleetwood utnämnde sig till talesman för centerpartiet i Stockholm. Hon har deltagit i utskottets behandling och borde faktiskt ha läst de motioner som utskottet har behandlat. Den motion som ligger till grund för centerns reservation i utskottet är avgiven av Olof Johansson och Karin Andersson, ganska kända centerpartister från Stockholms kommun.

Sedan kan man inte dra någon annan slutsats av Elisabeth Fleetwoods anförande än att det för hennes del, för moderaternas del och tydligen även för fler personers del är viktigare att man får behålla glansen och skimret av borgarrådsinstitutionen än att man ger minoriteten dess demokratiska rättigheter.

Anf. 55 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Herr talman! Jag tror att det klart framgick att det var de effektiva arbetsformerna som var anledningen till att Stockholms kommun i sitt remissvar talade för ett bibehållande av den ordning som i dag gäller.

De två centerpartisternas namn är väl kända för mig. Men Sven-Erik Nordin sade i sitt anförande att han inte förstod varför inte konstitutionsutskottet gjort rent hus med särbestämmelserna för Stockholm. Det var på den punkten jag yttrade mig. Jag tycker det är märkligt att centerpartisterna i Stockholm har så litet stöd av Sven-Erik Nordin i konstitutionsutskottet.

Anf. 56 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Till det sista kan jag säga att det kanske beror på att jag i över 30 år har umgåtts med kommunalpolitiker från Sveriges alla län och praktiskt taget alla kommuner och att jag därför hört vittnas om att man kan bedriva ett effektivt kommunalt arbete utan att ha en borgarrådsinstitution.

Anf. 57 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Herr talman! Jag har inte påstått att man inte kan bedriva effektivt politiskt arbete utan borgarrådsberedning. Men eftersom det nu är så att man i Stockholms kommun anser sig göra det med denna existerande borgarrådsberedning kan jag inte finna någon anledning att i enhetlighetens namn avskaffa densamma.

Anf. 58 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Kommunala frågor är vidsträckta. Det upplever vi inte minst under dagens debatt. Det har diskuterats mycket om kommunal kompetens och demokratifrågor, och det är vad jag tänkte ta upp här.

Vpk har lagt fram en motion om en lex Birka. Vi frågar oss där om barnens rätt skall heta pengar. Om medborgarrätt skall heta pengar. Vi tvingas konstatera att detta tyvärr fortfarande är ett faktum.

Det borde inte vara så i ett rättssamhälle. Det borde inte vara så i ett samhälle som kallar sig demokratiskt.

I dag vågar många människor inte hävda sina demokratiska rättigheter av risk för att det kommer att kosta dem skjortan eller kjolen. Det tycker vi är upprörande. Vi tycker att i ett rättssamhälle måste medborgarna, de enskilda individerna, kunna göra sina röster hörda. Man måste få möjlighet att driva ett mål i domstol utan att behöva riskera att bli skyldig tusentals eller hundratusentals kronor.

Vi menar att vår motion om en lex Birka har ett allmängiltigt intresse. Den utgår visserligen ifrån en trafikpolitisk fråga, men den har vidare dimensioner. Den har helt enkelt en prejudicerande karaktär.

Det tycker nu uppenbarligen inte kommunpolitikerna i Stockholm. Man säger att barnen tog en kalkylerad risk. "Där ser ni hur det går om man springer i väg och stämmer kommunen" – ett citat från stadsjuristen i Stockholm och dåvarande socialborgarrådet Mats Hulth, socialdemokraterna.

Detta är som Claes Borgström, barnens jurist, sagt – en häpnadsväckande barnfientlighet. Men det är också en häpnadsväckande rättsfientlighet, och det är ovärdigt en rättsstat och ovärdigt Sveriges riksdag om man låter detta passera opåtalat och inte bifaller vpk:s motion i detta fall.

Vad är det vi har krävt? Först och främst har vi krävt att riksdagen skall uttala sig för en lex Birka, innebärande att barn och andra svaga grupper, däribland t. ex. pensionärer, skall kunna driva mål utan att riskera att förlora stora summor. Det har t. ex. i vissa fall skett att barn har berövats sina första arbetsinkomster, som de hade jobbat ihop till under sommarlovet.

Frågan har nu delats upp på två utskott, nämligen konstitutionsutskottet

Nr 100

**Torsdagen den
17 mars 1983**

*Kommunala
frågor*

Torsdagen den
17 mars 1983

*Kommunala
frågor*

och justitieutskottet. Vi återkommer därför till ärendet om en stund här i kammaren.

Vad säger då utskotten? Ja, denna fråga har tydligen berörts tidigare, och man är uppenbarligen också oroad över den. Den bereds inom regeringskansliet, säger justitieutskottet, men samtidigt har det gått direktiv till den utredning som har att behandla den att man skall se till att samhället inte belastas med ytterligare pengar. Det gäller i det här fallet 5 milj. kr. Jag tycker, herr talman, att 5 milj. kr. för att ge de svaga grupperna i samhället rätt att kunna driva den här typen av prejudicerande mål är en försvinnande liten summa, mot bakgrund av att vi vet att ekonomiska brottslingar samtidigt har alla möjligheter att fiffla och kostar samhället inte bara 5 milj. kr. utan hundratal miljoner om året.

Det andra krav som vi ställt i vår motion är att en ersättning av statsmedel skall kunna utgå till Birkagårdsbarnen, eftersom ärendet är av principiell natur. Det kravet skall, såvitt jag förstått, tas upp i justitieutskottet på tisdag, och jag hoppas att det där kommer att behandlas positivt.

Vad vi nu har att ta ställning till i konstitutionsutskottet är den del som föranleddes av vad stadsjuristen i Stockholm Inger Ridderstrand-Linderoth skrev i en artikel i Dagens Nyheter. Hon framhåller där att enligt kommunalrättsliga principer och stadgad praxis får kommunen inte lämna ekonomiskt stöd åt enskild eller obehörigen gynna några kommunmedlemmar framför andra. – Underförstått kan alltså enligt stadsjuristen en kommun inte medge eftergifter ens i fall av prejudikatintresse. Vid en granskning av Stockholm kommuns agerande i det här fallet tycker jag att detta uttalande framstår som helt absurt, och som stockholmsbo och skattebetalare blir jag förgrymmad.

Jag skall alltså med skattemedel betala en kommuns kostnader för att driva ett mål mot de barn som verkligen kämpar för en bra miljö. Jag skall pröjsa för att kommunen skall kunna fortsätta en politik som innebär att barn tvingas gå i strypkoppel längs väggarna och inte kunna utforska sin närmiljö. Jag skall tvingas betala för att de skall bo mer eller mindre i en gaskammare och därtill bli drabbade av bullerskador. Detta är inte bara en rättsskandal, utan det är, som Dagens Nyheter framhåller, också en motsvarighet till BT Kemi-skandalen.

Rent rättsligt lät kommunen barnen under två års tid tro att tingsrätten skulle få pröva både frågan om en begränsning av trafiken och begäran om skadestånd. Barnen och deras föräldrar lade ner inte bara hundratusentals kronor utan också oerhört mycket arbete på att få fram ett helt unikt material om bl. a. luftmätningar, ett material som sedan använts vetenskapligt i skilda sammanhang. Men sedan börjar, efter dessa två år, manipulationerna från kommunen. Det manifesteras i stadsjuristens uttalande i Dagens Nyheter.

Nu kan man fråga sig vad det egentligen står i kommunallagen. Om jag har förstått konstitutionsutskottet och de jurister som jag har talat med rätt, finns det absolut ingenting som hindrar en kommun från att medge eftergift för

kostnaderna i ett fall som detta. Tvärtom borde det vara önskvärt att så sker.

Det är, herr talman, inte bara stockholmare som väljer barnen framför bilarna och som önskar få se att medborgarrätt inte heter pengar. Det är inte bara människor som kämpar för miljöfrågor och rättsfrågor utan också många andra.

Eftersom rättsläget, som vi framhåller i vår reservation 4, tydligen är oklart – jag tycker dock att det är solklart – skulle jag vilja ha ett klart besked från utskottets ordförande. Finns det något hinder för en kommun att medge eftergifter för kostnaderna i denna typ av mål? Med detta vill jag, herr talman, yrka bifall till reservation nr 4.

Sedan skall jag helt kort ta upp det litet märkliga att Bertil Fiskesjö i en replik får angripa och dessutom ställa frågor till en riksdagsledamot som inte har rätt att gå upp i replik. Bertil Fiskesjö talade om vårdnadsersättningen och var kritisk mot vad bl. a. Nils Berndtson sade här tidigare i dag.

Jag vill upprepa vad Nils Berndtson sade, nämligen att de borgerliga driver sin linje om vårdnadsersättning. Vi från vpk:s sida tycker att det är viktigare att man slår vakt om den kommunala barnomsorgen, som vi vet i dag rustas ned. I stället för att införa vårdnadsersättning borde enligt vår mening staten gå in och ta över kostnaderna, i första hand personalkostnaderna, och på längre sikt se till att barnomsorgen byggs ut. Vi vet att det är många barn som i dag står utan dagisplats. Att i detta fall tala om valfrihet är rent nonsens.

Anf. 59 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Det var bra att jag får tillfälle att ställa samma fråga till Eva Hjelmström. Anser Eva Hjelmström att den nuvarande fördelningen av kostnader och förmåner i vad gäller barnomsorgen i kommunerna är väl förenlig med rättvis- och likställighetsprinciperna?

Anf. 60 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Jag har själv stått fyra år i kö för en daghemsplats. Då börjar man inte diskutera huruvida det finns någon valfrihet eller huruvida det skall vara likställighet eller inte. Vi vet att de flesta barnen här i landet inte har någon möjlighet att få den kollektiva barnomsorg som vi eftersträvar.

Anf. 61 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Eva Hjelmström illustrerar utifrån sin egen erfarenhet de orättvisor som vi vill bidra till att avskaffa.

Anf. 62 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Dessa orättvisor bidrar man bäst till att avskaffa genom att se till att staten går in och tar över ansvaret för, som jag sade tidigare, i första hand personalkostnaderna för barnomsorgen. Men på längre sikt skall man se till att barnomsorgen också byggs ut, så att den verkligen kan omfatta alla förskolebarn här i landet.

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

*Kommunala
frågor*

Torsdagen den
17 mars 1983

*Kommunala
frågor*

Anf. 63 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har i sitt betänkande 1982/83:21 avstyrkt en motion av Göte Jonsson och Rolf Dahlberg om "stad" som benämning på vissa tätorter.

Vid 1976/77 års riksmöte tillät jag mig att motionera om att riksdagen skulle lagfästa en rätt för sådana städer som före 1971 författningssenligt benämndes städer att fortfarande få använda beteckningen "stad". Det dåvarande konstitutionsutskottet ville inte vara med på detta men framhöll – liksom dagens konstitutionsutskott har gjort – att det inte finns något hinder för kommun, som så önskar, att även fortsättningsvis använda beteckningen "stad" i sådana fall då detta icke har någon kommunalrättslig betydelse.

Herr talman! Eftersom utskottsuttalanden i ärenden, som inte är uppenbart kontroversiella och föranleder voteringar, sällan tilldrar sig massmedias och därmed allmänhetens och de kommunala beslutsfattarnas uppmärksamhet, har jag bara velat påpeka – till den verkan det hava kan – att det faktiskt är fritt fram för städer att kalla sig "stad". Detta kan vara trösterikt att veta, särskilt för dem som med begreppet "kommun" i första hand förbinder de revolutionära styrelseformer som härskade i Paris åren 1789 och 1871.

Anf. 64 MARTIN SEGERSTEDT (s):

Herr talman! I konstitutionsutskottets betänkande om kommunala frågor behandlas en motion, där vi motionärer kräver en lagändring i syfte att göra det möjligt att anordna telefonsammanträden med kommunala styrelser och nämnder. Utskottet har på några rader avfärdat motionen och säger bara att ur såväl principiella som praktiska utgångspunkter bör sådana sammanträden inte godkännas som underlag för kommunala beslut.

Sakläget i den här frågan är det, som utskottet också mycket riktigt redovisar, att kommunallagen inte innehåller något uttryckligt förbud mot telefonsammanträden. I rättspraxis har emellertid fastslagits att dessa sammanträden inte är lagliga, och beslut har undanröjts när överklagningar har skett. Utskottet har också letat fram ett tio år gammalt frågesvar av civilministern, där även han intog samma ståndpunkt.

Utan att mera i detalj gå in på sakfrågan kan man påvisa att en hel del har inträffat på detta område under de senaste tio åren. Tekniken har utvecklats, och det finns nu helt andra möjligheter att kommunicera via telefon, både muntligt och genom utbyte av dokument. Såväl inom näringslivet som inom organisationer används nu telefonsammanträden rutinemässigt. På den statliga sidan används redan nu telefonsammanträden även för styrelsebeslut. Det är fullt lagligt att i en statlig styrelse hålla styrelsesammanträden, där en eller flera ledamöter deltar per telefon. Även på rättsväsendets område har en lagändring skett som möjliggör användning av telefonen i rättegångsförfarandet.

Vi motionärer anser att det är otillfredsställande att det inte finns enhetliga regler på detta område när det gäller olika sektorer av samhället. Det kan uppstå förvirring om vad som är lagligt och vad som inte är lagligt. Vi hade

från motionärernas sida hoppats på en mera noggrann genomgång av denna fråga än vad utskottsbetänkandet ger uttryck för. Frågan är faktiskt inte så marginell som den vid ett första påseende kan förefalla.

Jag har inte något yrkande, men vi kommer att göra förnyade försök att få upp denna fråga till riksdagsbehandling.

Anf. 65 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det här betänkandet behandlar bland mycket annat motion 2080 med Britta Hammarbacken som första namn. Det är en motion från förra året. Motionen har behandlats i flera utskott under det gångna riksdagsåret. Anledningen till det är att motionen tar upp en ganska bred problemställning. Det gäller frågan om ett utvidgat välfärdsbegrepp.

Den tanke som vi för fram i motionen är att vår strävan efter en bättre välfärd inte bara skall gälla det ökade materiella välståndet utan att vi på ett bättre sätt än tidigare skall lyfta fram vad man kan kalla för livskvalitetsfrågor. Det gäller sådant som möjligheter till gemenskap mellan människor, samarbetsmöjligheter, möjligheter för människor att ta ansvar för och också påverka sin egen livsmiljö, rätten till en positiv och stimulerande miljö, ren och frisk luft osv. Det är värden som kan vara svåra att mäta, svåra att uttrycka i siffror, vilket vi gärna gör. Men icke desto mindre är det av oerhört stor betydelse för vårt välbefinnande, och jag kanske bör tillägga därmed också för vår ekonomi, att vi lyckas skapa ett samhälle som fungerar väl ur de här synpunkterna.

En grundläggande förutsättning, som vi ser det, för ett samhälle med en bättre livskvalitet är att besluten förs närmare människorna, att människor får större möjligheter att ta ansvar lokalt för sig själva, sina närmaste och sin närmiljö, att människorna får större möjligheter att påverka och forma den miljö som de lever i. Under den tid som centern var i regeringsställning utträttades åtskilligt i den riktningen. Vi fick bort en mängd specialregler som styrde kommuner. De statliga ämbetsverken bantades åtskilligt. Det blev möjligt att dela alltför stora kommuner, möjligheten till kommunala folkomröstningar infördes, och det blev lagligt möjligt att införa kommunala lokala organ med beslutanderätt. Inte minst det senaste innebär att det nu är möjligt i stora kommuner att ha lokala styrelser, kommundelsnämnder, som kan sköta de lokala angelägenheterna.

Det är viktigt att vi slår vakt om de stora framsteg som gjorts på detta område och att vi går vidare med arbetet att decentralisera beslutsfattandet, att skapa en fungerande lokal demokrati. Ett sätt att gå vidare kan vara att göra de lokala organen direktvalda, som har nämnts tidigare i den här debatten. Man kan utveckla den lokala självstyrelsen, inte bara i kommundelar utan också i bostadsområdena. Man kan uppmuntra kooperativ verksamhet för att behovet av olika typer av service skall tillgodoses osv. Det är detta fortsatta utvecklingsarbete när det gäller att förbättra den lokala demokratin och människornas möjligheter att påverka sin egen livsmiljö och ta ansvaret för den som vi har tagit upp som en punkt i den här motionen. Det är den som behandlats här.

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

*Kommunala
frågor*

*Kommunala
frågor*

Utskottsmajoriteten hanterar dessa frågor med visst ointresse, vill jag påstå, men det finns reservationer som för upp de här tankarna.

Avslutningsvis, herr talman, yrkar jag bifall till de reservationer i betänkandet som centerpartiet står bakom.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (den kommunala kompetensen i fråga om vårdnadsersättning)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 121 för reservation 1 av Anders Björck m. fl. 12 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (den kommunala kompetensen i näringspolitiska frågor)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 133 för reservation 2 av Anders Björck m. fl.

Mom. 3 (begränsning av det kommunala serviceansvaret)

Utskottets hemställan bifölls med 221 röster mot 72 för reservation 3 av Anders Björck m. fl.

Mom. 6 (ersättning av kommunala medel för barns rättegångskostnader)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 19 för reservation 4 av Nils Berndtson. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 8 (kommunallagens särbestämmelser för Stockholms kommun)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 5 av Anders Björck m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 9 (proportionella val av nämnder i Stockholms kommun)

Utskottets hemställan bifölls med 245 röster mot 47 för reservation 6 av Bertil Fiskesjö och Sven-Erik Nordin.

Mom. 11 (särskild lagstiftning för kommunala bolag)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 17 för reservation 7 av Nils Berndtson.

Mom. 14 (den kommunala demokratin)

H e m s t ä l l a n

Utskottets hemställan bifölls med 232 röster mot 61 för hemställan i reservation 9 av Bertil Fiskesjö m. fl.

M o t i v e r i n g

Utskottets motivering, som ställdes mot den i reservation 8 av Anders Björck m. fl. anförda motiveringen, godkändes genom votering med uppresning.

Mom. 15 (kooperativ verksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 247 röster mot 44 för reservation 10 av Bertil Fiskesjö och Sven-Erik Nordin.

Mom. 16 (åtgärder för att främja livskvalitet)

Utskottets hemställan bifölls med 249 röster mot 45 för reservation 11 av Bertil Fiskesjö och Sven-Erik Nordin.

Mom. 17 (kyrkokommunalt partistöd)

Utskottets hemställan bifölls med 234 röster mot 59 för reservation 12 av Bertil Fiskesjö m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 18 (det kommunala partistödet)

Hemställan

Utskottets hemställan, som ställdes mot hemställan i reservation 13 av Anders Björck m. fl., bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering, som ställdes mot den i reservation 14 av Bertil Fiskesjö och Sven-Erik Nordin anförda motiveringen, godkändes med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

13 § Verksamheten vid vissa regionala alarmeringscentraler

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1982/83:20 om verksamheten vid vissa regionala alarmeringscentraler.

Anf. 66 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort, men det är ändå angeläget att göra ett konstaterande eftersom verksamheten vid regionala alarmeringscentraler – eller SOSAB, helt enkelt – berör väldigt många människor. Det gäller larmnumret 90 000.

Det handlar om den enskildes integritet, som vi också hade uppe i den tidigare diskussionen om demokratifrågor och integritetsfrågor. Vi har från vpk:s sida – och det har man även från folkpartiets sida – ifrågasatt verksamheten vid dessa regionala alarmeringscentraler vid flera tillfällen. Jag har själv i fullmäktig- och landstingsgrupper gjort studiebesök och sett hur verksamheten fungerar. Men ursprunget till de aktuella motionerna, som behandlas i konstitutionsutskottets betänkande nr 20, kommer från jourhavande präst, jourhavande kurator och dem som är närmast berörda. De tyckte att just integritetsaspekten inte var tillräckligt tillgodosedd.

Vi har i vår motion krävt att reglerna som gäller för dessa alarmerings-

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

*Verksamheten
vid vissa regionala
alarmerings-
centraler*

Torsdagen den
17 mars 1983

*Studie- och yrkes-
orientering i
grundskolan och
gymnasieskolan*

centraler kompletteras och förtydligas på en rad punkter. Det gäller en så enkel sak som att personer som avlyssnas bör få veta att samtalet spelas in. Det var ett krav. Vi har också framfört att sekretessbestämmelserna för personalen vid alarmeringscentralerna bör skärpas. Dessa bestämmelser är i dag annorlunda än för personal som arbetar inom socialvården, där tystnadsplikt gäller. Vi har vidare sagt att man borde se över SOSAB:s verksamhet över huvud taget, t. ex. beträffande hur band och liknande förvaras. Och vi har tidigare aktualiserat frågan om utbildning för personalen vid alarmeringscentralerna.

Nu har konstitutionsutskottet enligt vår uppfattning delvis tillgodosett våra krav, inte minst i vad gäller den första punkten, om integritetsskydd för den enskilde, dvs. att den avlyssnade alltid skall få veta att samtalet spelas in.

Samtidigt skriver utskottet att justitiekanslern skall se över verksamheten. Jag förväntar mig då att justitiekanslern verkligen kommer att företa en utredning och se till att det blir ytterligare lagregleringar på det här området – det tror jag är nödvändigt på sikt.

Jag har, herr talman, inget särskilt yrkande.

Anf. 67 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Den folktopimotion som är aktuell i det här ärendet gäller en väsentlig integritetsfråga. Genom utskottsbetänkandet har frågan, anser jag, förts ett steg framåt – och det är bra.

I övrigt utgår jag från att kammarens ledamöter läser det särskilda yttrande som är fogat till betänkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

14 § Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkanden

1982/83:22 Anslag till Stöd till politiska partier (prop. 1982/83:100 delvis)

1982/83:23 Anslag till Allmänna val (prop. 1982/83:100 delvis)

1982/83:24 Anslag till Datainspektionen (prop. 1982/83:100 delvis)

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

15 § Studie- och yrkesorientering i grundskolan och gymnasieskolan

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1982/83:16 om tjänstestruktionen m. m. för studie- och yrkesorientering i grundskolan och gymnasieskolan (prop. 1982/83:69).

Herr talman! När den nya läroplanen för grundskolan trädde i kraft höstterminen 1980 ersattes den praktiska yrkesorienteringen med praktisk arbetslivsorientering, som skall läggas ut under grundskoletiden och omfatta minst sex veckor.

Den praktiska arbetslivsorienteringen syftar till att ge eleverna ökade kunskaper om samhälle och arbetsliv och är ett led i studie- och yrkesorienteringen. Det finns anledning att särskilt betona att praon skall syfta till att eleverna får erfarenhet av arbetslivet på olika områden och att den alltså inte skall vara inriktad mot ett visst yrke eller ett enstaka verksamhetsområde.

Anknytningen till skolans undervisning skall vara den övergripande målsättningen. Eleverna skall i undervisningen och genom vägledning hjälpas att sätta in sina erfarenheter i ett större sammanhang. Det är i detta sammanhang syo-funktionärens uppgift att fungera som resurs och inspiratör och att bedriva personlig vägledning. En utbildning för syo-funktionärer bör därför inriktas på att de skall kunna ge en objektiv och saklig orientering om förutsättningarna inom olika yrkesområden.

Vi reseranter har den uppfattningen att det är väsentligt att syo-funktionärerna i sin tjänst har en kombination av syo-verksamhet och undervisning, detta med tanke på den förtrogenhet med skolans övriga arbete och den kännedom om eleverna som syo-funktionärerna bör kunna få genom att jämte sin syo-verksamhet också undervisa i ett läroämne.

Ett annat därmed sammanhängande huvudsyfte med den av riksdagen 1981 beslutade tjänstekonstruktionen var att motverka den ofrivilliga deltidstjänstgöring som många syo-konsulenter tvingats till. Genom att syo-tjänsterna kompletteras med undervisningsuppgifter är möjligheterna mycket större än f. n. att få full tjänstgöring, varvid deltidsarbete kan undvikas.

När förslaget om studie- och yrkesorientering i grundskola och gymnasieskola behandlades i riksdagen för 15 månader sedan beslöts också att de nya tjänsterna skulle vara statligt reglerade och att läroämne borde ingå i tjänsten. Vidare fick UHÄ i uppdrag av den borgerliga regeringen att lägga fram ett förslag till ny utbildning av syo-konsulenter.

Riksdagens beslut hann inte bli ett år gammalt innan den socialdemokratiska regeringen föreslog att beslutet i dessa delar skall upphävas, bl. a. med hänvisning till att det i dagens ekonomiska läge inte är försvarbart att förlänga utbildningen.

Vi reseranter anser visserligen att frågan om utbildningens innehåll behöver beredas ytterligare, men vi anser det fullt möjligt att klara de uppställda kraven inom givna ramar, både i vad gäller utbildningens längd och i fråga om dess ekonomi. I vår reservation ifrågasätter vi om det behövs 90 poäng för syo-delen i denna utbildning. Om man har så höga krav, blir det naturligtvis omöjligt att få ämneskunskap i mer än ämnet samhällskunskap inom ramen för en utbildning på 120 poäng.

När en ny utbildning inrättas, kommer ju många önskemål fram, och sätts

inga fasta ramar från början tenderar utbildningen att bli alltför omfattande när alla önskemål har tillgodosetts. Det är enligt min mening helt klart och möjligt att man kan få en fullgod syo-utbildning och dessutom en ämnesutbildning i exempelvis engelska eller matematik för både grundskola och gymnasieskola samt i ämnet samhällskunskap för grundskolan inom ramen för 120 poäng. Vill man sedan skaffa sig en kompetens för gymnasieskolan i ämnet samhällskunskap kan det lösas genom en påbygg-nadsutbildning på exempelvis 20 poäng. En sådan här utbildning kan klaras för i varje fall samma kostnad som för den fullbordade syo-linjen med 120 poäng. Utbildningen skulle då exempelvis kunna omfatta 70 poäng syo-utbildning plus 10 poäng praktisk-pedagogisk utbildning plus 40 poäng ämnesutbildning i något av de nämnda läroämnena.

Herr talman! Jag har tagit detta exempel för att visa att den socialdemo-kratiska argumentationen på den här punkten inte har varit särskilt stark utan att det är andra faktorer som har avgjort regeringens ställningstagande när det gäller att upphäva det tidigare beslutet om syo-tjänster från december 1981.

Nu kommer andra reservanter att ta upp de övriga frågorna, och jag nöjer mig med att konstatera att det är mycket olyckligt att frågan om syo-utbildningen och syo-tjänsternas konstruktion fortfarande skall långha-las, till men för syo-lärare och andra berörda. Den socialdemokratiska handlingskraften har inte här firat några triumfer.

Ännu märkligare är vpk:s agerande i den här frågan. Man springer på varje punkt ifrån sin motion för att göra upp med socialdemokraterna om något som kan bli tvärtemot vad vpk har strävat efter i sin motionstext. Någon ordning får det finnas i ett parti.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationen vid utbildningsutskottets betänkande 1982/83:16.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 69 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! I går kväll hörde jag skolministern i ett TV-program efterlysa en bredare skoldebatt. I dag skall vi diskutera en regeringens proposition som berör en av skolans viktigaste målformuleringar. Det hade varit ett bra tillfälle för skolministern att här och nu bredda sina kunskaper om skolan.

Det är säkert viktigt att få erfarenhet ifrån ungdomsgården hos Älvsjö AIK eller från IOGT:s lokalavdelning i Älvsjö, men den sortens erfarenheter skulle nog må bra av att kompletteras med debatter här i huset. Respekten för riksdagens och utbildningsutskottets arbete kräver att något av statsråden i utbildningsdepartementet är närvarande när vi behandlar deras propositioner.

Nog om detta, herr talman, och över till sakfrågan.

För ungefär ett år sedan beslutade riksdagen att ge studie- och

yrkesorienteringen en fast organisation och en erkänd ställning i skolan. Beslutet var noga övervägt och hade föregåtts av en lång försöksverksamhet, som i sin tur avslutades med en utvärdering av skolöverstyrelsen. Utvärderingsrapporten var sedan föremål för en bred remissomgång och på grundval av resultatet av denna skrev den dåvarande mittenregeringen en proposition om studie- och yrkesorientering i grundskolan och gymnasieskolan.

I den propositionen slogs fast att ett av skolans viktigaste mål är att förbereda eleverna för arbetslivet. Likaså sade man klart ifrån att denna arbetslivsförberedelse är en uppgift för all undervisning och att den är en angelägenhet för alla som är verksamma i skolan. Den nya läroplanen, Lgr 80, med sitt ökade inslag av praktisk arbetslivsorientering och skolans vidgade ansvar för de ungdomar som lämnar grundskolan utan att gå vidare till gymnasieutbildning, är ytterligare motiv för att stärka syo:ns ställning. Stor vikt lades vid den del av verksamheten som är riktad till elever med särskilda behov.

Riksdagsbeslutet innebar också att statligt reglerade tjänster skulle inrättas för syo-funktionen i grundskolan och gymnasieskolan. Syo-tjänsten skulle också kompletteras med undervisningsuppgifter, så att full tjänstgöring skulle kunna erbjudas syo-funktionärerna och ofrivilligt deltidarbete därigenom skulle kunna undvikas. Avsikten var att den nya organisationen skulle börja tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1983.

Det här är viktiga utgångspunkter. Ett huvudsyfte med den av riksdagen beslutade tjänstekonstruktionen för syo var just att motverka den ofrivilliga deltidstjänstgöringen, som många syo-konsulenter tvingats till. Detta skulle lösas med den föreslagna tjänstekonstruktionen och med möjligheten att jämte syo-uppgifter undervisa i ämne. Detta beslut hälsades med stor tillfredsställelse, inte bara av syo-funktionärerna utan av hela skolväsendet.

Nu har den socialdemokratiska regeringen kommit tillbaka till riksdagen i samma ärende med en proposition som river upp den redan beslutade reformen och skjuter det hela på en oviss framtid. Man frågar sig varför.

Ett av de skäl som åberopas är att utbildningsfrågan inte är löst. Det är i sig ett svagt argument, och Rune Rydén har redan redovisat varför. Låt mig bara göra en liten jämförelse med den aktuella AU-reformen, som gäller ekonomutbildningens organisation och längd. Där har ett långvarigt utredningsarbete lett fram till slutsatsen att utbildningen bör omfatta minst 140 poäng. Detta är också UHÄ:s förslag, och all planering har inriktats på detta. Men då säger regeringen helt framt i årets budgetproposition att det statsfinansiella läget inte tillåter mer än 120 poäng, och så får det bli, även om sakskalet talar för något annat. När det gäller utbildningen av syo-funktionärer, där det finns en beställning från regeringen på en 120-poängsutbildning kryper regeringen däremot bakom UHÄ:s förslag om en längre utbildning och säger sedan att vi inte har råd med den av samma statsfinansiella skäl. Tala om att vända kappan efter vinden!

Låt mig, herr talman, helt stillsamt påminna om att socialdemokraterna förra året vid behandlingen av propositionen i ett särskilt yttrande krävde

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

*Studie- och yrkes-
orientering i
grundskolan och
gymnasieskolan*

Torsdagen den
17 mars 1983

*Studie- och yrkes-
orientering i
grundskolan och
gymnasieskolan*

utökade personella och ekonomiska resurser till syo-verksamheten! Då var det inte mycken omsorg om statsfinanserna! Detta är alltså ett mycket svagt argument, som är till för att dölja att regeringen inte *vill* genomföra reformen.

Men låt oss ändå, för att åstadkomma ett resultat i en för skolan viktig fråga, acceptera regeringens resonemang att det kan behövas mer tid för överväganden om utbildningens utformning. Detta har vi reservanter nu gjort, och vi ansluter oss därmed till vpk:s ståndpunkt att ikraftträdandet bör framflyttas ett år, till den 1 juli 1984. Därmed borde saken vara klar, tycker man! Men ingalunda. Regeringen och utskottsmajoriteten reser nya invändningar, och därför måste jag ställa några konkreta frågor till utskottsmajoritetens företrädare.

Vill ni eller vill ni inte ha statligt reglerade tjänster? Vill ni eller vill ni inte att syo skall kombineras med undervisning?

Det här är enkla frågor som det går att svara ja eller nej på. Det behövs ingen tid för ytterligare överväganden i det här avseendet. Ni har haft ca tio år på er att komma fram till en ståndpunkt. Krångla gärna om utbildningstidens längd, men kom inte och säg en gång till att frågan om för- och nackdelar med kommunalt resp. statligt reglerade tjänster behöver belysas ytterligare. Anständigheten kräver att ni ger dem som är verksamma i skolan ett besked. Svara ja eller nej på de två frågor jag ställde!

Herr talman! Jag har i det här anförandet inte berört den ömkliga roll som vpk har iklätt sig i det här spelet. Jag tror att Jörgen Ullenhag i sitt kommande anförande kommer att lyfta fram den i det dagsljus den förmodligen inte tål.

Avslutningsvis vill jag bara konstatera att regeringen gör sitt bästa för att sabotera den arbetslivsförberedelse som vi tidigare i alla sammanhang kunnat vara överens om. Syo:n är dess värre bara ett exempel – praobesparingen är ett annat, som vi får tillfälle att återkomma till senare. Oron är stor i skolan, och man frågar sig med rätta: Anser inte den nuvarande regeringen att en bra arbetslivsförberedelse nu längre är ett av skolans viktigaste mål?

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på propositionen 1982/83:69 och bifall till den reservation som är fogad till utbildningsutskottets betänkande nr 16.

Anf. 70 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Som Rune Rydén och Larz Johansson redan har sagt beslutade riksdagen för två år sedan att för syo-funktionen i grundskolan och gymnasieskolan samt för uppföljande syo skulle inrättas statligt reglerade tjänster och att undervisning i ämnet skulle införas som en reguljär del av syo-tjänsten.

Den nuvarande regeringen vill upphäva detta riksdagsbeslut och behålla nuvarande syo-konsulent och yrkesvalslärartjänster t. v.

Det var, herr talman, något förvånande att regeringen tog det här initiativet, eftersom socialdemokraterna var ensamma om sitt motstånd mot

mittenregeringens förslag förra gången. Det verkade faktiskt som om regeringen hade glömt bort att den är en minoritetsregering. Under motionstiden väcktes också helt följdriktigt från de fyra övriga riksdagspartierna motioner som gick emot regeringsförslaget. Riksdagsbeslutet från år 1981 borde ligga fast. Det var moderaterna, centerpartiet, folkpartiet och kommunisterna överens om, om man får tro de motioner som väcktes.

I reservationen slås också detta fast. Däri sägs det att det är angeläget att syo-tjänsterna kompletteras med undervisningsuppgifter för att full tjänstgöring skall kunna erbjudas syo-funktionärerna och deltidsarbete undvikas. Vidare sägs det att i och med att undervisning i ämnet införs som en reguljär del av syo-tjänsten skall statligt reglerade tjänster inrättas för syo-funktionen i grundskolan och gymnasieskolan. Det finns inte anledning att ändra det tidigare ställningstagandet såvitt avser statligt reglerade tjänster för syo i grundskolan och i gymnasieskolan och dessa tjänsters konstruktion, säger man vidare i klartext i reservationen.

Det här innebär att vpk i reservationen får sin motion utomordentligt välvilligt behandlad. Det är inte så ofta som de icke-socialistiska partierna och vpk hamnar på samma linje. I motionerna i den här frågan hände det faktiskt, och det beror naturligtvis på att det här inte rör sig om någon ideologisk skiljelinje utan mera om en praktisk bedömning av hur man bäst skall ordna utbildningen, i och för sig nog så viktigt.

I vpk-motionen förslås "att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att riksdagens beslut om riktlinjer för tjänster för studie- och yrkesorientering m. m. i övrigt skall ligga till grund för det fortsatta arbetet med hithörande frågor".

I reservationen från folkpartiet, moderaterna och centerpartiet föreslås uttryckligen att vpk-motionen på denna punkt skall bifallas.

I vpk-motionen föreslås vidare "att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att riksdagen ej anser att syo-konsulenterna bör engageras i kommunal ungdomsuppföljning eller annan rent kommunal verksamhet i den mån sådan verksamhet faller utanför skolans område".

Också på denna punkt tillmötesgås vpk-motionen i reservationen. Med anledning av bl. a. vpk-motionen på denna punkt föreslås att riksdagen skall ge regeringen till känna att beslutet från 1981 skall ligga fast.

Herr talman! Hade vpk fullföljt sin motion, hade reservationen blivit majoritetstext och vpk hade fått igenom sina yrkanden här i kammaren. I stället har man nu retirerat från sin motion. Nu talar man inte längre om att riksdagsbeslutet skall gälla. Nu säger man tillsammans med socialdemokraterna i majoritetstexten: "Frågan om syo-funktionärens utbildning --- kräver ytterligare analys." Också när det gäller huvudmannaskapsfrågan har vpk lämnat sin motion. Där, i motionen, ville man mycket bestämt ha statligt huvudmannaskap. I utskottstexten säger man att ärendet skall beredas vidare och att för- och nackdelar med kommunalt resp. statligt reglerad syo-konsulenttjänst skall belysas.

År 1981 var vpk med om ett beslut om syo-konsulentutbildningen, som hade ett starkt stöd bland syo-konsulenterna själva. Trots sin egen motion

Torsdagen den
17 mars 1983

*Studie- och yrkes-
orientering i
grundskolan och
gymnasieskolan*

slår man nu sönder det beslutet. Det är beklagligt. Det enda man kan hoppas är att enskilda vpk-are vid omröstningen skall vidhålla sina yrkanden i vpk-motionen och därmed möjliggöra att det gamla beslutet ligger kvar. Ett sådant handlingssätt skulle hälsas med tillfredsställelse av en stor majoritet av landets syo-konsulenter.

Till sist. Vpk har två talare anmäla i denna debatt – Björn Samuelson har anmält sig för tio minuter och Nils Berndtson likaså för tio minuter. Herr talman! Jag tror inte att det räcker ens med tjugo minuter för att förklara vpk:s underliga turer i denna fråga. Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen.

Anf. 71 LARS SVENSSON (s):

Herr talman! Riksdagen har nu att åter diskutera och besluta om en del av skolans viktigaste uppgifter, nämligen studie- och yrkesorienteringen. Detta är en betydelsefull fråga, eftersom det gäller att hjälpa våra ungdomar vid val av utbildning resp. arbete. Detta har av riksdagen tidigare framhållits vara en fråga för alla anställda i skolan. I den läroplan som nu gäller betonas att arbetslivsorientering skall ingå i all undervisning. Riksdagen var vid behandlingen i december 1981 överens om de mål och riktlinjer som skulle gälla för studie- och yrkesorienteringen i grundskolan och gymnasiet.

Genom 1971 års beslut om syo i grundskolan och gymnasieskolan infördes på försök en gemensam organisation. Detta innebar att man anställde kommunala syo-funktionärer, som skulle ägna sig åt studie- och yrkesorienteringen för eleverna. Deras uppgifter har efter hand utökats genom kommunernas ansvar för uppföljningen av åtgärder för ungdomar, som ej sökt eller kommit in på utbildning efter grundskolan.

Vid behandlingen i december 1981 av proposition nr 15 föreslog dåvarande regeringen att det för syo-verksamheten skulle inrättas statligt reglerade tjänster. I dessa skulle utöver syo-funktionen även ingå undervisning.

Vi ställde oss bakom kraven på att man skulle förhindra att syo-funktionärerna tvingades till deltidstjänstgöring och till att tjänstgöra vid flera skolenheter med många gånger långa resavstånd. Vi ansåg att det borde finnas en tjänst på varje skolenhet och att det var viktigt att syo-verksamheten knöts fastare till skolans undervisande verksamhet. En väg att klara detta är att kombinera syo med undervisning.

När propositionen behandlades framförde vi att frågan inte var tillräckligt utredd om hur denna kombination skulle kunna ske, vilka ämnen som skulle kunna kombineras med syo, hur utbildningen skulle läggas upp för dessa och hur fortbildningen för verksamma syo-funktionärer skulle ordnas. Vi ansåg då att propositionen i denna del var dålig, och det har också visat sig att vi hade rätt. Vi ansåg även att riksdagen borde veta de ekonomiska konsekvenserna av sitt beslut.

UHÄ har under 1982 på uppdrag av regeringen utarbetat förslag till ny utbildning för syo-funktionärer inom ramen för 120 poäng. UHÄ konstaterar att det enda ämne som går att kombinera med syo är samhällskunskap. Detta enda ämne underlättar dock inte syo-funktionärernas möjligheter till

heltidstjänster, om man tar i beaktande de risker som i dag föreligger för ett överskott av lärare inom detta område. Dessutom blir man inte behörig att undervisa i mer än ett av de ämnen som finns inom ett block i grundskolan.

Sedan denna utredning gjordes av UHÄ, har inga åtgärder vidtagits för att förverkliga riksdagens beslut. Eftersom riksdagen fattade sitt beslut i december 1981 och eftersom den dåvarande majoriteten och den dåvarande regeringen var så angelägen om att beslutet skulle genomföras den 1 juli 1983, är det med förvåning jag konstaterar att man bara lät ärendet stanna upp. Man begärde ett förslag från UHÄ. Men i debatten i kammaren framförde dåvarande talesmannen för centerpartiet att man, eftersom man hade ett år på sig, hann påbörja fortbildningen av syo-funktionärer. Jag vet inte en enda syo-funktionär som har blivit erbjuden fortbildning eller ämnesutbildning för att kunna fungera från den 1 juli 1983. Ändå hade den dåvarande regeringen ansvaret fram till september 1982. Det var kanske inte så lätt att genomföra beslutet så snabbt som man då ville göra gällande.

Alla partier är nu överens om att det inte går att genomföra riksdagens beslut om ikraftträdande den 1 juli 1983. Detta framhöll vi i en reservation, när propositionen behandlades 1981.

Det var alltså dåligt förberett, och jag kan nämna att efteråt har syo-funktionärerna själva i sitt medlemsblad skrivit att de förstår mer än väl att ärendet behöver beredas ytterligare, på grund av den dåliga propositionen i denna del.

Beslutet måste nu upphävas, eftersom det inte går att genomföra den 1 juli 1983. På den punkten är vi alla överens.

Vi anser att det bör ske en prövning av frågan om tjänstekonstruktionen för syo-funktionärerna. Beredningen bör ske snabbt, så att beslut kan fattas om genomförande den 1 juli 1984, samma som reservanterna föreslår.

I beredningen bör ingå – utöver frågan om tjänstekonstruktionen – syo-funktionärernas utbildning och de nuvarande funktionärernas fortbildning. Det sistnämnda tror jag är inte minst viktigt, för kan vi inte ge dessa funktionärer denna möjlighet, så tvingar vi dem även i framtiden att bli deltidsanställda. Vidare måste de ekonomiska konsekvenserna klarläggas både vad gäller utbildningen av de nya syo-funktionärerna och fortbildningen av de nuvarande anställda.

När det gäller utbildningen kan jag inte underlåta att säga att det kanske finns en möjlighet att kombinera beredningen med den s. k. Lut-utredningen som legat nere under hela det borgerliga regeringsinnehavet.

Vi anser det alltså naturligt att riksdagen när den fattar beslut i frågor av den här arten också skall veta vad det innebär för ekonomiska konsekvenser. Jag tror att vi därmed har fått underlag för att vpk och vi kunde komma fram till en gemensam uppfattning. Det förvånar mig att inte reservanterna – när de i övrigt säger sig vilja spara och veta vad man beslutar – har velat se till att det finns ett ekonomiskt underlag för de beslut som fattas.

Därmed, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på den reservation som föreligger.

Torsdagen den
17 mars 1983

*Studie- och yrkes-
orientering i
grundskolan och
gymnasieskolan*

Jag skall så svara på några av de frågor som tagits upp av de tidigare talarna.

Rune Rydén säger att man mycket väl kan ordna en syo-utbildning inom ramen för 120 poäng. Det är möjligt, men därom vet vi ingenting säkert. Det är möjligt att Rune Rydén har bättre kunskaper och förutsättningar att bedöma detta än vad UHÄ har. UHÄ har sagt att om man skall kunna klara kombinationen med annan undervisning än enbart i samhällskunskap, är man uppe i 150 poäng. En motion som Rune Rydén själv står under med sitt namn pekar mot att det skulle bli en utbildning på 140 poäng. Nu har man krupit ner till 120 poäng för att man skall enas inom de borgerliga blocket.

Jag tror alltså att man måste ha sakligt underlag för de påstående man gör, och vi bör väl då hellre lita på UHÄ än på ett enskilt inlägg i kammaren.

Larz Johansson säger att det finns anledning att skolministern är närvarande i kammaren. Om jag inte minns alldeles fel, fanns inte dåvarande skolministern här när vi diskuterade syo-propositionen 1981. Hon var med när vi diskuterade gymnasieskolan, men jag har inget minne av att hon befann sig i kammaren när vi diskuterade propositionen. I varje fall deltog hon inte i debatten. Jag tror också att det här i första hand är en fråga som bör diskuteras av parlamentarikerna.

Larz Johansson säger vidare att det var ett noga övertänt förslag som lades fram. Det verkar inte så, när det inte är möjligt att genomföra det till den 1 juli 1983 som ni hade tänkt. I denna del var propositionen dålig, och det har erkänts av de verksamma syo-funktionärerna. Man sade också att man skulle påbörja fortbildningen när vissa delar var klara, och man har ännu inte kunnat göra det. Vi är – och där vill jag svara på de andra två frågorna – positiva till att kombinera undervisning och annan uppföljningsverksamhet som sker inom skolans ram, men vi måste veta vad det får för ekonomiska konsekvenser, och vi måste veta att vi ger syo-funktionärerna möjlighet att fungera under vettiga former. Där tror jag att vi har syo-funktionärerna med oss.

Vi anser att arbetslivsförberedelserna är så viktiga att vi föreslår och accepterar en utökning av dessa kontakter. Det kommer vi säkert tillbaka till när vi skall diskutera prao.

Vi anser att syo-funktionärerna spelar en viktig roll när det gäller att förmedla kontakterna mellan skolan och arbetslivet. Det har vi också påtalat i tidigare debatter.

Jag tror alltså att om vi skall kunna lösa denna fråga på sikt så att lösningen verkligen håller i framtiden, får vi inte tillämpa den gamla mittenregeringens system. Den lade inför riksdagen ett dåligt förslag. Riksdagen följde regeringen och kände inte till de ekonomiska konsekvenserna, och de berörda befattningsbehavarna visste heller inte vilka konsekvenser det blir för dem.

Med detta, herr talman, ber jag att än en gång få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 72 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! När man hör Lars Svensson kan man tro att enbart tidsfaktorn har någon betydelse här. Men i så fall hade vi kunnat komma överens, eftersom vi reservanter har accepterat att beslutet skjuts upp ett år. Men anledningen är att man inte behandlat detta ärende på ett tillfredsställande sätt i regeringen och departementet. Det UHÄ-förslag som framlades om en utbildning på 150–160 poäng borde man ha återremitterat med uppdrag att ta fram ett nytt förslag på 120 poäng. Lars Svensson sade att det är möjligt, och det instämmer jag i – det är fullt möjligt att klara av en sådan utbildning på 120 poäng. I den utbildningsplan som UHÄ tagit fram fanns många moment som man kan sätta frågetecken i kanten för.

När olika institutioner träffar samman för att få en bit av kakan i en syo-utbildning är det fullt förståeligt att man önskar en stor bit av kakan. Så gör vi alla i en sådan situation. Därför, som jag sade i mitt anförande, måste det sättas en klar och fast ram som talar om hur långt man får gå. Därefter får vederbörande försöka kompromissa sig fram inom den ramen.

Jag har i mitt anförande visat att det går alldeles utmärkt att klara en syo-utbildning plus ämneslärarutbildning i engelska, i matematik, i samhällskunskap för grundskola och gymnasium för de båda första ämnena inom ramen på 120 poäng. Man kan göra det till en kostnad som icke överstiger den nuvarande kostnaden för 120-poängsutbildningen.

Därför tycker jag, Lars Svensson, att det hade varit mycket bättre om man hade kunnat gå fram på dessa vägar i stället för att på nytt dra i gång ett elände för syo-funktionärerna, som inte vet vad de kommer att få för situation i framtiden.

I den socialdemokratiska majoritetsskrivningen står en mening som oroar mig. "Det bör därvid enligt utskottets mening vara en strävan att anställningsförhållandena för syo-funktionärer och lärarpersonal i skolan blir så likartade som möjligt."

Om man har två punkter, A och B, och skall försöka närma dem till varandra, kan man först närma A till B, eller B till A. Man kan också röra båda två. Jag fruktar, Lars Svensson, att socialdemokraterna inte riktigt vet vad man vill göra, och då kan det bli en förändring av både lärarens roll och syo-funktionärens roll. I så fall är hela fältet upprivet.

Det vore bra om Lars Svensson i dag kunde säga att man inte har någon tanke på att förändra lärarfunktionens roll, utan tanken är att syo-funktionen skall anpassas till lärarrollen.

Anf. 73 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag beklagar Lars Svensson som måste stå här och försvara en dålig proposition. Det är uppseendeväckande att varken Lena Hjelm-Wallén eller Bengt Göransson har tid eller lust eller mod att vara här och försvara sitt förslag. Man förlitar sig tydligen helt på kommunisterna. När det vidare gäller hanteringen av frågan förra gången minns Lars Svensson fel.

Vad beträffar hur detta förslag har hanterats efter riksdagsbeslutet vill jag peka på att den dåvarande regeringen gav UHÄ i uppdrag att lägga fram ett

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

*Studie- och yrkes-
orientering i
grundskolan och
gymnasieskolan*

Torsdagen den
17 mars 1983

*Studie- och yrkes-
orientering i
grundskolan och
gymnasieskolan*

förslag till hur utbildningen skulle utformas, och det har UHÄ också gjort. Om man är så angelägen att genomföra utbildningsreformen som Lars Svensson säger sig egentligen vara, kunde man ha hanterat denna fråga lika lättvindigt som man behandlar AU-reformen. Om man inte accepterar UHÄ:s förslag, kan regeringen ju bestämma att en kortare utbildning skall anordnas, om den tycker att detta är bra. Dessutom har det visats både i utskottsbehandlingen och i denna debatt att det mycket väl går att utforma utbildningen så att inga merkostnader uppstår, även om den blir något längre.

Lars Svensson säger då att dessa inte går att genomföra i denna del. Därom kan vi uppenbarligen tvista, men för att slippa tvisten om tidsutdräkten har reservanterna gått med på att genomförandet av reformen skjuts upp med ett år. Då hinner man klara ut de frågor det gäller. Det finns därför inga skäl till att, som Lars Svensson säger, beslutet måste upphävas i dess helhet. Varför skulle det vara så? Beslutet behöver inte alls upphävas i dess helhet bara därför att man tar litet längre tid på sig för att genomföra det.

Lars Svensson säger som svar på en av mina frågor: Vi är positiva till att kombinera syo med undervisning. Vad betyder det? Betyder det att det skall bli en kombination, eller gör det inte det? Han säger vidare att syon kan kombineras med annan verksamhet inom uppföljningsansvaret. Har han då frågat kommunisterna, som han här har som sina stödtrupper och som i sin motion mycket klart har sagt ifrån att så inte får bli fallet? Lars Svenssons resonemang låter litet underligt.

Lars Svensson säger till sist att man visst är positiv till utökade arbetslivskontakter och att den prao-besparing som så småningom skall diskuteras är ett uttryck för dessa utökade arbetslivskontakter. Jag måste säga att detta var ett uppseendeväckande uttalande och att vi lär få anledning att återkomma till det i debatter framöver.

Låt mig avslutningsvis bara påminna om att jag har ställt ytterligare en fråga: Vill ni eller vill ni inte ha statligt reglerade tjänster?

Anf. 74 LARS SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Vad jag sade till Rune Rydén var att den beredning som UHÄ hade gjort inom ramen för de direktiv som den dåvarande mittenregeringen meddelade ledde till att man konstaterade att utbildning och undervisning inom ramen för 120 poäng enbart kunde ges inom ämnet samhällskunskap. Jag tycker att det är intressant, när man diskuterar kvaliteten på syo-verksamheten – och det är tydligen det som Rune Rydén vill göra – att han vill att vi skall sänka utbildningskvaliteten inom den rena syo-verksamheten men att han i det avseendet inte har stöd av några andra.

Jag har inte det som skrevs av yrkesvägledaren vid Lunds universitet till hands, men han framhöll att man i stället borde utöka undervisningen inom syo-verksamheten eftersom det just inom den delen ställs så stora krav att man måste ha en fullgod utbildning. Vill man ha kvalitet, hamnar man någonstans i närheten av UHÄ:s förslag. Jag säger därför att jag måste lita

mer på UHÄ än vad jag kan lita på Rune Rydén.

Rune Rydén anför här att det inom UHÄ skulle förekomma en strid i frågan hur stort inslaget av undervisning skall vara. Det kan jag inte yttra mig om, eftersom jag inte vet hur UHÄ fungerar på den punkten. Det är dock kanske värt att notera för UHÄ vad som här sagts.

Vi har vidare skrivit att det för syo-funktionärerna bör vara med lärarnas arbetsförhållanden så likartade förhållanden som möjligt, och det är utgångspunkten för den beredning som skall ske. Vi har icke för avsikt att förändra lärarnas förhållanden. Vi har inte vid något tillfälle sagt att det skall ske någon sådan förändring. Vi skall pröva och se hur man kan klara syo-funktionärernas roll i skolan med hänsyn till deras viktiga uppgift.

Det är, Larz Johansson, bara till att läsa i protokollet från onsdagen den 16 december för att man skall kunna konstatera att dåvarande skolministern icke deltog i debatten angående syo. Hon finns inte antecknad bland talarna, och jag vet att hon gick innan vi behandlade det ärendet. Hon var med vid behandlingen av propositionen om gymnasieskolan, men inte i debatten om syo-propositionen. Den överlät hon åt Larz Johansson.

Vi vill alltså ha klart sagt ifrån att man måste se de ekonomiska konsekvenserna av ett förslag. Även en ansvarig opposition bör veta vad som blir följderna av det beslut som man fattar. Vad betyder detta ekonomiskt, och hur skall vi se till att vi får en bra kvalitet på de människor som inom skolan jobbar med detta mycket viktiga arbete, så att de kan hjälpa ungdomarna? En av de viktigaste uppgifterna är nämligen att se till att ungdomarna är förberedda för utbildning eller jobb. De människor som har denna uppgift måste känna att de har betydelse. Det är det som vi vill komma fram till.

Det beslut som vi skall fatta i denna fråga hinner vi fatta i så god tid att förslaget kan genomföras den 1 juli 1984.

Anf. 75 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Lars Svensson säger att det inom ramen för den utredning som UHÄ har tagit fram bara fanns möjlighet att ha ämnet samhällskunskap som lärarämne inom syo-tjänsten. Det är i och för sig riktigt, men det har ingalunda varit någon strid inom UHÄ för att få fram detta underlag till den här utbildningen. Vad jag sade var bara att när man tillsätter en arbetsgrupp med företrädare för olika ämnen som skall utforma en syo-utbildning, dela på en kaka poäng, kommer givetvis de att önska att deras ämnen får så stor bit som möjligt av denna kaka. Då vill de kanske göra kakan större än den i verkligheten är. Det är vad som har inträffat i detta fall, och det är ingenting märkligt i detta. Men myndigheterna borde ha satt upp en klar och bestämd ram. Det borde den socialdemokratiska regeringen ha gjort när den fick beskedet från UHÄ om att önskemålen från universiteten vad det gäller undervisningen inom syo-delen var så många.

Detta innebär inte, vilket Lars Svensson vill försöka hävda här, att själva syo-biten skulle få sämre kvalitet. Jag vill erinra kammaren om att vi i dag har en syo-utbildning på 60 poäng. I det exempel som jag nämnde som ett av de

Torsdagen den
17 mars 1983

*Studie- och yrkes-
orientering i
grundskolan och
gymnasieskolan*

tänkbara alternativen vill jag alltså utöka den med ytterligare 10 poäng upp till 70 poäng. I det alternativ som Lars Svensson tidigare efterfrågade och som har utformats av människor från bl. a. Lunds universitet finns det 86 poäng i syo-förslaget. Men många av dessa poäng är inte alls hänförliga till någon syo, utan det rör sig t. ex. om vetenskapsteoretisk orientering. Det är i och för sig bra och intressant, men frågan är vad det har med syo att göra.

Det finns således, Lars Svensson, alldeles utmärkta möjligheter att klara av reformen inom de givna ramarna. Hade regeringen velat visa kraft, hade den kunnat genomföra reformen, kanske med den tidsutdräkt på ett år som ju alla tycks vara överens om – fastän socialdemokraterna ville skjuta på den ytterligare. Om den socialdemokratiska regeringen hade agerat på ett mycket tidigt stadium, hade inte ens detta behövt ske.

Anf. 76 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Lars Svensson säger: Vi litar på UHÄ. Sedan talar han om kvaliteten på syo. Självfallet är kvaliteten på syo lika viktig som kvaliteten inom ekonomutbildningen, men där prutar regeringen utan att blinka och utan att lita på UHÄ, som har en annan mening.

Jag fick inte något svar på min fråga om socialdemokraterna vill ha statligt reglerade tjänster. Jag förstår att Lars Svensson inte kan svara på den frågan, för både i propositionen och i utskottsmajoritetens betänkande skrivs det att för- och nackdelarna med kommunalt resp. statligt reglerade tjänster behöver belysas ytterligare. Som jag sade i mitt anförande har ni haft nästan tio år på er. Vi har haft en försöksverksamhet som har spänt över fem år och som efter denna tid har utvärderats. Denna utvärdering har varit ute på en lång och omsorgsfull remissbehandling. Därefter har ärendet beretts i regeringskansliet inte en utan två gånger inför två olika propositioner. Det har dessutom behandlats två gånger i utbildningsutskottet och riksdagen med anledning av dessa olika propositioner. Fortfarande säger socialdemokraterna: Vi har inte bestämt oss. Det är då sannerligen inte förtroendeingivande.

Anf. 77 LARS SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Till Larz Johansson vill jag bara säga att vi inte har suttit i kanslihuset under de sex åren. Det fanns möjligheter att komma fram med ärendet betydligt tidigare, om det hade funnits intresse från den dåvarande skolministerns sida.

Jag vill notera att vi i dag diskuterar syo, Larz Johansson. Vi diskuterar inte ekonomutbildningen – den debatten kommer senare.

Jag vill svara på en fråga som jag inte tog upp i mitt förra inlägg, och den gällde uppföljningen. Med det ökade ansvar som åläggs kommunerna kommer kraven på uppföljning inom skolans ram att bli betydligt större. Det råder alltså inga delade meningar mellan vpk och oss när det gäller uppföljningsinsatser. Vi har sagt att uppföljningen inom skolans ram mycket väl kan göras av syo-funktionärer och att det kanske är lämpligt att

kombinera det med en tjänst som SSA-sekreterare.

Vi säger att statligt reglerade tjänster bör belysas ytterligare. Jag har sagt det i december 1981 och i dag, och vi har skrivit det i reservationen i betänkandet 1981 och i detta betänkande, att vi är positiva till en kombination av undervisning för syo-funktionärer. Men vi måste se till att syo-funktionärerna verkligen kan fungera. Risken är, enligt det förslag som nu ligger, att syo-funktionärerna kommer att få en så pass smal undervisningsmöjlighet att man tvingar fram deltidstjänster för dem och inte ger dem möjligheter att undervisa i något annat ämne än samhällskunskap, där det redan nu finns risk för överskott av lärare. Därför måste man se över dessa problem.

Därför måste man också veta vilka ekonomiska konsekvenser detta för med sig. Det är det vi tycker är det allra viktigaste. Det är ansvarslost att fatta ett beslut, som man gjorde 1981, i en fråga där man inte känner till de ekonomiska konsekvenserna. I riksdagen, som är beslutsfattare, måste vi veta vad detta betyder ekonomiskt när vi beslutar om det. Därför måste denna beredning ske.

Andre vice talmannen anmälde att Larz Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 78 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Först bjuder väl artigheten att jag tackar Larz Johansson för att han i denna debatt har utnämnt mig till tillförordnad utbildningsminister.

Jag förstår inte denna oro som de borgerliga representanterna ger till känna i debatten. Jag kunde ha förstått deras oro, om den hade berört rent ideologiska spörsmål om syo-funktionen i skolan och om vilken inriktning arbetslivsorientering skall ha. Syo-tjänsterna skulle regleras 1976, enligt det löfte som gavs när de inrättades 1974. En borgerlig regering tillträdde 1976, men det dröjde ända till 1981, som har sagts här tidigare i debatten, innan den borgerliga regeringen tog itu med denna sak och lade fram en proposition.

En avgörande brist i denna proposition var att den inte tillgodosåg utbildningsbehoven, att det inte går att uppnå en rimlig kombination av syo- och undervisningstjänstgöring inom ramen för en 120-poängsutbildning.

De brister som fanns i den borgerliga propositionen gjorde alltså att det var omöjligt att genomföra reformen den 1 juli 1983. Det är ett anständighetskrav, Larz Johansson, att man, när man går ut i pressen, redovisar varför reformen måste uppskjutas ett år. Att bara säga att vi nu närmar oss den 1 juli 1983 med stormsteg är ingen argumentation.

Vpk har drivit denna linje när det gäller syo-tjänsterna. När det gäller utbildningens längd måste 160 poängs utbildning övervägas. Anställningsförhållandena skall vara likvärdiga med övrig lärarpersonals. Propositionens skrivning om att engagera syo-konsulenter i "den kommunala ungdomsuppföljningen eller annan rent kommunal verksamhet" avvisar vi i den mån

uppgifterna faller utanför skolan. Syo-funktionen måste vara det centrala i syo-konsulenternas uppgifter. Hela deras tjänstgöring bör läggas inom skolans ram.

I arbetslivsorienteringen får man inte heller bortse från de bestående antagonistiska förhållandena inom arbetslivet. Man måste inviga eleverna i de intresse motsättningar och styrkeförhållanden mellan kapital och arbete som existerar. Se där, Jörgen Ullenhag, kom den ideologiska motsättningen!

Arbetslivsorienteringen måste innehålla kunskap om de arbetandes möjligheter att genom organisering ta upp kampen för sina villkor.

Utskottsmajoritetens skrivning i det aktuella betänkandet, herr talman, tillgodoser i väsentliga delar vpk:s krav. Målet för den aktuella propositionen har varit att motverka syo-konsulenternas ofrivilliga deltidstjänstgöring. I utskottets skrivning finns ingenting som hindrar de lösningar som vpk syftar på i sin motion, dvs. statligt reglerade tjänster och ett nej till verksamhet utanför skolans område.

Jag vill till sist deklarerat att stöd till de borgerliga halmstråreservationerna inte har något egenvärde för vpk. Den borgerliga propositionen om syo:n visar sig ha praktiska brister. Den borgerliga synen på innehållet i arbetslivsorienteringen skiljer sig på avgörande punkter från arbetarrörelsens värderingar.

Med dessa enkla ord vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 79 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Jag vet inte, Björn Samuelson, om de där orden var så enkla. Björn Samuelson började med att tala förklenande om den proposition som mittenregeringen lade fram och hade en hel rad kritiska synpunkter på den. Men, Björn Samuelson, vpk röstade faktiskt för den propositionen här i kammaren. Då var Björn Samuelson inte ledamot av riksdagen, men Nils Berndtson var det och kan väl tala om för sin yngre partibroder att den proposition som vpk i dag talar så förklenande om hade vpk:s stöd för inte så särskilt länge sedan. Och inte nog med det. När vpk motionerar uttalar man också i allt väsentligt sitt stöd för just det beslut som togs med anledning av mittenregeringens proposition. Någon ordning måste det väl ändå vara!

Den som sitter som syo-konsulent ute i landet och ser hur de olika partierna agerar, märker att vpk motionerar klart och bestämt om att de riktlinjer som riksdagen antog skall ligga fast – det skall bl. a. vara statligt reglerade tjänster. När sedan syo-konsulenten upptäcker att vpk inte alls har, när det kommer till kritan här i riksdagen, tagit ställning för statligt reglerade tjänster, då tar han eller hon sig säkert för pannan.

Många syo-konsulenter har ställt frågan: Hur kan vpk agera på detta mycket egendomliga sätt? Först säger man en sak när man fattar beslut. Man säger samma sak när man motionerar. Men sedan, när det kommer till kritan och ett beslut på nytt skall fattas, gör man något helt annat. Varför har ni ändrat er? Vill ni ha statligt reglerade tjänster, som ni föreslår i motionen,

eller vill ni inte ha det? I utskottets skrivning finns inte något klart förord för statliga tjänster, utan den frågan skall utredas vidare. Detta går ju inte alls ihop.

Jag vill sluta med att fråga om hela vpk-gruppen kommer att överge sin motion och rösta med majoriteten, eller om det möjligen finns en och annan vpk-are som håller en rak linje. Det anser jag nämligen inte att vpk:s företrädare i utbildningsutskottet har gjort.

Anf. 80 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag försökte i mitt inlägg att ge min syn på utskottets skrivning i detta ärende. Jag pekade då bl. a. på vikten av arbetslivsorientering och av att utveckla kontakterna mellan skola och arbetsliv. Jag anser att vi har flyttat fram våra positioner i det avseendet.

Om sedan Jörgen Ullenhag tar sig för pannan, så kan han nog ha många olika anledningar till det. Men i det här fallet behöver han inte göra det.

Anf. 81 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Jag måste säga att vpk har utomordentligt blygsamma anspråk när det gäller att flytta fram sina positioner. Man motionerar om statligt reglerade tjänster – liksom folkpartiet, moderaterna och centerpartiet. Man har möjlighet att här i riksdagen få majoritet för sitt eget krav genom att helt enkelt fullfölja vad man anser vara riktigt. I stället skriver man ihop sig med socialdemokraterna och stannar för någon diffus formulering om att man skall utreda vidare hur det egentligen skall gå till och hur man skall ha det med huvudmannskapet. Jag kallar inte det, herr talman, för att flytta fram sina positioner. Vi har tydligen olika uppfattningar om vad det innebär att flytta fram positionerna.

Anf. 82 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Självfallet har jag och Jörgen Ullenhag olika åsikter om vad det innebär att flytta fram positionerna. Det kan vi ju se bl. a. av valresultatet 1982.

När det gäller statligt reglerade tjänster sägs det ju i betänkandet att tjänsterna skall överensstämma med övrig lärarpersonals. Var och en, herr talman, som är kunnig, som kan klockan och som kan läsa almanackan vet att det beslut som nu skall fattas kommer att träda i kraft senast den 1 juli 1984. Jag bedömer det inte så, herr talman, att vi innan dess kommer att ha ett nyval i Sverige.

Andre vice talmannen anmälde att Jörgen Ullenhag anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 83 LARS HEDFORS (s):

Herr talman! Jag tror att de flesta som deltar i den här debatten är ganska överens om att syo-funktionärerna är en viktig yrkesgrupp med många viktiga arbetsuppgifter av de mest skiftande slag i det svenska skolväsendet.

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

*Studie- och yrkes-
orientering i
grundskolan och
gymnasieskolan*

Torsdagen den
17 mars 1983

*Studie- och yrkes-
orientering i
grundskolan och
gymnasieskolan*

De har informativa, kurativa, administrativa och pedagogiska arbetsuppgifter. Dessutom har dessa arbetsuppgifter i väsentlig grad utökats under senare tid, bl. a. genom beslut i denna kammare. Det är fråga om en utvidgad prao. Det är fråga om uppföljningsansvaret för ungdomar som är under 18 år, ett ansvar som har blivit särskilt betungande under senare tid med den stora ungdomsarbetslöshet som vi nu har.

Det är faktiskt på det viset att för många unga människor är syo-funktionären en fast punkt i tillvaron. Vi som varit med om att besluta allt det här begär naturligtvis att syo-funktionärerna skall göra ett bra jobb. Men skall vi kunna ställa det kravet med riktigt eftertryck måste vi också ge dem så bra tjänstgöringsförhållanden som det över huvud taget är möjligt. Det har de inte nu. För många syo-konsulenter är nämligen alternativen deltidstjänstgöring eller en uppsplittring av tjänsten på flera skolenheter.

Till yttermera visso är den här gruppen bildligt talat en av de mest misshandlade grupperna i svenskt yrkesliv. Syo-konsulenterna har tvingats leva i ovisshet om tjänstekonstruktion och tjänstgöringsförhållanden i tolv år. Det började 1971 genom ett beslut om en försöksverksamhet med en annan syo-organisation i det svenska skolväsendet, en försöksverksamhet som skulle ta fem år. Det är inte mycket att säga om det, eftersom syo var en ny företeelse i det svenska skolväsendet.

1981 – tio år senare – blev den borgerliga regeringen färdig med ett förslag till hur syo:n skulle organiseras. Tio år tog det alltså att få fram det här förslaget. Tala om långbänk!

Nu – i mars 1983 – tvingas vi fatta ett beslut som innebär en ytterligare försening till den 1 juli 1984. Tretton år kommer det att ta innan den här gruppen får klarhet i sina egna tjänstgöringsförhållanden.

Det är litet av en ödets ironi att vi nu faktiskt är tillbaka vid 1971 års tjänstekonstruktion. Åtminstone tolkar jag utskottsbetänkandet på det viset. Utskottets talesman kan ju rätta mig, om han tycker att jag har fel. Vi är tillbaka till en statligt reglerad lärartjänst, någonting som bra mycket påminner om gamla tiders yrkesvalslärartjänst.

Visserligen sägs det i utskottsbetänkandet att man skall belysa för- och nackdelar med kommunalt resp. statligt reglerade syo-funktionärstjänster. Men samtidigt sägs det att anställningsförhållandena för syo-funktionärer och lärare skall vara "så likartade som möjligt", dvs. statligt reglerade tjänster.

Visserligen sägs det också att man skall göra en ytterligare analys av syo-funktionärens utbildning, men samtidigt hävdas det att syo-delen "skall kunna kombineras med undervisningsämnena".

Det är för mig personligen angeläget att få påpeka att jag faktiskt utgår från att de analyser som skall göras resulterar i en statligt reglerad tjänst med undervisning.

Till allra sist, herr talman! Utskottet diskuterar också de nuvarande syo-konsulenternas vidareutbildning. De ekonomiska ramarna, säger man, kan sätta en gräns för vidareutbildning av nu verksamma, behöriga syo-funktionärer. Det vore verkligen synd om det skulle vara på det viset.

Det skulle innebära att vi under ganska lång tid framöver skulle få tre olika typer av befattningshavare på den viktiga syo-funktionen i grundskolan, och det är definitivt inte bra. Därför menar jag att det fortsatta arbetet också bör inriktas på att skapa de organisatoriska förutsättningarna för en sådan vidareutbildning. Jag anser också att det bör kunna ske inom nuvarande lärarutbildnings ram eller inom ramen för den lärarutbildning som man kommer fram till senare, utan att det skall behöva innebära alltför stora kostnader.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utbildningsutskottets hemställan i detta ärende.

Anf. 84 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Helt kort! Lars Hedfors redovisar en mängd tunga argument för att det tidigare riksdagsbeslutet skall ligga fast. Han säger att syo-funktionärerna har misshandlats under många år. Avsikten med det förslag som regeringen nu har lagt fram är tydligen att man skall fortsätta att misshandla dem ytterligare under några år.

Lars Hedfors utgår i slutet av sitt anförande ifrån att det skall bli statligt reglerade tjänster för syo-funktionärerna. Ett gott råd, Lars Hedfors: Det bästa sättet att se till att det blir på det viset är att rösta med reservationen.

Anf. 85 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Jag har i mitt anförande talat om hur jag tolkar utskottsbetänkandet. Såvitt jag kan förstå finns det ingenting i utskottsbetänkandet som hindrar att man skall kunna ha statligt reglerade tjänster i framtiden.

Det är definitivt ingenting som hindrar att dessa tjänster skall kunna kombineras med ett undervisningsämne. Det är fullständigt tillräckligt för att jag skall kunna stödja utbildningsutskottets hemställan. Det kommer inte heller att innebära att man blir färdig med det här arbetet vid någon annan tidpunkt än den som föreslås i den borgerliga reservationen.

Larz Johansson säger att det kommer att ta ytterligare några år om man stödjer utskottets hemställan. Men då är han väl ändå litet ovarsam med sanningen, därför att meningen är ju att det här skall träda i kraft den 1 juli 1984.

Anf. 86 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Lars Hedfors säger att han tolkar betänkandet så att det skall bli enligt hans önskemål. Han säger att det inte finns något i betänkandet som talar emot. Men det finns inte heller något som talar för.

Det är signifikativt för hela den här debatten som vi tvingas föra här i dag att man måste stå och tolka betänkandet och gissa sig till vad det ungefär kan leda till. Därför försökte jag – för syo-funktionärernas skull och förhoppningsvis också för Lars Hedfors skull – att få ett klart besked av utskottets talesman om han ville ha statligt reglerade tjänster, om han ville ha kombinationen med undervisning. Men jag fick inte de klara beskedet, utan

*Studie- och yrkes-
orientering i
grundskolan och
gymnasieskolan*

det är ungefär som Lars Hefors sade att man möjligen välvilligt kan säga att det inte finns något som talar emot. Men det finns då sannerligen inte något som talar för. Jag upprepar min uppmaning till Lars Hedfors: Rösta för reservationen i stället.

Anf. 87 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Det är väl helt uppenbart att det finns oklarheter i den här frågan, men de oklarheterna har ju inte den borgerliga dåvarande regeringen – som hade ansvaret för de här frågorna i sex år – gjort någonting för att belysa. Vi får väl ge oss till tåls ytterligare ett år.

Jag vidhåller att utskottsbetänkandet kan tolkas på det viset som jag pekade på i mitt inledningsanförande. Därför kommer jag att rösta för hemställan i utskottets betänkande.

Andre vice talmannen anmälde att Larz Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 88 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Studie- och yrkesorienteringen – syo – är inte någon ny fråga. Skall man skriva historia bör man nog gå längre tillbaka än till 1981.

Jörgen Ullenhag bad mig att berätta för min partikamrat om vad som hände 1981. Ställningstagandet till den propositionen har han återgett riktigt, men som Björn Samuelson har sagt har vi också vidgat våra frågeställningar på det här området.

Får jag också vidga undervisningsuppgiften till att omfatta Jörgen Ullenhag och vad som hände när syo-funktionerna infördes i början på 1970-talet. Det var en stor stridsfråga när man skulle övergå från förutvarande yrkesvalsläroarsystem till syo-funktionärerna. Jag vill också påstå att det finns en likhet mellan debatten då och debatten i dag.

Då liksom i dag söker man från borgerligt håll att misstänkliggöra den lösning som har uppnåtts. Då liksom i dag spelade vpk:s ställningstagande en viktig roll vid utformningen av beslutsunderlaget.

Den försöksverksamhet som skulle bedrivas med syo-funktionärer misstänkliggjordes från borgerligt håll. Detsamma gällde i hög grad vpk:s ställningstagande – så till vida är likheten slående.

Så helt förkastligt var tydligen ändå inte det system som infördes i början av 1970-talet. Trots att försöksperioden ungefärligen var till ända när de borgerliga fick regeringsmakten, dröjde det ända till 1981 innan någon som helst förändring aktualiserades. I skoltidskrifter finns det också dokumenterat för- och nackdelar med det system som infördes, och där finns också en betydligt mer sansad värdering och analys än vad den borgerliga debatten gav uttryck för vid denna tidpunkt.

De förändringar som beslutades 1981, liksom den proposition som regeringen nu har lagt fram, skall jag inte gå närmare in på. I bägge fallen gäller att vissa förändringar av organisationen är befogade, men det system som infördes i början av 1970-talet utgör ändå grunden. Detta kan väl ingen

förneka – vare sig det gäller förslaget från 1981 eller förslaget i dag. Det gäller däremot att tillvarata erfarenheterna och förbättra organisationen på en rad punkter.

Vänsterpartiet kommunisterna kunde godta en del av vad regeringen föreslog i proposition 69, men på flera punkter hade vi andra förslag. I utskottsmajoritetens skrivning har viktiga delar av vpk:s förslag tillgodosetts, bl. a. i fråga om tidpunkten för ikraftträdandet, utbildningens innehåll och relationerna skola–arbetsliv. Jag skall inte i detalj gå in på dessa frågor, eftersom Björn Samuelson har gått igenom de olika punkter som vpk finner väsentliga.

Däremot måste jag reagera mot de borgerligas försök att vanställa de faktiska förhållandena. På samma sätt som förra gången har vilseledande uppgifter getts spridning. Nu som då har man sökt ge människor, som i sin verksamhet är uppriktigt och intensivt engagerade i frågan, en falsk bild av utskottsmajoritetens ståndpunkter. Jag kan försäkra att det är åtskilliga som har blivit förvånade när de ringt oss och vi läst upp den exakta utskottstexten för dem. Från någon källa har de fått helt andra informationer än vad som står i utskottsbetänkandet.

Jag tycker det är bra att de faktiska texterna nu ligger på vårt bord – nu är det inte längre möjligt att sprida falska framställningar om vad det hela handlar om.

Jag vill ytterligare understryka – utöver vad Björn Samuelson har sagt – några viktiga punkter i utskottsmajoritetens skrivning.

Beredningen skall arbeta så att organisationen skall kunna träda i kraft den 1 juli 1984. Det var just vad vpk yrkade, och det är vad alla partier nu yrkar bifall till.

Huvudsyftet med tjänstekonstruktionen är att motverka den ofrivilliga deltidstjänstgöringen, och man säger att en väg att nå detta kan vara att kombinera syo-tjänstgöringen med undervisning. Det är väl inte särskilt långt ifrån vad vpk har sagt i sitt motionskrav.

Behovet av utbildning skall analyseras. Detta yrkade vpk också i sin motion.

Man skall analysera för- och nackdelar med kommunalt resp. statligt reglerade tjänster. Det har tagits upp som något anmärkningsvärt. Ja, visst skall man göra det, men om man skall se över systemet kan det väl inte vara så märkligt att också ta upp detta, särskilt mot bakgrund av vad utskottet anför, nämligen att det bör vara en strävan att anställningsförhållandena för syo-funktionärer och lärarpersonal skall vara så likartade som möjligt. Jag tror att detta kan lugna de oroliga på denna punkt.

Det är, herr talman, helt enkelt nonsens att påstå annat än att vpk:s ståndpunkter är väl tillgodosedda i utskottets skrivning.

Anf. 89 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Om Nils Berndtson anser att vpk:s ståndpunkter är väl tillgodosedda har Nils Berndtson inte stora anspråk.

Om man uttalar sig klart och tydligt för statligt reglerade tjänster men

Nr 100

**Torsdagen den
17 mars 1983**

*Studie- och yrkes-
orientering i
grundskolan och
gymnasieskolan*

Torsdagen den
17 mars 1983

*Studie- och yrkes-
orientering i
grundskolan och
gymnasieskolan*

utskottet säger att den frågan skall utredas, då är man inte tillmötesgådd på den punkten.

Om man mycket klart anger att undervisningsämnet skall ingå i tjänsten men utskottet frångår den ståndpunkten och säger att det skall göras en översyn, då har man inte heller särskilt stora anspråk om man menar att det är att bli tillmötesgådd.

Nej, herr talman, sanningen är nog den att vpk i den här situationen hellre gjorde upp med socialdemokraterna – trots att vpk och de icke-socialistiska partierna på ett par punkter hade identiska yrkanden. Det är nog sanningen det, Nils Berndtson. Vi röstade på samma sätt förra gången detta var uppe i riksdagen. Tyvärr kommer vi inte att göra det nu.

Nils Berndtson sade att vpk spelar en viktig roll. Ja, det gör man i kraft av att man säger en sak i motioner och en annan sak när det kommer till avgörande i kammaren. I det parlamentariska läge som vi har, kan vpk i vissa situationer inta en vägmästarställning. Så visst spelar vpk en viktig roll, men särskilt heroisk är den inte.

Till sist, herr talman! Jag sade i mitt första anförande att jag inte trodde att det skulle räcka med 20 minuters vpk-anföranden för att reda ut den krokiga vpk-vägen. Tyvärr måste jag konstatera att jag hade rätt på den punkten.

Anf. 90 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Jörgen Ullenhag glömmer en viktig sak i sammanhanget, nämligen att frågan går tillbaka till beredning och att man prövar olika saker. Vpk:s ståndpunkter är mycket väl kända, både för de borgerliga partierna och för regeringen.

När jag hör Jörgen Ullenhag, vill jag dra ytterligare en parallell mellan 1971 och 1983. Det är tydligen folkpartiet som gnäller mest högljutt i dag liksom då. Jag har protokollet från den debatten, den 1 juni 1971. Den folkpartistiske talaren talar där om vpk:s vankelmod i frågan, som han menade gjorde att det blev en halvmesyr. Han försökte måla alla möjliga fäster på väggen. Man skulle få arbetslöshet efter fem år, om försöket inte slog väl ut. Och så sade han: Alla kan väl ändå inte bli arbetsvärdare eller utbildningsadministratörer inom näringslivet. Har det gått så, herr Ullenhag, som folkpartiet försökte skrämmas med vid den tidpunkten?

Jag kan göra den ytterligare parallellen att även den gången kunde jag notera – jag hade tillfälle att vara med också i den debatten – det säregna i att både socialdemokrater och borgerliga var synnerligen ivriga att yrka bifall till vpk-motioner. Vi är inte helt bortskämda med det.

Liksom nu försökte man då påstå att saker skulle inträffa som det inte fanns någon täckning för i de dokument som förelåg.

Herr talman! Egentligen borde protokollet från debatten den 1 juni 1971 fogas som bilaga till de här handlingarna för att visa hur de borgerliga agerar i sådana här frågor. Det visar i så fall också att vpk har drivit frågor som har stor betydelse för just dem som är beroende av syo-verksamheten.

Anf. 91 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Att vpk har särskilt svårt med argumenten i denna fråga tycker jag Nils Berndtsons inlägg visar på ett mycket klargörande sätt. Han flyr till debatten år 1971. Tidigare hänvisade vpk:s företrädare till valresultatet när vi diskuterade det förslag som riksdagen nu skall behandla.

Jag vill framhålla för Nils Berndtson – det kan han säkert hålla mig räkning för – att jag i mitt första inlägg var utomordentligt nogga med att läsa upp valda citat ur vpk-motionen. Jag talade också om vad reservanterna tycker på samma punkter. Det finns intalat till kammarens protokoll. Jämför man då, ord för ord, exakt vad vpk sade i motionen och vad man säger i utskottsbetänkandet, finner man att det är väldigt mycket som inte alls stämmer. Och det är väl detta som har gjort att många har ställt sig frågande till vpk:s agerande.

Herr talman! Inte ens Nils Berndtsons som vanligt sympatiska framträdande i denna kammare kan dölja att vpk i denna fråga har följt en mycket, mycket krokig väg.

Anf. 92 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Nej, jag flyr inte frågan, Jörgen Ullenhag. Jag ger en bakgrund som är viktig för att få den rätta belysningen av hur denna fråga har diskuterats under mer än ett årtionde och hur olika partier har agerat.

På en punkt är jag helt överens med Jörgen Ullenhag: jämför gärna vpk-motionen och utskottets skrivning – då får vi den riktiga bedömningen av vad som gäller.

Jag vill göra ytterligare ett påpekande i sakfrågan. I vår motion sade vi att vi delar regeringens uppfattning att reformeringen av syo-verksamheten inte kan genomföras den 1 juli 1983 under de förutsättningar som har givits. I fråga om det var de borgerliga tämligen nakna till dess de hade vpk-motionens krav om 1 juli 1984 att yrka bifall till. Det var ändå viktigt att, vid genomförandet av en förändring, ta hänsyn till de omständigheter som gällde. Vi har alltså fått gehör även för den ståndpunkten. Regeringen ville vänta till 1985.

Jämför gärna propositionen, vpk-motionen och utskottets skrivning, så att vi får en balanserad debatt i den här frågan.

Får jag till slut fråga: Vilket är bäst för skolan och eleverna – inte för de borgerliga partierna – att regeringen får tillbaka frågan med bestämda uppfattningar om vad beredningen skall gälla eller att ni får en voteringsseger här? Det är väl ändå detta som för skolan och eleverna är helt avgörande.

Vad vpk vill står klart för både regeringen och de borgerliga partierna.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 129 för reservationen av Per Unckel m. fl.

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

*Studie- och yrkes-
orientering i
grundskolan och
gymnasieskolan*

Torsdagen den
17 mars 1983

*Ersättning enligt
rättshjälpslagen
för motparts rättegångskostnader*

16 § Ersättning enligt rättshjälpslagen för motparts rättegångskostnader

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1982/83:19 om ändringar i rättshjälpslagen m. m. (prop. 1982/83:61).

Anf. 93 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det s. k. Birkagårdsmålet är i sanning ett intressant och lärorikt mål. Det aktualiserar både viktiga procedurfrågor inom rättssystemet och hela grundfrågan om förhållandet mellan myndigheter och medborgare. Härav får målet sin speciella dignitet, som gör det till en viktig politisk fråga. Det är två huvudaspekter härav jag här vill beröra.

För det första illustrerar målet konflikten mellan två skilda juridiska ideologier och kollisioner mellan två olika rätts- och procedursystem.

En myndighet eller kommun kan rättsligt sett uppträda i två helt olika roller, två olika funktioner.

Om t. ex. en kommun gör en affär med en byggnadsleverantör, uppstår mellan kommunen och den private affärsmannen en speciell relation. Denna relation baserar sig på kontrakt eller annan överenskommelse och berör alltså bara de områden som omfattas av den nämnda affärsförbindelsen. Om en tvist uppstår mellan kommunen och leverantören, berör denna tvist uteslutande den begränsade speciella relationen. Tvisten skiljer sig inte i princip från en tvist mellan två privata parter. Den naturliga proceduren är då ett tvistemålsförfarande inför allmän domstol.

Men en kommun uppträder i sin verksamhet också i en helt annan roll. En kommun är då inte bara en part vilken som helst. En kommun skall representera det samfälliga medborgarintresset, inte bara sitt eget intresse som instans. En kommun har skyldigheter som en privat person och en privat instans inte har. En kommun har ett ansvar för sina medborgares allmänna välfärd, och detta ansvar är reglerat i lag. I förarbeten och grunder i t. ex. byggnadslagstiftningen framgår denna allmänna skyldighet mycket klart: En kommun skall i sin planering tillse att planeringen skapar goda levnadsbetingelser för medborgarna. Lagstiftarna har f. ö. lagt ut texten ovanligt utförligt kring just den aspekten.

Vad betyder detta? Det betyder givetvis att ett visst fall, där denna kommunens skyldighet är berörd och dess uppfyllande ifrågasatt – direkt eller indirekt –, inte kan likställas med en vanlig tvist av det slag som jag tidigare givit exempel på. Kommunen är inte en part i vanlig bemärkelse, som utifrån ett förutsättningslöst läge skall hävda sina intressen gentemot sin motpart. Kommunen är i första hand ansvarig för att dess skyldigheter uppfylls. Först på den grundvalen skall man bedöma övriga aspekter i frågan, dvs.:

Kommunen kan inte bara uppträda som en part, som enbart ser till eget intresset och söker skydda sig själv när det gäller ekonomiska krav och konsekvenser. Kommunen skall också se till medborgarintresset, dvs. det intresse som motparten i tvisten är delaktig i. Kommunen har i det s. k.

Birkagårdsmålet över huvud inte frågat sig om den situation som den försatt barnen i är förenlig med dess skyldigheter enligt gällande byggnadslagstiftning. Den enda rimliga tolkningen i detta avseende är att kommunen grovt eftersatt syftet med den kommunala byggnadsplaneringen. Man har inte låtsats om denna sin skyldighet, eller också har man tolkat den som om den kunde se ut precis hur som helst. Därmed har man fått det därhän, att den i målet enda skyldigheten för kommunen är att ersätta bevisad skada.

Verkningarna av ett sådant kringgående av en kommuns allmänna ansvar för sina medborgare hade emellertid inte fått lika allvarliga konsekvenser, om fallet hade handlagts som ett administrativrättsligt ärende. Vid administrativt förfarande skall ju just skyldigheten och efterlevnaden av kommunens ansvar prövas. Den prövningen är kostnadsfri. Men när det gäller prövningen i Birkagårdsfallet, vilken ägde rum i tingsrätten, bedömdes aldrig frågan om huruvida kommunen uppfyllt sina skyldigheter gentemot medborgarna. I Birkagårdsfallet ställdes barnen inför vida svårare beviskrav i samband med denna procedur. Vidare utsattes barnen för stora ekonomiska risker. Den praktiska följden i stort av vad som hänt blir givetvis att kommuner kan erbjuda medborgarna nästan hur dåliga miljöer som helst. Sedan lägger man hela beviskyldigheten på dem som redan förfördelats. Med hänvisning till risken att förlora stora summor avskräcker man dessutom dessa från att söka rättelse.

Så till den andra sidan av problemkomplexet. Hela den problematik som aktualiserats i Birkagårdsfallet har ett samband med vissa för medborgarna negativa tendenser, vilka alltmer gjort sig gällande i den offentliga myndighetsutövningen i landet på senare år.

I allt högre grad uppfattar myndigheter sig som företrädare för det egna intresset gentemot medborgarna och de klagande. Tjänstemän och politiskt beslutsansvariga förvandlas med ett sådant synsätt till blott och bart ett slags advokater för ett partsintresse. Men tanken vid all rättsstatlig och demokratisk myndighetsutövning ger egentligen prioritet åt en annan roll, nämligen myndighetens grundläggande skyldighet att tillse att medborgaren får sin rätt. Det förstnämnda synsättet medför en strävan från myndigheten att mer eller mindre bekämpa medborgaren till varje pris. Enligt det senare synsättet skall myndigheten se till att medborgaren först och främst får sin rätt, även om detta leder till att myndigheten måste vidgå ett fel eller åsamkas en viss materiell nackdel. Den himmelsvida skillnaden mellan de båda synsätten är uppenbar för var och en.

Vi möter denna problematik på en mängd myndighetsområden. På t. ex. skatteområdet har det blivit allt vanligare att taxeringsnämnder, i stället för att se till att medborgaren får erlägga korrekt skatt enligt gällande praxis och regler, förvandlar förfarandet till en sorts tvist med medborgaren, där taxeraren uppträder som det allmännas advokat.

Följden av detta blir en summarisk skattebedömning, ofta grundad i okunnighet och oförståelse. Skälighetsfrågor avgörs på en höft, och man överlåter åt den enskilde att överklaga, om han är missnöjd.

Birkagårdsfallet är ett exempel på samma sorts tänkande. Kommunen

*Ersättning enligt
rättshjälpslagen
för motparts rättegångskostnader*

frågar sig inte: Har vi uppfyllt våra skyldigheter enligt lagstiftningens intentioner gentemot den grupp medborgare som vi har ansvaret för? Kommunen frågar sig bara: Hur skall vi, i egenskap av förvaltning, bäst främja vårt egenintresse? Kommunen driver detta sitt egenintresse med hjälp av juridiska och administrativa specialister, för vilka medborgarna bestritt kostnaden.

Hur möter vi då bäst dessa problem, denna allt uppenbarare upplösning av myndigheters ansvar inför medborgarna, denna myndigheters gradvisa förvandling till korporationer, styrda av förvaltningstjänstemäns och politikers egenintresse? Ja, till en del kan vi möta dessa tendenser genom att medge stöd åt medborgare, som vill driva viktiga fall såsom pilotfall. På detta sätt kan man för rättslig prövning få upp konflikter som annars aldrig skulle prövas, utan där myndigheters godtycke måste sväljas, därför att maktfördelningen i fallet är för ojämn. Främst bör vi dock möta dem genom att på ett grundläggande sätt diskutera och upprätthålla myndighetsansvaret, inte bara som ett egenansvar utan som ett ansvar för att medborgarna hålls vid sin rätt och att myndigheter uppfyller sin grundläggande skyldighet.

Ibland finner man en rätt beklämmande oförståelse för problem av detta slag. En stor tidning i Stockholm försöker i dag på ledarplats hävda att det inte kostar något att få rätt. Det enda som kostar något är att få orätt. Jag drar mig inte för – och säger inte att det är ogrannlaga – att ta upp detta häpnadsväckande påstående till polemik här i riksdagen, eftersom tidningen i fråga kan polemisera mot mig i tusenfaldiga upplagor om den vill.

En tidning som skriver så har inte förstått någonting av medborgarrättsproblemens kärna. Det kostar både arbete och pengar att få rätt. Och de som har dåligt med pengar har alltså svårt att få rätt i det svenska samhället. Det händer t. o. m. att det kostar lika mycket att få rätt som att få fel. Och det är inte heller ovanligt att man får rätt i alla formella prövningar och i alla instanser men att det fel som myndigheter har begått inte materiellt rättas till.

Birkagårdsrättegången har ställt på sin spets en elementär sida av rättsstaten. Myndigheter är inte till för sig själva eller för dem som leder myndigheterna. De är till för de medborgare som omfattas av deras ansvarsområde. Utifrån det synsättet är kraven i vpk:s motion berättigade. Jag yrkar bifall till motionen.

Anf. 94 ULLA-BRITT ÅBARK (s):

Herr talman! Frågan om rättshjälp har efter tillkomsten av 1972 års rättshjälpslag varit uppe till riksdagsbehandling flera gånger. Det förslag som riksdagen i dag skall ta ställning till innebär några förändringar, som dock inte försämrar rättshjälpsförmånerna för dem som har svårast att bevaka sin rätt.

I samband med propositionen har några motioner väckts, bl. a. om motpartskostnaderna. Även denna fråga har diskuterats här i riksdagen ett antal gånger. Jörn Svensson har i sitt anförande påpekat de svårigheter som är förenade med motpartskostnaderna. Jag tror inte att det är så enkelt som

Jörn Svensson gör gällande, att man kan fatta ett beslut på grundval av en motion. Man borde göra en lång och bra utredning innan man tar ställning.

Någon ändring av rättshjälpslagen i detta avseende har alltså inte skett. Den omfattar inte de motpartskostnader som en domstol kan döma ut. Men motionärerna anser att rättshjälpslagen bör ändras så att staten går in och betalar dessa kostnader i samband med mål.

Rättegångsutredningen har avlämnat sitt betänkande. Den har diskuterat denna fråga mycket ingående. I betänkandet har man även behandlat olika lösningar, framför allt konsekvenserna av dessa lösningar. Man har redovisat de kostnader som skulle uppstå, om staten övertog motpartskostnaderna. Utredningen har kommit fram till att kostnaderna skulle uppgå till ungefär 5 milj. kr. om året.

Herr talman! Betänkandet har remissbehandlats och ligger f. n. i regeringskansliet. Med hänsyn härtill yrkar jag avslag på motionen 1077.

Till sist, herr talman, anser jag att det är ytterst viktigt att man belyser denna fråga mycket ingående och att riksdagen får ta ställning till ett förslag, som är väl underbyggt och framför allt följer rättshjälpslagens grundläggande principer.

Med detta anförande yrkar jag bifall till justitieutskottets hemställan i betänkande 1982/83:19 och avslag på de motioner som har väckts i samband med propositionen.

Anf. 95 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall be att få komma med både negativa och positiva synpunkter på utskottstalessmannens yttrande.

Först och främst vill jag påpeka att det ingalunda är något plötsligt påkommet okynne som har fått oss att ta upp de här frågorna. De befinner sig ingalunda i något oförberett stadium. De har diskuterats länge i rättsliga kretsar och i administrationen. Det finns underlagsmaterial, och man kan vända kritiken mot dem som inte har använt detta material för att göra någonting åt saken.

Jag tror inte att det kan sägas att vi är för tidigt ute, utan snarare talar tendenserna på det rättsliga området för att man borde ha gjort någonting åt det här betydligt tidigare. Det har inte heller saknats tillfällen här i kammaren, i varje fall under de nästan 13 år som jag har suttit i riksdagen. Gång på gång kommer dessa ting upp, och i ljuset av det må man ju säga att det har tagit bra lång tid innan man har kommit så pass långt att man ändå har insett sakens vikt i ett utskottsbetänkande.

Det var de små kritiska anmärkningarna. Sedan vill jag gärna säga, när jag kommer till det positiva, att vårt intryck som motionärer är att justitieutskottet har tagit mycket seriöst på denna sak. Vi har alltså därmed förhoppningen att den diskussion som inletts också skall vara inledningen till ett stadium som skall präglas mer av handling.

Torsdagen den
17 mars 1983

*Ersättning enligt
rättshjälpslagen
för motparts rättegångskostnader*

Anf. 96 ULLA-BRITT ÅBARK (s) replik:

Herr talman! Jag har aldrig påstått att vpk tagit upp frågan på grund av okynne. Jag är fullständigt medveten om att man arbetar lika seriöst inom vpk som man gör inom andra partier med att föra fram sina frågor.

Jag tror också att Jörn Svensson är införstådd med att det finns vissa problem i sammanhanget och att man inte kan bifalla motionen utan att vänta på vad regeringskansliet kommer till för resultat och att vi senare får ta ställning här i riksdagen.

Anf. 97 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag tackar för det erkännandet, Ulla-Britt Åbark. Om det hade varit så att vi kommit med en motion i en fråga som aldrig diskuterats i rättsliga kretsar, som aldrig hade blivit föremål för någon officiell penetration, då hade man kanske med rätta kunnat säga att vi väckt den i okynne. Men nu gäller det en fråga som legat och grott länge och som varit föremål för olika meningar, en mycket intressant och viktig fråga som har relevans långt, långt utanför de fall som har föranlett motionen. Därför tyckte jag att det fanns anledning att påpeka det.

Anf. 98 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort och då först hänvisa till vad jag sade tidigare i anslutning till konstitutionsutskottets betänkande, när vi också behandlade Birkagårdsrättegången och vår motion om en lex Birka.

Sedan har Jörn Svensson sagt i stort sett vad som behöver sägas. Det är ett faktum att två barn har fått rätt i en domstol men att de inte har ekonomiska möjligheter att fullfölja rättegången, trots att föräldrarna och andra krafter på allt sätt söker stödja dem. Men jag vill också tolka vad utskottets företrädare sade som positivt. Det här är inledningen till någonting som kan innebära att inte bara barn utan också andra svaga grupper i samhället kan driva mål av pilotmodell, av prejudicerande karaktär. Men detta hjälper ju inte de här barnen.

Jag är medveten om att ärendet och en del av vår motion skall tas upp i justitieutskottet på tisdag. Min förhoppning är att behandlingen kommer att bli positiv och att man efterskänker en del eller hela rättegångskostnaden.

Som det sagts flera gånger: man driver inte den här typen av mål av okynne. Man lägger inte ner pengar, tiotusentals kronor, och all sin fritid på att rädda Stockholm åt barnen och åt Stockholms invånare av okynne. Man gör det därför att man värnar om barnen. Det gäller inte bara bilarna eller barnen. Det gäller en miljöfråga – en BT Kemi-fråga.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 6 (ersättning enligt rättshjälpslagen för motparts rättegångskostnader)

Utskottets hemställan bifölls med 268 röster mot 15 för motion 1077 av Eva

Hjelmström och Jörn Svensson i motsvarande del. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölles.

*Reglerna för god-
trosförvärv*

17 § Reglerna om godtrosförvärv

Föredrogs lagutskottets betänkande 1982/83:20 om översyn av reglerna om godtrosförvärv.

Anf. 99 LARS AHLMARK (m):

Herr talman! Låt mig först beklaga att Allan Ekström, särskild utredare beträffande godtrosförvärv och tillika ledamot av lagutskottet, på grund av sjukdom inte kan vara närvarande i kammaren. Det hade varit av stort intresse att få del av hans synpunkter i det föreliggande ärendet.

Nuvarande rättspraxis i fråga om godtrosförvärv av stulna saker kom att formas av ett utslag i Göta hovrätt år 1853. Dessförinnan hade även i svensk rätt gällt vad som är fallet i övriga nordiska länder, nämligen att ägaren har rätt till sin stulna egendom även om den senare förvärvats av någon som varit i god tro. Det nya blev att godtrosförvärvaren fick behålla egendomen medan ägaren endast fick möjlighet att lösa den.

Detta kan synas vara en marginell juridisk fråga, men så är ingalunda fallet. Om det går att stjäla föremål och sedan raskt sälja dem vidare till personer som formellt är i god tro, främjas en typ av brottslighet som blivit allt vanligare och som ofta är nära kopplad till narkotikamissbruk.

Om däremot den som förvärvat sådan egendom riskerar att förlora föremålen när det uppdagas att de är stulna, då införs ett nytt moment, som i bästa fall kan bryta kedjan narkotikamissbruk–stöld–hälteri.

Utskottet motiverar sitt yrkande om avslag på min motion 1982/83:1218 med att inget nytt har anförts.

Men jag har väckt min motion därför att jag känner oro inför tanken att de åtgärder som måste komma inte blir tillräckligt långtgående. Därför hade jag önskat en mer pådrivande skrivning från utskottets sida.

I Expressen den 10 mars i år kunde man i en artikel läsa följande:

”I köpcentret Gallerian ligger Stockholms auktionsverk. På de offentliga auktionerna där säljs bland annat guld och silver till professionella handlare och till allmänheten.

På ett litet kafé, bara 50 meter därifrån, pågår samtidigt en annan auktion. Varorna är av samma slag som dem på auktionsverket. Men här kallas de 'varma'. Det är stöldgods – som är allt för riskabelt att sälja på den offentliga auktionen.

En av de ledande uppköparna på hälarnas auktion är en poliskommissarie.

Kommissarie Stig Algotsson på polisens inbrottsrotel är upprörd:

– Dessa hälare tar hand om stöldgods för miljonbelopp. De är oljan i det maskineri som driver bland annat lägenhetsinbrotten och knarkhandeln.
– Utan dessa hälare skulle inbrottstjuvarna – som till minst 90 procent består av knarkare som snabbt måste ha pengar – inte kunna bli av med sitt gods.”

Artikeln slutar: Kommissarie Stig Algotsson ”vill också att det gods som stulits ska återgå till den rätte ägaren om polisen hittar det.

– Då skulle dessa uppköpare bli försiktigare, säger han. De skulle verkligen bry sig om att fråga varifrån den vackra silverkandelabern eller diamantringen kommer.”

Herr talman! Nuvarande praxis bygger inte på skriven lag utan på den lagtolkning som utbildade sig för 130 år sedan. Tendenser till detta synsätt hade funnits tidigare men tillbakavisats.

I Juridiskt Arkif, VII, 1836–37, s. 41, framhåller en artikelförfattare att det i svensk rätt alltid varit så att ägaren återfått stulet gods, även av en godtrosförvärvare. Men, som han säger:

”Många finnas, som anse Lagen såsom en vaxnäsa, hvilken kan efter behag vridas åt hvilket håll man behagar.”

Han blev dess värre inom två decennier sannspådd, och vi lever med detta än i dag.

Jag vill uttrycka den förhoppningen att det pågående utredningsarbetet leder till en snar och genomgripande förändring.

Anf. 100 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara till Lars Ahlmark lämna ett par faktaupplysningar.

Med hänsyn till att utredningsmannen kommer med sitt betänkande redan under sommaren eller tidigt i höst har vi från utskottet ansett att det inte är riktigt att nu framföra någon viljeyttring i sakfrågan, utan vi avvaktar de förslag som kommer från utredningen.

Vid en nyligen hållen debatt på Stockholms universitet har utredningsmannen redovisat att det i utredningsmaterialet bl. a. kommer att ges en fullödig redovisning av vilken lagstiftning som förekommer i ett stort antal länder i världen. Därigenom kommer vi både i lagutskottet och i riksdagen att få ett bättre underlag för att bedöma vilken lagstiftning som vi bör ha här i framtiden.

Jag vill i det här skedet inte alls gå in på sakfrågan och spekulera i vilka förändringar som utredningsmannen kan komma att föreslå, med hänsyn till att det bara är ca ett halvår kvar innan han kommer med utredningen, utan vi avvaktar. Det är motiveringen till att utskottet nu föreslår avslag på motionen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

Utskottets hemställan bifölls.

*Lagreglering av
ideella föreningar*

19 § Lagreglering av ideella föreningar

Föredrogs lagutskottets betänkande 1982/83:22 om lagreglering av ideella föreningar.

Anf. 101 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Utredning om lagreglering av ideella föreningar har varit ett återkommande krav i moderata motioner. Orsaken till detta är att många ideella föreningar i dag är så stora, starka och dominerande att en bristande balans har uppkommit mellan föreningars och enskildas rätt. Därför har förslag lagts fram om utredning av lagstiftning som stärker den enskildes rätt i förhållande till föreningen.

Rätten att stå utanför en förening eller att utträda ur en förening, dvs. den negativa föreningsrätten, har diskuterats länge. 1950 konstaterade exempelvis Schmidt-Åberg i sitt standardverk Arbetsgivare–Arbetsstagare att "facklig solidaritet kan kränka personlig frihet" och "att friheten är demokratis bärande idé". Hur avvägningen skulle göras i konflikten häremellan tog emellertid inte Schmidt-Åberg ställning till i sin bok. Eftersom riksdagen tidigare avvisat utredningar om lagstiftning för ideella föreningar måste den ha prioriterat föreningarnas rätt framför den enskildes.

Konkretisering är alltid bra. Därför ger jag två exempel på missförhållanden beroende på bristande lagstiftning.

Högsta domstolen träffade ett prejudicerande beslut den 29 december 1982. Tre medlemmar av Svenska kommunalarbetsareförbundet, SKAF, hade begärt skriftligt utträde ur förbundet. Detta beviljades inte. Arbetsgivaren fortsatte att göra avdrag för fackföreningsavgiften. De förutvarande medlemmarna förde fram sina besvär vid tingsrätten, som avvisade dem och konstaterade att tvisten skulle avgöras av en stadgeenlig skiljenämnd. Skiljemännens antal enligt stadgarna skulle vara fem. Vardera parten skulle utse två. Om enighet inte kunde uppnås om den femte skiljemannen, skulle denne enligt stadgarna utses av landssekreteriatet. Högsta domstolen konstaterade i sina domskäl "att stadgarna ej förutsätter verklig rätt för medlemmen att efter ensidig uppsägning lämna förbundet".

Ytterligare belägg för denna åsikt fann HD i kommentarerna till LO:s normalstadga av 1977, där det sägs att "fackföreningsrörelsens principiella inställning till utträdesrätt för medlem ur ett fackförbund är den, att sådan rätt saknas".

SKAF är som bekant LO:s största förbund.

Vad gäller utscendet av skiljemän enligt SKAF:s stadgar säger HD att

Torsdagen den
17 mars 1983

*Lagreglering av
ideella föreningar*

stadgarna är ägnade att inge "allvarliga betänkligheter ur rättssäkerhetssynpunkt".

I motion 1982/83:718 av Allan Åkerlind och Gullan Lindblad om ideella föreningar behandlas bl. a. Elektrikerförbundets införande av för medlemmarna "obligatoriska hemförsäkringar". Ulf Berlitz, professor i civilrätt, har framlagt vägande synpunkter på denna typ av beslut. Han frågar var gränsen går för facketts möjligheter att besluta över enskilda medlemmars personliga förhållanden. Han säger att denna fråga är central för vår demokrati. Trots detta – påpekar han – är den fortfarande anmärkningsvärt oklar.

Denna oklarhet utgör förklaringen till att riksdagen så många gånger måste behandla förslag om lagstiftning för ideella föreningar. Krav på utredning om lagstiftning har framförts vid åtskilliga tillfällen och kommer att framföras till dess att det finns majoritet för våra krav.

Elektrikerförbundets innovation på försäkringsområdet ger ytterligare belägg för våra krav. Berlitz konstaterar att fackliga beslut av den här arten skapar konsumenträttsliga problem och att man kan hamna "i ett läge med mycket omfattande konkurrensbegränsningar och därav skadeverkningar både på sak- och livförsäkringsområdet".

Naturligtvis kan den enskilde inleda en process mot föreningar som tar beslut av typ "obligatoriska hemförsäkringar". Men det är både psykiskt och pekuniärt betungande att driva en process för en enskild medlem i en förening mot sin förening.

Försäkringsinspektionen har också gjort vissa uttalanden i denna fråga och sagt att inget försäkringsbolag får tvinga människor att vara med i en kollektiv försäkring. Men den bestämmelsen klarar Folksam. Det är nämligen inte Folksam utan Elektrikerförbundet som har beslutat att försäkringar skall vara obligatoriska.

Jag tycker att dessa exempel visar att det behövs lagskydd för enskild person mot vissa föreningsbeslut, oavsett om besluten är stadgecnliga eller bryter mot stadgarna.

De nu angivna exemplen får räcka – jag skulle kunna ge fler. Vid tidigare debatter i kammaren har andra exempel återopats.

Nu övergår jag till att bemöta utskottsmajoritetens argument för avslag.

1. Det finns inte behov av lagstiftning.

De av mig anförda exemplen tyder på något annat.

2. Avsaknad av lagstiftning innebär inte att de ideella föreningarna står utanför det rättsliga regelområdet.

Detta är korrekt. Men bristen på lagreglering försvårar för den enskilde att tillgodose sin rätt. Avsaknaden av lag försämrar också informationen för den enskilde om hans eller hennes rätt.

3. Stiftelseutredningen och nya arbetsrättskommittén kommer att behandla frågor om ideella föreningar.

Den senare utredningen har avslutat sitt arbete. I betänkandet presenteras inga förslag om den negativa föreningsrätten. Stiftelseutredningen kommer knappast att överväga frågor om den enskilde medlemmens ställning i

förhållande till organisationen, grundregler om inträde eller utträde ur en förening, medlems bundenhet av beslut som fattas utan medlemmens medverkan, skadeståndsskyldighet etc.

4. Ideella föreningar är så olika – till storlek, till verksamhet osv.

Detsamma gäller aktiebolag, men ingen i denna kammare skulle väl åberopa detta som argument för att vilja avskaffa aktiebolagslagen.

Det finns dock ett tungt vägande skäl – åtminstone anser vissa människor att det är det – till utskottsmajoritetens avstyrkande, nämligen många folkrörelsers motvilja mot lagreglering. Att t. ex. fackföreningarna själva vill ha största möjliga rörelsefrihet ligger i sakens natur.

Lagstiftning är dock inte till för att skydda den redan starke utan för att ge den svagare parten skydd – ett skydd som uppenbarligen behövs.

Därför yrkar jag bifall till den moderata reservationen.

Anf. 102 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Frågan om lagreglering av ideella föreningar diskuterades här i kammaren så sent som i november förra året – även den gången med anledning av en moderat motion. Riksdagen avslag då motionsyrkandet, som hade samma innebörd som yrkandena i de motioner som vi i dag behandlar.

De motioner som behandlas i dag innehåller ingenting nytt i sak. Det är i själva verket samma argumentering som i den motion riksdagen avslag så sent som i höstas. Man påstår helt enkelt att det finns behov av grundläggande regler beträffande de ideella föreningarnas status och verksamhet. Det finns emellertid inga missförhållanden att peka på som skulle motivera en sådan lagstiftning. Tvärtom förhåller det sig på det sättet att den mångfald av ideella organisationer som verkar i vårt land gör det bäst utan en lagstiftning, som bara skulle krångla till deras verksamhet. En lagstiftning på området är också förenad med åtskilliga svårigheter, och eftersom det inte heller har framkommit några omständigheter som tyder på att avsaknaden av lagregler skulle ha medfört några väsentliga olägenheter, har utskottets majoritet även denna gång stannat för att yrka avslag på motionerna.

Det förhållandet att det inte finns någon lagstiftning som reglerar ideella föreningars verksamhet betyder dock inte att sådana föreningar på något sätt skulle stå "ovanför lagen". Som framhållits i utskottsbetänkandet har det sedan länge ansetts i rättspraxis att en ideell förenings beslut kan prövas av domstol. Det har också verifierats från denna talarstol av Margit Gennser.

Inte bara medlems uteslutning ur en förening utan också medlems rätt till inträde i en förening har prövats av högsta domstolen. Också frågor som rör medlems bundenhet av förenings beslut har prövats av domstol. De första rättsfallen i sådana frågor som rör fackliga organisationer kom redan på 1930-talet. Och, som sagt, även de exempel som Margit Gennser anförde visar att medlem kan få sin rätt prövad utan lagstiftning. Medlemmens rätt

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

Lagreglering av ideella föreningar

försvåras med andra ord inte på grund av om det finns lagstiftning eller inte.

Utskottet har denna gång inte ansett det vara nödvändigt att remittera motionerna till myndigheter, domstolar eller ideella organisationer. Det gjordes med den motion som behandlades i november månad. Remissutfallet blev också entydigt. Man ansåg att lagstiftning var överflödigt. Det var bara en av remissinstanserna som klart tillstyrkte en utredning. Sådana i det här sammanhanget tunga remissinstanser som LO, TCO, SACO/SR, Svenska arbetsgivareföreningen och hovrätten över Skåne och Blekinge ansåg att det inte framkommit något som kunde aktualisera behovet av en lagstiftning. Trots detta återkommer moderaterna även i år med en motion i ämnet. Man kan naturligtvis fråga sig vilken orsaken är.

Beträffande Elektrikerförbundets kollektiva hemförsäkring är först och främst att säga att den grundar sig på ett enhälligt kongressbeslut. Försäkringen har beslutats i demokratisk ordning, och gången har varit den vanliga i en facklig organisation och, skulle jag vilja påstå, även i andra ideella föreningar. Frågan väcktes helt enkelt genom en motion från en medlem. Motionen behandlades i klubben, sedan i avdelningen och till sist på 1981 års kongress. Kongressbeslutet var, som jag sade, enhälligt. Beslutet står också i överensstämmelse med ändamålsparagrafen i förbundets stadgar. Eftersom försäkringsinspektionen återropades här kan det nämnas att försäkringsinspektionen i sitt yttrande sade att man inte hade något emot den här kollektiva hemförsäkringen.

Låt mig till sist, herr talman, peka på att stiftelseutredningens kommande förslag och kooperationsutredningens översyn av lagen om ekonomiska föreningar kan få betydelse för den här frågan. Det är riktigt att nya arbetsrättskommitténs förslag har lagts fram sedan frågan senast behandlades i riksdagen. Men något beslut med anledning av det betänkandet har ännu inte fattats av regeringen. Det finns även anledning att avvakta dessa utredningar och beslut.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 103 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Att den här motionen kommer igen och kommer igen beror på att den gäller en utomordentligt viktig princip i ett rättssamhälle – att skydda den enskilda människan. HD ansåg också i sina domsskäl att stadgarna i SKAF "ej förutsätter verklig rätt för medlem att ensidigt säga upp sig ur förbundet". Detsamma gäller LO:s normalstadgar.

Jag måste säga att det är förvånande att man vill hålla kvar medlemmar som vill lämna ett förbund – jag trodde sådant hörde till en förgången tid.

Vad gäller Elektrikerförbundets obligatoriska hemförsäkring har alltså Ulf Berlitz och även försäkringsinspektionen konstaterat att detta beslut i hög grad kommer att påverka hela försäkringsbranschen. I andra sammanhang har man inte tillåtit sådana villkor.

Majoritetsbeslut har alltid en väsentlig nackdel – avtalsrätt är ofta att

föredra. Det är faktiskt så att en liten grupp genom majoritetsbeslut kan binda en mycket stor grupp vid beslut som rör vars och ens enskilda liv och som han eller hon inte vill bli bundna till.

Jag tycker att det är litet grand av de obotfärdigas förhinder, att inte tillåta en utredning om de ideella föreningarnas ställning.

Förhållandena i dag är helt andra än de var i början av 1900-talet. Många organisationer i vårt land har blivit utomordentligt starka – de små människorna har däremot blivit ganska svaga. Det gäller att rätta till balansen så att den blir litet mer rättvis.

I helt andra sammanhang brukar vi vara mycket angelägna om att lämna information till konsumenterna, att lämna information till medborgarna.

Jag upprepar här att avsaknad av lagstiftning inte innebär att de ideella föreningarna står utanför det rättsliga regelområdet. Men bristen på lagreglering försvårar för den enskilde. Bristen på lag försämrar nämligen den enskildes information om hur han kan tillgodose sin rätt. Detta är viktigt att notera.

När det gäller att handla dagligvaror osv. försöker vi att förbättra konsumentinformationen. Samma borde gälla här. Jag ber därför att få tillstyrka reservationen som är fogad till detta betänkande.

Anf. 104 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Margit Gennser försöker få den här debatten att handla om konsumentinformation och andra saker. Men det handlar inte om detta. Den plädering som Margit Gennser nu har gjort för de här motionerna har inte på minsta sätt övertygat mig om nödvändigheten av att införa en lagstiftning i Sverige om ideella föreningar.

Som jag redan anfört, och som Margit Gennser också själv har visat med de exempel hon har anfört, kan ideella föreningars beslut prövas av domstol i de fall då en medlem tar upp en sak. Jag har därför litet svårt att förstå varför man skall ha en lagstiftning just på det här området.

Moderata samlingspartiet brukar annars inte vara det parti som står här i kammaren och pläderar för lagstiftning i frågor där det inte nödvändigt. Men i dag gör man det. Varför? Ja, inte handlar det om skyddet för den enskilde, som moderaterna säger sig värna om. Det kan man göra bättre i andra former.

I själva verket vänder sig de här motionerna mot folkrörelserna och främst mot den fackliga rörelsen. Det visar också den exemplifiering som har förekommit här. Det är i och för sig ingenting nytt. Moderaterna är bara inne på gamla högertraditioner från 1930-talet när de fullföljer sådana tankegångar.

Herr talman! Jag vill bara upprepa att det finns ett skydd för den enskilde medlemmen enligt gällande rätt. Ideella föreningars beslut kan prövas, inte bara huruvida de är formellt riktigt fattade utan också om de är fattade på ett materiellt riktigt sätt.

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

Lagreglering av ideella föreningar

Torsdagen den
17 mars 1983

*Lagreglering av
ideella föreningar*

Anf. 105 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag anser inte att det är särskilt enkelt för enskilda människor att föra rättsprocesser genom tingsrätten, upp till hovrätten och upp till högsta domstolen. Det gör människor inte dagligdags. Människor vill helst slippa en sådan hantering.

När det gäller motiv tycker jag inte att man skall ifrågasätta en annan människas motiv. Jag tycker att man skall ta upp sakfrågor. Mitt motiv är att jag tycker att man skall värna om den enskilde mot organisationer, vilka jag anser – det har jag blivit övertygad om – har blivit för stora och för mäktiga. Jag kan förstå att vi har olika värderingar och ser på saker på olika sätt. Jag tror inte alls att Stig Gustafsson har några dåliga motiv, men jag tycker att vi skall lämna motiven åt sidan och diskutera sakfrågan, och i den har jag en annan uppfattning, nämligen att organisationerna har blivit för starka och att de enskilda har blivit för svaga. Vi har alltså fått en bristande balans.

Anf. 106 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Om Margit Gennser vill värna om den enskilde individen tror jag att det finns andra områden där det är mera befogat att gå in med åtgärder. Det är inte så enkelt att föra en process i tingsrätten, hovrätten och i högsta domstolen, säger Margit Gennser. Ja, men det blir väl inte någon skillnad om vi får en lagstiftning. Man får väl även i det fallet – om en ideell förening skulle bryta mot lagen – lov att föra en process. Det gör ju ingen skillnad om man bryter mot lag eller mot stadgar.

Sammanfattningsvis, herr talman, vill jag med anledning av vad Margit Gennser nu senast anförde bara konstatera två saker.

1. Margit Gennser har inte kunnat anföra något bärande skäl för en lagstiftning.

2. Från moderaternas sida är det inte så mycket fråga om en lagstiftning om ideella föreningar utan om en lagstiftning riktad mot fackliga organisationer.

Anf. 107 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Lagstiftningen brukar faktiskt påverka folks beteende utan att man behöver gå till domstol. Folk brukar rätta sig efter lagar och ändra sitt beteende.

Såvitt jag förstår och enligt vad HD har sagt behövs det en viss översyn av vissa folkrörelser stadgar, så att enskilda faktiskt får rätt att utträda utan att behöva straffa sig ut – det är just vad det är fråga om.

Anf. 108 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Den översyn av stadgarna som kan vara nödvändig sköter nog de ideella föreningarna om själva.

Sammanfattningsvis: Jag har inte fått något argument som visar att det skulle bli någon skillnad om vi införde en lagstiftning om ideella föreningar.

Stadgar är precis som en lagstiftning bindande för dem som är medlemmar

i organisationen. Och stadgar kan prövas av domstol – det är vad det handlar om.

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 213 röster mot 72 för reservationen av Per-Olof Strindberg m. fl.

Anslag till socialstyrelsen, m. m.

20 § Föredrogs

Lagutskottets betänkande

1982/83:23 Ändring av namns stavning

Utskottets hemställan bifölls.

21 § Anslag till socialstyrelsen, m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande 1982/83:18 om anslag inom socialdepartementets verksamhetsområde, såvitt avser vissa myndigheter m. m. (prop. 1982/83:100 delvis).

Anf. 109 ANDRE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 110 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Jag skall ta upp och litet kommentera de moderata reservationer som är fogade till socialutskottets betänkande.

Jag skall först nämna reservation 1, som gäller yrkesbenämning för viss vårdutbildning. Som grund för denna reservation föreligger två moderata motioner. De moderata ledamöterna i socialutskottet anser att det är högst otillfredsställande att de elever som påbörjat nuvarande sjukvårdsutbildning inom den kommunala högskolan inte skall kunna veta att deras utbildning kan leda fram till legitimation som sjuksköterska. Många elever upplever detta som osäkert, och det har kommit uppgifter om att det finns elever som hoppat av utbildningen med anledning av detta. Det är ännu mer otillfredsställande om man beaktar att ungdomar vid sitt utbildningsval fått information av syo-konsulenter, arbetsförmedlare och antagningsnämnd om att utbildningen skulle leda fram till legitimation som sjuksköterska.

Det är enligt vår uppfattning viktigt att unga människor kan känna trygghet i sin utbildning och i sitt yrkesval. Vi moderater anser att riksdagen redan nu skall uttala att fullgjord och godkänd utbildning på hälso- och sjukvårdslinjen skall leda till legitimation som sjuksköterska och att detta skall ges regeringen till känna som riksdagens mening. Ett sådant klart uttalande kan enligt vår uppfattning göras utan att vi avvaktar behörighets-

Torsdagen den
17 mars 1983

*Anslag till social-
styrelsen, m. m.*

kommitténs betänkande.

I reservation 4 berörs inriktningen av Spris fortsatta verksamhet. Vi vill hårdare trycka på att Spris skall inrikta verksamheten mot uppdrag som man skall fullgöra mot ersättning. Inför nästa finansieringsöverenskommelse bör regeringen överväga detta och därmed också frågan om en minskning av anslaget till Spris. Vi anser att detta skall ges regeringen till känna som riksdagens mening.

Det finns också ett särskilt yttrande fogat till utskottsbetänkandet. Detta gäller Gunnar Biörcks i Värmdö motion angående kommenterande årsberättelser. Utskottet har tidigare instämt i synpunkten att det är värdefullt att lokalt analysera data av den sjukvårdande verksamheten. Man har också tidigare påpekat att kommenterande årsberättelser bör ge anledning till att närmare analysera den verksamhet som bedrivs och att av detta kan följa uppslag och idéer om förbättringar av verksamheten. Utskottet har nu sagt att det här i första hand åvilar sjukvårdshuvudmännen och hänvisar också till erfarenheter av den nya hälso- och sjukvårdslagen.

De moderata ledamöterna har i ett särskilt yttrande velat understryka att kommenterande årsberättelser från sjukhus, kliniker, vårdenheter etc. skulle vara värdefulla för det uppföljningsarbete som förutsatts för att hälso- och sjukvården skall motsvara de förväntningar i fråga om förebyggande insatser som numera ställs. Vi utgår därför från att man både hos socialstyrelsen och hos sjukvårdshuvudmännen kommer att bli alltmer medveten om behovet av sådana årsberättelser vid sidan av de nuvarande databaserade uppgifterna. Datarutinerna fyller inte behovet av lokalt bearbetade och kommenterade uppgifter i direkt anslutning till verksamhetsåret.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de moderata reservationerna 1 och 4. Jag kommer att begära votering beträffande reservation 1 men däremot inte beträffande reservation 4. Det innebär inte någon gradering av innehålllet, utan skälet är att jag inte vill ta kammarens tid i anspråk mer än nödvändigt.

Anf. 111 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det här betänkandet behandlar bl. a. motion 1828 med Blenda Littmarck, Kerstin Anér och mig som undertecknare. Den handlar om forskning och utveckling i vad gäller naturläkemedel.

Naturläkemedlen tilldrar sig ett betydande intresse. Många människor i vårt land förlitar sig på de läkemedlen i sin strävan att förbättra sin hälsa. Också många läkare i vårt land ser naturläkemedlen som ett värdefullt bidrag till de övriga terapimöjligheter som står till buds.

Tidigare hade myndigheterna här i landet en utpräglat negativ inställning till naturläkemedel. Det var i många fall förbjudet att införa, saluföra och beskriva sådana läkemedel. Nu har den inställningen ändrats genom den lagstiftning som gäller sedan några år – naturläkemedelslagstiftningen. Detta har bl. a. lett till att en lång rad naturläkemedel nu är tillgängliga. Även injektionspreparat som länge var särskilt svåråtkomliga har åtminstone i

vissa fall släppts fria. Isador släpptes fritt helt nyligen, men tyvärr har vi ännu inte fått möjlighet att få THX frisläppt, vilket är mycket beklagligt.

Denna mer betydelsefulla roll som naturläkemedlen har fått i terapiverksamheten här i landet gör också att ett systematiskt forsknings- och utvecklingsarbete i vad gäller dessa frågor blir alltmer angeläget. Tyvärr saknas det i betydande utsträckning. Det görs en hel del utredningar och forskningsinsatser, men bilden är ganska splittrad.

Den skrivning som majoriteten har gjort i utskottsbetänkandet illustrerar splittringen mycket tydligt. En lång rad olika organ har litet delansvar för just forsknings- och utvecklingsdelen, och någon samlad verksamhet går knappast att få, såvitt jag förstår.

Det är därför angeläget att vi, som vi föreslår i motionen, får ett särskilt organ som skall kunna få ett samlat ansvar för forskning och utveckling kring naturläkemedel. Det skulle vara möjligt att skapa ett sådant organ med utnyttjande av befintliga resurser och kompetens inom bl. a. socialstyrelsen och de organisationer som på ideell basis arbetar med de här frågorna.

Jag beklagar den litet njugga inställning som majoriteten har visat i den här frågan – att man inte vill föra den framåt på det sätt som motionen föreslår. Däremot ser jag med tillfredsställelse att det finns en reservation, nr 3, med Rune Gustavsson som första namn och med reservanter från centern, folkpartiet och moderaterna. Jag vill, herr talman, yrka bifall till den reservationen och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 112 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Jag funderade faktiskt, om jag skulle gå upp i talarstolen eller ta det från bänken. Jag tror att jag kan ta det enkelt från diskussionssynpunkt.

En rad motioner har behandlats i socialutskottets betänkande nr 18, och jag hänvisar där till vad som sägs i betänkandet. Jag yrkar bifall till majoritetsförslagen och avslag på samtliga reservationer som det har yrkats bifall till.

Jag kanske ändå skall säga några ord om vårdutbildningen. På det området pågår beredning, och biträdande socialministern Sigurdsen har nyligen här i kammaren sagt att ärendet skall beredas skyndsamt, dvs. att behörighetskommitténs arbete skall bedrivas skyndsamt. För dem som har kommit in på skolorna kommer problemen att lösas.

Det finns alltså ingen anledning att göra någonting ytterligare. Om man skulle bifalla reservationen når man, såvitt vi i majoriteten kan se, inte ett dugg längre.

Med dessa få ord yrkar jag bifall till utskottets hemställan i socialutskottets betänkande nr 18 och avslag på de reservationer som det har yrkats bifall till.

Anf. 113 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Jag kommer inte att bli lika kortfattad som Evert Svensson.

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

*Anslag till social-
styrelsen, m. m.*

Torsdagen den
17 mars 1983

*Anslag till social-
styrelsen, m. m.*

I det här betänkandet behandlas en motion om åtgärder för en bättre styrning, både utbildningsmässigt och fördelningsmässigt, av läkarresurser.

Utskottet framhåller att den fortgående ökningen av läkarkåren gör att problemen med snedfördelning av läkarresurserna är av övergående natur. Med hänsyn till den lämnade redovisningen över åtgärder som man vidtar och är beredd att vidta för att få till stånd en bättre fördelning av läkarresurserna i landet är, säger utskottet också, något initiativ med anledning av motionen inte erforderligt.

Det är en mycket märklig slutsats som utskottet drar. Man kan nästan få det intrycket att problemet med läkarfördelningen nyligen uppstått och snabbt kommer att avhjälpas. Låt mig erinra om att dåvarande statsrådet Elisabeth Holm både 1979 och 1980 besvarade frågor om den sneda läkarfördelningen. Statsrådets svar var att det inte då fanns någon anledning för regeringen att vidta några ytterligare åtgärder. Hon gjorde alltså då samma bedömning som utskottet nu gör.

Men hur länge skall människorna i de berörda regionerna vänta innan det här problemet är löst? Tag t. ex. Skellefteå sjukvårdsdistrikt, där 19 av 31 läkartjänster i februari i år var vakanta. Hur uppfattar människor som bor i dessa områden Läkareförbundets krav att utbildningen av läkare kraftigt måste skäras ned? Hur uppfattar dessa människor utskottets avvisande attityd när man säger att problemet med den sneda fördelningen av läkarresurserna är av övergående natur?

Det är inte bättre ställt i Storstockholmsområdet. Stockholms läns landstings hälso- och sjukvårdsnämnd konstaterade i samband med sitt senaste sammanträde vid månadsskiftet februari-mars att det är oacceptabelt att befolkningen i de södra länsdelarna skall få sämre medicinsk service på grund av att det är svårt att rekrytera och behålla distriktsläkare. Vidare konstaterar man att landstinget för ett år sedan beslutade om ett stopp för rekrytering av distriktsläkare till de norra delarna av länet. Syftet var att nå en bättre balans mellan norra och södra delen. När det gäller den senare har det varit svårt att rekrytera läkare. Men det syftet har inte kunnat uppnås. I sjukvårdsområdena i norr har man begärt dispens, och man har också i ett stort antal fall fått sådan.

Hälso- och sjukvårdsnämnden framhåller att åtgärder nu måste vidtas för att garantera en god läkarförsörjning i den södra länsdelen. Inte ens i storstadsområdena har man alltså lyckats lösa läkarfrågan.

I Landstingens Tidskrift nr 4/83 tar en primärvårdschef till orda: "Hälften av landets 800 läkarvakanser finns inom de tre på 70-talet i förtur ställda områdena. Säg mig då, beslutsfattare, vad menar ni, när ni talar om politiska prioriteringar?"

Primärvårdschefen frågar också hur utvecklingen stämmer överens med de sjukvårdspolitiska prioriteringarna. Han skriver:

"Som representant för en politiskt prioriterad och vakansbelastad verksamhet utan tillgång till en enda vikarie blir man minst sagt fundersam. Men 'utvecklingen' av primärvården fortsätter enligt traditionellt 70-tals

mönster i form av en aldrig sinande ström av planer, förslag, promemorier och visioner om vad primärvården skall åta sig. Det finns anledning att upprepa det jag skrev i Landstingens Tidskrift nr 12/79. Det gäller att utveckla något annat än hårt pumpade pratbubblor."

Vidare framgår av artikeln att antalet vikarier inom flertalet sjukvårdsområden nu har ökat jämfört med 1981. Framför allt gäller det län med läkarutbildning. Till detta kan läggas att antalet privatpraktiserande kolleger företrädesvis är verksamma i de redan i dag läkartäta storstadsregionerna.

I Skellefteå sjukvårdsdistrikt i Västerbotten gick vad som i det närmaste kan betraktas som katastroflarm i februari i år. Av 31 läkartjänster på vårdcentralerna är 19 tjänster vakanta i dag. Personalchefen vid lasarettet i Skellefteå konstaterar i en tidningsintervju "att någon plötsligt påkommen kris handlar det inte om. Men en redan tidigare brydsam situation har successivt försämrats och nu är det nödvändigt att ta till krafttag för att reda upp den." Det är egentligen inte fråga om brist på läkare, säger personalchefen vidare. "På lasarettet har vi gott om sökande. Men tydligen finns det en motvilja mot att arbeta på landsbygden."

I Skellefteå har åtta läkare nyligen bildat ett aktiebolag. Förutom att man botar sjuka människor, köper man och säljer aktier. Också på andra håll i landet öppnar läkare privatmottagningar i de befolkningstäta områdena. Samtidigt hotas vårdcentraler ute i glesbygdsområdena av stängning på grund av läkarbrist.

Det är tydligen på det sättet att arbetsuppgifterna på de stora lasaretten inte räcker till. I stället fyller man ut sin arbetstid genom att öppna privatpraktik, medan det för människorna i stora områden av vårt land innebär avsevärda problem att få besöka en läkare. Såvitt jag kan förstå är rådande förhållanden ett bevis på brott mot vår hälso- och sjukvårdslag, eftersom de olika landstingen i enlighet med denna åläggs att erbjuda medborgarna en jämlik hälsovård.

Man har ute i kommunerna försökt med olika medel. Man har t. ex. byggt villor med subventionerade hyror och försökt hjälpa till att lösa de här problemen. Man kan också förstå att läkarna inte är så pigga på att söka dessa tjänster, när t. ex. den situationen kan uppstå att två läkare på en femläkarstation även får ta hand om en annan läkarstation och därutöver skall ha jourtjänstgöring varannan natt. Den här situationen uppstod bl. a. i Västerbottens inland förra året. Man förstår att läkarna flyr fältet vid första bästa tillfälle, när sådana arbetsförhållanden erbjuds dem.

Herr talman! Bara det senaste året har otaliga tidningsrubriker berättat om de stora problem som den sneda fördelningen av läkarresurser utgör, där även läkare har tagit till orda och kräver ändringar. Så sent som den 7 mars i år tar en distriktsläkare i Västerbottens inland till orda i en tidningsartikel och ställer frågan: "Hälsa åt alla – fri marknad eller planering?"

Men utskottet har tydligen skygglapparna påsatta och kan inte se att några initiativ bör tas, trots att det ständigt påpekas vilket problem den sneda fördelningen av läkare utgör. Och den fortgående ökningen av läkarkåren

Torsdagen den
17 mars 1983

*Anslag till social-
styrelsen, m. m.*

gör inte problemet med denna snedfördelning av läkarresurserna till ett problem av övergående natur. Tillgången på läkare har nämligen ökat. År 1970 fanns det 10 000 läkare. År 1980 fanns det drygt 19 000. Men detta har ju inte nämnvärt förbättrat situationen. Tvärtom tyder de många exemplen som beskrivs i olika sammanhang på att situationen på många håll har förvärrats.

Herr talman! Enligt vår mening måste nu snabba åtgärder vidtas för att alla människor, oavsett var de bor, skall få en bra sjukvård. Det handlar också om att alla läkare – och detta gäller i främsta hand distriktläkare – skall få drägliga arbetsförhållanden. Jag vill därför yrka bifall till reservation 2, som fogats till detta betänkande.

Anf. 114 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Redan vid 1976/77 års riksmöte tillät jag mig att motionera om att våra sjukhus borde återgå till den gamla goda seden att upprätta aktuella, analyserande och kommenterande årsberättelser, och vid detta riksmöte har jag återkommit i saken. Med den konstitutionella konservatism som präglar den svenska riksdagens verksamhet har socialutskottet i år liksom tidigare avstyrkt motionen. De moderata ledamöterna i socialutskottet har dock – icke oväntat – visat sig mest bildbara och har i ett särskilt yttrande uttalat sig mera positivt till min begäran.

Allra mest progressiv har dock utbildningsminister Lena Hjelm-Wallén varit, ty av hennes svar på en interpellation för någon tid sedan framgick att i varje fall klinikerna vid undervisningssjukhusen i vårt land nu beräknas återta den nyttiga verksamhet som består i att ta reda på vad man har gjort under året, vad det har resulterat i och till vilka slutsatser för den fortsatta verksamheten en sådan återblick han föranleda. Detta bör f. ö. utbildningsministern i klartext ge dem till känna, för hur och när skall de annars få reda på det?

Herr talman! Övertygad om nyttan av att med jämna mellanrum se efter vad man har haft för sig och dra slutsatser av detta överväger jag efter socialutskottets ställningstagande att vid nästa riksmöte motionera om att icke blott – som nu – justitieombudsmännen, riksdagens revisorer, förvaltningsstyrelsen, riksbanken och riksgäldskontoret utan även riksdagens utskott bör utarbeta årliga begrundande och eftertänksamma berättelser över sin verksamhet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

Mom. 8 (yrkesbenämning efter viss vårdutbildning)

Utskottets hemställan bifölls med 201 röster mot 67 för reservation 1 av Göte Jonsson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 12 (fördelningen av läkare)

Utskottets hemställan bifölls med 251 röster mot 14 för reservation 2 av Inga Lantz. 1 ledamot avstod från att rösta.

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

Punkt 2

Mom. 1 (FoU om s. k. naturmedel m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 203 röster mot 61 för reservation 3 av Rune Gustavsson m. fl. 5 ledamöter avstod från att rösta.

*Meddelande om
interpellation*

Punkt 4

Mom. 1 (uppdagsverksamhet)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 4 av Göte Jonsson m. fl., bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

22 § Föredrogs

Socialutskottets betänkande

1982/83:19 Tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1982/83, såvitt avser socialdepartementets verksamhetsområde (prop. 1982/83:101 delvis)

Utskottets hemställan bifölls.

23 § Kammarerna beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

24 § Anmälades och bordlades

Proposition

1982/83:126 Underrätternas sammansättning m. m.

25 § Anmälades och bordlades

Redogörelse

1982/83:16 Riksdagens besvärsnämnds verksamhetsberättelse för åren 1971–1982

26 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställts

den 17 mars

1982/83:94 av Rune Ångström (fp) till utrikesministern om behandlingen i Iran av Bahai-religiösa:

*Meddelande om
frågor*

Grymheterna i ayatollan Khomeinis Iran fortsätter med oförminskad intensitet. Detta gäller inte minst förföljelsen av religiöst oliktankande. Nyligen dömdes t. ex. 22 medlemmar av den religiösa Bahairörelsen till döden i staden Shiraz.

Bahaisekten har kraftigt förföljts av de iranska makthavarna. De nu aktuella dödsdomarna är bara ytterligare ett tragiskt exempel på de trakasserier som den blodiga förföljelsen av Bahai gett upphov till.

Förföljelserna av bahaerna har även tagit sig andra drastiska uttryck. Hem har plundrats, religiösa register har beslagtagit, heliga platser har förstörts och begravningsplatser har vandaliserats. Fängslade bahaier har regelmässigt utsatts för vanhedrande behandling och tortyr.

Khomeiniregimens behandling av Irans största religiösa minoritet bahaerna är ett klart brott mot FN-stadgan angående de mänskliga rättigheterna, och med anledning av det här anförda ställer jag följande fråga till utrikesministern:

Kommer den svenska regeringen att i FN och andra internationella organ agera för ett fördömande av Khomeiniregimens brott mot de mänskliga rättigheterna?

27 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 17 mars

1982/83:350 av *Håkan Stjernlöf* (m) till arbetsmarknadsministern om förslaget om skyldighet för statliga myndigheter att underrätta Samhällsföretag om förestående upphandlingar:

Styrelsen för Samhällsföretagsgruppen ställer sig bakom översynsutredningens förslag att införa skyldighet för statliga myndigheter att genom förfrågan underrätta Samhällsföretag om förestående upphandling. I samma syfte har man för avsikt att uppta överläggningar med Landstingsförbundet och Kommunförbundet.

Ämnar statsrådet ge Samhällsföretag denna särställning?

1982/83:351 av *Mona Saint Cyr* (m) till statsrådet Anita Gradin om våld bland iranska studerande vid Linköpings universitet:

Onsdagen den 2 februari utbröt ett slagsmål mellan två iranska grupper i C-huset på Linköpings universitet. Grupperna består å ena sidan av Khomeiniregimens motståndare och å andra sidan av dess anhängare. Bråket resulterade i ren misshandel med knogjärn, påkar, knivar, karatepinnar och andra tillhyggen. Universitetets studenter har uttalat sin avsky inför det inträffade. Universitetsledning, polis, invandrarbyrå, studentkår och invandrarverk står uppenbarligen hjälplösa inför dessa våldsinslag i svenskt

universitetsliv. Brev har sänts till regeringen med vädjan om hjälp.

Känner invandrarministern till detta? Vad ämnar invandrarministern vidtaga för åtgärder för att förebygga ett upprepande av dylika händelser?

Nr 100

Torsdagen den
17 mars 1983

*Meddelande om
frågor*

1982/83:352 av *Per Unckel* (m) till utrikesministern om den svenska FN-delegationens genomgång av utrikesministerns anförande i generalförsamlingen den 15 oktober 1982:

I riksdagens utrikesdebatt den 16 mars hävdade statsministern följande:

”Isitt FN-tal i oktober sade utrikesminister Bodström att ’det är uppenbart att en utländsk makt, Förenta staterna, spelar en avgörande roll när det gäller att hålla vacklande diktaturer under armarna i Centralamerika’. Detta var ett enkelt och sant konstaterande. Anförandet fick först ett relativt positivt mottagande bl. a. i svenska pressen. När en amerikansk FN-tjänsteman i utomordentligt överdrivna ordalag senare protesterade mot denna del av talet, anslöt sig några yngre moderater ivrigt till den amerikanska kritiken.”

En av de ”yngre moderater” som statsministern avsåg var uppenbarligen jag.

Statsministerns uttalande innebär i klartext en anklagelse för att jag såsom delegat i FN skulle ha valt att i efterhand ansluta mig till en av USA framförd kritik av den svenske utrikesministerns anförande i generalförsamlingen den 15 oktober.

Anklagelsen är grav och, som utrikesministern vet, ogrundad. Den kritik jag fann berättigad framförde jag i utrikesministerns närvaro mer än 24 respektive 12 timmar *före* den biträdande amerikanske FN-ambassadörens replik i generalförsamlingen.

Mot denna bakgrund vill jag till utrikesministern ställa följande fråga:

Kan utrikesministern bekräfta att jag vid genomgången av FN-talet den 14 oktober på förmiddagen framförde kritik i just de delar statsministern hänvisade till i riksdagsdebatten?

1982/83:353 av *Sven Henricsson* (vpk) till kommunikationsministern om inhemsk telefontillverkning:

Våren 1982 gick televerket ut för att upphandla två specialtelefoner. Den ena telefonmodellen skall levereras av televerkets dotterbolag Teli, men den andra telefonmodellen skall levereras av ITT:s dotterbolag Standard Radio och Telefon AB. Det innebär att 20 000 s. k. minitelefoner kommer att tillverkas utomlands samtidigt som Teli har ett betydande antal övertalig personal, bl. a. 144 vid fabriken i Sundsvall.

Kommer regeringen att hindra en upprepning av det inträffade och i stället slå vakt om den svenska sysselsättningen?

Torsdagen den
17 mars 1983

*Meddelande om
frågor*

1982/83:354 av *Bertil Jonasson* (c) till finansministern om indelningen i kronofogdedistrikt:

En effektivt organiserad kronofogdemyndighet är av central betydelse för det ekonomiska livet och betalningsmoralen i samhället. Det finns förslag om en kraftig koncentration av kronofogdarna i Värmland till ett distrikt. Förslaget skulle innebära att kronofogdetjänsterna i Arvika, Sunne och Kristinehamn dras in och att ca 45 tjänster försvinner. Enligt min mening finns inga rationella motiv för denna åtgärd sett utifrån verksamhetens effektivitet. Tvärtom skulle med stor sannolikhet en indragning av de mindre distrikten innebära såväl minskad effektivitet som minskad service till allmänheten. Det finns därför skäl att fråga:

Vilken principiell uppfattning har finansministern när det gäller kronofogdemyndighetens framtida organisation, och vad innebär detta konkret för Värmland?

1982/83:355 av *Elver Jonsson* (fp) till statsrådet Bengt Göransson om svensk text på finskspråkiga TV-program:

Inom Sveriges Radio finns en finsk redaktion som sänder nyhets- och aktualitetsprogram på finska. I TV sänds sådana program varje vecka. Dessa är emellertid inte regelmässigt textade på svenska, vilket utestänger de många invandrare från Finland som inte talar finska.

Med anledning av det anförda vill jag fråga kulturministern:

Är statsrådet beredd att ta initiativ till en överläggning med Sveriges Radio i syfte att få de finskspråkiga programmen i TV textade på svenska?

28 § Kammaren åtskildes kl. 18.07.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert